

Høgskolen i Bergen

Avdeling for helse- og sosialfag

Institutt for vernepleie og sosialt arbeid

”REPORTER, KAMERAMANN OG KOLLEGA”

Synspunkter på deltagelse fortalt av medarbeidere i TV- Glad

(Bildet hentet fra TV-Glad Danmarks hjemmeside www.tv-glad.dk 11.01.09).

Av Ann-Cecilie Hjelm

Masteroppgave i samfunnsarbeid

Høgskolen i Bergen

Våren 2009

SAMMENDRAG

Masteroppgave i samfunnsarbeid, avdeling for helse og sosialfag, institutt for vernepleie og sosialt arbeid, ved Høgskolen i Bergen.

Oppgavens tittel: *"Reporter, kameramann og kollega". Synspunkter på deltagelse fortalt av medarbeidere med en utviklingshemming i TV-Glad.*

Skrevet av Ann-Cecilie Hjelm.

TV-Glad er en dansk tv-stasjon. Her arbeider medarbeidere med og uten en utviklingshemming sammen om å lage tv-sendinger. Disse sendingene kan sees av 1/3 av Danmarks befolkning, og det er medarbeiderne med en utviklingshemming som er tv-stasjonens ansikt utad. TV-Glads målsetning er at mennesker med en utviklingshemming skal praktisere ytringsfrihet på egne premisser, og at denne ytringsfrihet skal bidra til å gi utviklingshemmede en stemme i samfunnet. TV-Glad feirer dette år (2009) sitt tiårsjubileum. I Norge finnes ikke slike tv-stasjoner som TV-Glad. Både i mediebildet og i litteraturen er mennesker med en utviklingshemming i liten grad synlig på egne premisser.

Denne studiens fokus har et samfunnsarbeidsperspektiv. Innenfor dette faget finnes ulike tilnærminger, men et felles utgangspunkt handler om endring på et kollektivt nivå. Bevisstgjøring, handling, deltagelse og empowermentprosesser er sentrale begreper i et slikt endringsarbeid. Denne studien har blitt til gjennom et to ukers feltarbeid i to av TV-Glads avdelinger i Danmark. I feltarbeidet inngikk jeg i deltagende observasjoner og gjorde intervjuer med åtte medarbeidere med en utviklingshemming. Jeg fant at medarbeiderne i stor grad er deltagende på områder som handler om produksjon av tv-program, og at de i stor grad påvirker det endelige innholdet i programmene. I dette arbeidet skjer tydelige empowermentprosesser, som jeg oppfatter at påvirker medarbeidernes selvpresentasjon. TV-Glad medarbeidere med en utviklingshemming setter gjennom programmene fokus på forhold de selv mener er viktige, og tar gjennom disse programmene opp tema som på ulike måter handler om sosial deltagelse for mennesker med en utviklingshemming.

ABSTRACT

Masters thesis in Community Work, Department of Health and Social Studies, Bergen University College. Title of the thesis: *“Reporter, cameraman operator and colleague”*. *Views on participation as given by employees at TV-Glad with an intellectual disability*. Written by Ann Cecilie Hjelm.

TV-Glad is a Danish television station where people with or without intellectual disabilities work together to make TV productions. These productions can be seen by one third of the Danish people and it is the people with intellectual disabilities that are TV Glad’s face to the public. The station’s aim is to give people that are intellectually disabled a platform to practice their freedom of speech on their own terms, and that this in turn will contribute to give people who are intellectually disabled a voice in the society. This year TV-Glad celebrated its 10 year anniversary. There are no TV stations like this in Norway, and people who are intellectually disabled are rarely seen in the media or in literature on their own premises.

The focus of this study is of a community work perspective. Within this subject there are various approaches, however a common basis for a starting point is that of collective change. Increasing awareness, actions, participation and processes of empowerment are all central conceptions when working towards change. This study was created through two weeks of field work at two of TV-Glad’s divisions in Denmark. As part of a field work I partook in observations, in addition to interviewing eight employees with intellectual disabilities. I found that the employees are to a large extent participating in areas such as the production of TV-programs, and that they highly influence the final content of the productions. Through this work the employees gain empowerment processes which I interpret as highly influencing the employees’ presentations of themselves.

Through TV productions the intellectually disabled employees at TV-Glad put emphasis on areas they feel themselves are important, and through such productions highlight topics that in different ways are about versions of social participation for individuals with an intellectual disability.

FORORD

Så er denne skrivereisen ved veis ende. Uten tvil har det vært en utrolig spennende og lærerik ekskursjon. Tidvis har det også vært utfordrende, og ganske ofte har det vært forferdelig slitsomt. "Mental melkesyre" er en tilstand jeg har fått erfare på nye måter. Mange har, på hvert sitt vis, vært med på å gjøre denne tilstanden til å leve med. Slik blir den også overkommelig. Disse menneskene fortjener en takk.

Tusen takk til alle TV-Glads medarbeidere, uten dere ville dette prosjektet tatt en helt annen retning. *In tranquillo mors - in fluctu vita*. Takk til mine kontaktpersoner i Norge og i Danmark, for en usedvanlig tilgjengelighet og hjelp til å svare på spørsmål underveis.

Ingebjørg, Christine og Monica, takk for at *nettopp dere* har holdt på med det samme som meg, og til samme tid. Takk for all god hjelp gjennom dette studiet, til Tobba T. Sudmann, Kjell Henriksbø og Kjell Underlid ved masterutdanningen i samfunnsarbeid på Høgskolen i Bergen. Takk også til "alle på trappen" for oppløftende kommentarer og pauser underveis.

En stor takk til Helge Folkestad, min veileder, og dr.Polit. Takk for *alle* ord, alle timer, alle gjennomlesninger - og for at du har skubbet meg i oppoverbakke. Takk også til Høgskolen i Bergen, AHS, institutt for vernepleie og sosialt arbeid, ved Knut Simonsen, for midler til å gjennomføre et feltarbeid i utlandet.

Christian, Takk for ekstremt god pc-hjelp, men takk først og fremst for din romslighet i forhold til et prosjekt som noen ganger har truet med å overta hele tilværelsen.

Den aller største takken går til alle menneskene jeg har blitt kjent med gjennom bofellesskapenes verdener. Takk for temperatur, ønsker, tegn og tanker om selvbestemmelse og valgfrihet.

Venner og familie - jeg er ferdig! (For denne gang)

Innhold

KAPITTEL 1. INNLEDNING	8
Bakgrunn og erfaring: en grobunn for interesse	8
Denne oppgaven – og dens felt	8
Relevans og faglige rammer.....	10
Oppgavens spørsmål og intensjon.....	12
Noen avklaringer.....	12
Oppgavens videre oppbygning.....	13
KAPITTEL 2. TEORETISKE PERSPEKTIVER	15
Samfunnsarbeid	15
Deltagelse.....	18
”A ladder of citizen participation”	19
Utviklingshemming	21
Opptreden, selvpresentasjon og sosiale roller	25
KAPITTEL 3. PRESENTASJON AV TV-GLAD	27
Bakgrunn	27
Hva er TV-Glad?	27
Overordnede målsetninger	28
Ansettelse og utdanning i TV-Glads virksomhet	28
Moderne arbeidsplasser.....	29
Litt om hverdagen i TV-Glad.....	29
TV-Glad Norge	30
KAPITTEL 4. METODISK TILNÆRMING	32
Fra ide til prosjekt	32
Forskningsstrategi og vitenskapelig ståsted	33
Mine spørsmål.....	34
Feltarbeidet	35
Presentasjon av ”felt A”	35

Presentasjon av "felt B"	36
Observasjon og min deltagelse i feltet	37
Intervjuene	38
Tidligere erfaring med intervju	39
Intervjusituasjonene	40
Rekruttering av intervjudeltakere.....	42
Produksjon av data.....	43
Analytiske strategier	44
Etiske betraktninger	46
Samtykke.....	46
Tydeliggjøring av min rolle	47
Ut av feltet.....	47
Anonymisering.....	48
Metodiske refleksjoner	48
KAPITTEL 5. DIALOG OG SAMARBEID	51
Medarbeidernes beskrivelser av samarbeid	51
Å være med hele veien.....	53
Å være deltagende der man har kompetanse	55
Et dialogisk perspektiv	57
KAPITTEL 6. AUTONOMI OG AVHENGIGHET	58
Er det forskjell på samarbeid og hjelp?.....	58
Medarbeidere med og uten.....	59
En protest under et møte.....	62
Ulike forståelser	63
Ulike møter	65
KAPITTEL 7. EN STEMME I SAMFUNNET: SENDINGENE.....	67
"Et ganske vanlig bilde"	67
Et utvalg produksjoner	68
Tv og radiosendingene	68

Internett	69
Hvem er på tv?	69
Hva handler sendingene om?	70
”Et nytt drama”	71
KAPITTEL 8. SAMFUNNSARBEID I TV-GLAD: UTFORDRING AV ET ETABLERT SYN?	73
Kategoriene er ikke – de blir	73
Dermed kunne også alt vært annerledes	74
En arena for samfunnsarbeid	75
Empowerment	76
Bevissthet	76
Sosial kapital	78
Nye bilder, nye fortellinger	78
Advocacy	79
AVSLUTTENDE KOMMENTARER	82
En avrunding	82
”Diskusjonen om navnet” – et spennende utgangspunkt for videre forskning!	84
LITTERATUR	87
VEDLEGG 1 INFOSKRIV	92
VEDLEGG 2 TILRÅDNING FRA NSD	94
VEDLEGG 3 INTERVJUGUIDE	95
VEDLEGG 4 KORRESPONDANSE MED TV-GLAD	96

Hvem er de der menneskene med sine fordommer?

- *Leon*

KAPITTEL 1. INNLEDNING

Bakgrunn og erfaring: en grobunn for interesse

Fra jeg var ganske liten har jeg forholdt meg til mennesker vi kaller utviklingshemmede. Først og fremst er det boligen, eller bofellesskapene, jeg kjenner til. Dette er stedet der mennesker med en utviklingshemming og deres personalgrupper møtes. Noen bor, noen arbeider. *Jobben til mamma*, var et slikt sted jeg forhold meg til gjennom hele min oppvekst. Jeg har reist på ferier, feiret jul, 17.mai og bursdager med menneskene her, og mange av dem treffer jeg fremdeles. Et forhold jeg ofte har opplevd som problematisk er at historier om mennesker med en utviklingshemming har så lang levetid. Det kan virke som om det ikke finnes rom for forglemmelse. Slike historier overlever i omgivelsene fordi de blir fortalt, fortolket og fortalt om igjen. De løper foran, presenterer og blir (noen ganger) til sannheter med få muligheter for forhandling (Grue 2001).

Jeg er utdannet vernepleier. Hovedvekten av min arbeidserfaring er fra boliger for mennesker med en utviklingshemming. På disse stedene har jeg møtt mange dyktige fagfolk, som både er kreative og løsningsfokuserte i et til tider svært utfordrende arbeid. Men også her, som i min oppvekst, har jeg opplevd at mennesker med en utviklingshemming blir omtalt, møtt eller fortalt videre på måter jeg har stilt spørsmålsteget ved. Slike fremstillinger vekket for lenge siden min interesse i forhold til hvordan omgivelsene ser personens muligheter og begrensninger for deltagelse. Disse erfaringene er en del av min forforståelse, og preger dermed mitt forskningsfokus.

Denne oppgaven – og dens felt

Denne oppgaven er skrevet med utgangspunkt i masterstudiet i samfunnsarbeid, innenfor fordypningsmodulen funksjonshemmende samfunns. Med den danske tv-stasjonen, for og med utviklingshemmede, TV-Glad som arena for forskning, er mitt empiriske utgangspunkt et feltarbeid jeg gjorde der sommeren 2008.

Min første prosjektplan til denne masteroppgaven, er en vag beskrivelse av et feltarbeid med utgangspunkt i det norske TV-Glad prosjektet. Jeg hadde lest om TV-Glad i aviser, og prosjektet vekket umiddelbart min interesse med sin uttalte målsetning: ”ytringsfrihet på utviklingshemmedes egne premisser”. Dette omtaler TV-Glad som ”*En stemme i det norske samfunnet*” (TV Glad Norge u.å.). Jeg oppfattet at TV-Glad skulle være et sted der mennesker med en utviklingshemming fortalte sine *egne* historier. Dette var min første kobling med TV-Glad.

Videre fant jeg rapporter på Internett over prosjektets planlagte virksomhet, men utover det jeg hadde lest, visste jeg ingenting om deres faktiske virke – eller om det var en virksomhet per dags dato. Jeg oppfattet, den gang, at TV-Glad var i ferd med å etablere seg i Norge, men at det i Danmark var et veletablert prosjekt.

Da jeg ble kjent med det Norske TV-Glad prosjektet, var det å fortelle sin egen historie, og hvordan denne fortellingen blir tatt i mot og fortolket av omgivelsene, som var mitt interessefelt. Goffman (1992) beskriver dette som selvpresentasjon og tildeling av sosiale roller. Alle mennesker presenterer seg selv på en eller annen måte. Og alle inngår vi i det som kan kalles omgivelsenes fortolkning. ”Stemme” var et ord TV-Glad tilførte min interesse om selvpresentasjon, gjennom sin erklærte målsetning.

Jeg ble i tillegg svært interessert i prosjektets beskrivelse av ”moderne arbeidsplasser” (TV-Glad 2007). Fra egen arbeidserfaring har jeg kjennskap til at mennesker med en utviklingshemming ofte arbeider i ulike former for industrivirksomhet. Mange av disse arbeidsplassene er i stor grad skjermede og ”egne” steder. Mennesker jeg har møtt i bofellesskapene har også beskrevet noen av disse oppgavene å være ”kjedelige” eller ”trøttende”. TV-Glad ville tilby arbeidsoppgaver innen produksjon av tv-program. I tillegg var det beskrevet at utviklingshemmede skulle inneha rollene som reportere og programledere i disse programmene. For meg var dette helt ny beskrivelser, av et felt jeg ofte har oppfattet som gammelmodig.

Relevans og faglige rammer

Et viktig moment i samfunnsarbeid er å skape kritisk bevissthet for handling (Ledwith 2005). Ved å dokumentere eller belyse forhold som hindrer sosial deltagelse, vil man også kunne bidra til at en slik bevissthet skapes. Nye spørsmål kan stilles, og diskusjoner kan settes i gang med utgangspunkt i disse (Hutchinson 2002: 130). Slik kan endring skje. Dette er min innfallsvinkel til samfunnsarbeid, gjennom denne oppgaven.

Det finnes ikke slike tv-stasjoner som TV-Glad i Norge i dag. I hvilken grad et slikt sted kan være med å bidra til en stemme i samfunnet – og hva en slik stemme eventuelt kan gjøre, er det derfor ikke skrevet noe om i norsk sammenheng¹. Morlandsstø (2006) har skrevet sin avhandling om hvordan utviklingshemming og psykisk helse blir fremstilt i norske aviser. Hennes hovedfunn er at en enfoldig journalistikk bidrar til enfoldige fremstillinger. I Danmark er TV-Glad en etablert tv-stasjonen. I den forbindelse har danske Maya Thisted (2004) skrevet sin hovedfagsoppgave om TV-Glad, med fokus på hva TV-Glads arbeidsform kan ha å si for en perspektivutvidelse av danske arbeidstilbud for mennesker med en utviklingshemming.

Et forhold litteraturen ofte påpeker, er hvordan utviklingshemmedes posisjon forsterkes ved at det er skrevet svært mye litteratur *om* mennesker med en utviklingshemming, og i mindre grad med utgangspunkt i deres eget perspektiv (Tolonen, Børmark, and Nätterlund 2007: 6). Også i Norge enes forskere om at mennesker med en utviklingshemming i liten grad har blitt spurt om hvordan de selv opplever livet i undersøkelser av deres egen situasjon (Thorsen and Olstad 2005: 3). Det er allikevel på sin plass å nevne at en utvikling er å spore. Flere har i løpet av de siste par årene skrevet sine avhandlinger med utgangspunkt i utviklingshemmedes egne perspektiv og fortellinger. Fra Norge finnes for eksempel Anna Kittelsaas (2008) ”Et ganske normalt liv”, og Ellen Sauris (2008) ”Kulturarena for dialog”. I 2007 kom også boken ”Selvbestemmelse – egne og andres valg og verdier” (Ellingsen 2007). I denne boken er dikt, meninger og fagtekster, skrevet av mennesker med og uten en utviklingshemming, samlet side om side. Alle bidragsytere er presentert i bokens omslag. I 2004 vant denne

¹ Det jeg har funnet er i hovedsak medieoppslag, eller rapporter skrevet av TV-Glad selv

boken Universitetsforlagets fagbokpris, Idunn-prisen, for *fremragende fagformidling og for å løfte selvbestemmelse fra teori til synlighet*². En utvikling er altså å spore i den norske litteraturen, men ut ifra det litteratursøket jeg har gjort er det liten tvil om at de egne fortellingene i stor grad har vært fraværende.

På en høringskonferanse høsten 2007, med temaet "Utviklingshemmedes levekår 16 år etter reformen", holdt Johans Sandvin (2007) et innlegg med tittelen "Hva er det da som skal til?" Dette innlegget tematiserer, om enn på en annen måte, Paulo Freires (1999: 75) ord: "Tro på mennesket er et krav à priori for å etablere en dialog". Sandvin stiller nemlig spørsmål ved hvorvidt full deltagelse for mennesker med en utviklingshemming er noe vi klarer å tro på. Hvorfor går ting så sakte, når vi for mange, mange år siden avdekket store mangler i omsorgen for mennesker med en utviklingshemming?

Vi er i veldig høy grad sosiale konstruksjoner. Dagens urbane by-mennesker utvikler en langt mer raffinert sosial kompetanse, enn det bygdemennesket gjorde for noen tiår tilbake. De eksponeres for langt flere inntrykk, forventinger og potensielle identiteter enn det vi gjorde da vi vokste opp. Det har altså utrolig stor betydning hvilke roller vi tildeles og hvilke forventinger vi møter, ikke bare fra våre nærmeste, men fra andre vi omgås, fra media og fra samfunnet generelt (...) jeg er ganske sikker på at våre forestillinger om, og forventninger til utviklingshemmede representerer en vesentlig begrensning, både for utviklingshemmedes muligheter og tilgang til roller og identiteter – tilgangen til det offentlige rom – og for den politiske viljen til å handle (Sandvin 2007: 5).

Sandvin kaller disse forestillingene om mennesker med en utviklingshemming for mentale bilder. Han påpeker at flotte mål og idealer finnes. Klarer vi å tro på dem? I hvilken grad lar vi oss styre av disse bildene, som både er historisk og kulturelt betingede stereotyper. Blir idealer og målsettinger bare blir retoriske øvelser? (Sandvin 2007: 4).

TV-Glad som prosjekt tematiserer flere av disse tingene jeg nå har beskrevet. Her er målsetningen å skape en arena der mennesker med en utviklingshemming deltar som premissgivere for fremstilling. Et område som i stor grad har vært forbeholdt andre enn de selv. Hva kan dette ha å si for de mentale bildene Sandvin (2007) beskriver? Utvilsomt må det ha noe å si for de menneskene som opplever å ta ordet i diskusjonen

² Se bokens bakside

om seg selv? Slike spørsmål hadde jeg – og derfor vekket tv-stasjonen min interesse i forhold til samfunnsarbeidsfaget.

Oppgavens spørsmål og intensjon

Mitt overordnede spørsmål har blitt utarbeidet, og omformet, i løpet av denne skriveprosessen. Med utgangspunkt i TV-Glads målsetning om ”å ha en stemme i samfunnet” – har jeg sett nærmere på hva denne stemmen innebærer – og i hvilke dialoger den inngår. For å få grep om hvordan stemme praktiseres har jeg tatt utgangspunkt i deltagelsesbegrepet. Min problemstilling er derfor som følger:

- **Hvordan forteller medarbeiderne i TV-Glad om deltagelse på sin arbeidsplass?**

Et tilleggsspørsmål jeg har hatt hele tiden, som jeg tenker kan være et poeng å presentere helt i begynnelsen av oppgaven, er på hvilke måter en slik deltagelse eventuelt påvirker medarbeidernes selvpresentasjon. Jeg opplever dette å henge så nært knyttet sammen med stemmebegrepet, at det har vært naturlig å implementere et slikt spørsmål. Videre forskningsspørsmål presenteres i kapittel fire.

Noen avklaringer

På TV-Glad arbeider mennesker med og uten utviklingshemming sammen om å lage blant annet tv og radio. Alle disse menneskene kalles medarbeidere. Jeg forholder meg til den samme benevnelsen videre i oppgaven. Det er medarbeidere med en utviklingshemming jeg har gjort intervjuer og snakket mest med under mitt feltarbeid. Noen av disse har også andre funksjonsnedsettelse. Oppgavens videre bruk av medarbeiderbegrepet, vil derfor i all hovedsak referer til mennesker med en utviklingshemming. Når det av ulike grunner vil være et poeng å fremheve de av medarbeiderne som ikke er utviklingshemmet, vil dette fremgå av teksten.

Selv om akkurat denne oppgaven er skrevet med utgangspunkt i forskningsfeltet rundt utviklingshemming, er det å delta i diskusjonen om seg selv, fremfor å bli diskutert og fortalt av andre, noe som hører mange felt til. Jeg opplever at dette er noe

grunnleggende som vi alle har behov for - og ønske om. Allikevel opplever mange å bli fortellinger for andre. Hvordan kan disse menneskene ta ordet i diskusjonen om seg selv? Gjennom gateaviser, som for eksempel bergenske Megafon og hovedstadens =OSLO, skjer det blant annet at historier fortelles på nytt. Mennesker som har opptrådt i periferien, for eksempel som ”de narkomane”, blir synlige på nye måter, i rollen som *selgere* av gateaviser (Stadaas and Simonsen 2008). Dermed utfordres også våre forestillinger om hvordan noen ”er” – og nye historier kan få sitt opphav. I et samfunnsarbeidsperspektiv er disse historiene viktige, fordi de kan være med å forstyrre etablerte bilder og stereotypiske oppfatninger.

Utviklingshemming er en kognitiv funksjonsnedsettelse som kan forstås i lys av ulike perspektiver. Svært forskjellige utfordringer kan gjøre seg gjeldende i hverdagen. Språk, motoriske ferdigheter og evne til å forstå sammenhenger er eksempler på de ulike funksjonsnedsettelsene som kan komme av en utviklingshemming. På TV-Glad arbeider en bred vifte av mennesker som på ulike vis har slike funksjonsnedsettelse. Som en leserveiledning er denne oppgaven skrevet på bakgrunn av samtaler med mennesker som alle har verbalt språk.

Utgangspunktet for den forskningen jeg har gjort er tv-stasjonen, og arbeidsplassen TV-Glad. Denne oppgaven inneholder ingen fasit på hvordan deltagelse kan praktiseres andre steder. En tilrettelegging for deltagelse må nødvendigvis ta utgangspunkt i den det gjelder, der den enkelte personen er.

Oppgavens videre oppbygning

I kapittel to vil jeg presentere samfunnsarbeid som fag. Her trekkes Sherry Arnsteins (1969) perspektiver på hva deltagelse er og ikke er inn. I dette kapittelet presenteres noen av Erving Goffmans begrep som jeg tenker kan være med å belyse den videre presentasjonen. I kapitelet gjøres det kort (alt er relativt) rede for hvordan utviklingshemming ofte forstås.

Kapittel tre er presentasjonen av TV-Glad.

I Kapittel fire presenteres de valg og utførelser som er gjort med tanke på metodisk tilnærming, produksjon av data og analytiske valg.

Kapittel fem, seks og syv er kapitlene der jeg diskuterer mitt feltarbeid opp i mot den allerede presenterte litteraturen.

Kapittel åtte er en diskusjon av med utgangspunkt i samfunnsarbeid. Her gjøres også en avsluttende diskusjon.

Vedlegg kan finnes bakerst i oppgaven.

KAPITTEL 2. TEORETISKE PERSPEKTIVER

Samfunnsarbeid

Kullet som nå (2008/2009) uteksamineres fra Høgskolen i Bergen, ved masterutdanningen i samfunnsarbeid, er det første kullet i Norge som får en formell utdanning på dette feltet (Høgskolen i Bergen 2008). I fagplanen til studiet står følgende:

Samfunnsarbeid som arbeidsmåte har sitt politiske mandat forankret i offentlige dokumenter, lover og forskrifter eller kommunale vedtak som i stadig sterkere grad vektlegger forebyggende arbeid, nærmiljøarbeid, nettverksarbeid, støtte til selvhjelpsvirksomhet og brukermedvirkning. Samfunnsarbeid er en arbeidsmetode som kan kombineres med andre arbeidsformer, slik at det blir en veksling mellom fokus på individene, og arbeid med kollektiv endring på samfunnsnivå (Høgskolen i Bergen side 5).

Samfunnsarbeid oversettes til "community work" på engelsk. "Community" i denne sammenheng forstås ikke nødvendigvis som et avgrenset, geografisk område. Det kan og leses som et område som er avgrenset av, eller åpent på grunn av, visse felles interesser. Vi kan da snakke om "communities of interest", eller "communities of need" (Twelvetrees 2002). Ser vi til norsk sammenheng, vil en slik forståelse av "community" kunne sammenlignes med den måten *miljø* – noen ganger brukes. Eksempler på slike miljø vil kunne være "*mc-miljøet*", "*musikermiljøet*" eller "*homomiljøet*". Homobevegelsen er et slikt miljø som har kjempet frem rettigheter gjennom å utfordre etablerte holdninger. Gjennom synliggjøring og kollektiv mobilisering har de også vunnet frem på mange områder. Borgerrettighetsbevegelsen i USA er et annet slikt eksempel (Starrin 2007). TV-Glad kan også sees som et slikt "community of interest", eller "community of need" – når deler av deres virksomhet dreier som om å arbeide for ytringsfrihet på egne betingelser, for mennesker med en utviklingshemming.

Twelvetrees (2002: 111) beskriver et slikt "community of need" å kunne være grupper som "*shares a particular condition or are severely excluded from access to resources, good service and power*".

I samfunnsarbeid vektlegges det stor grad av medvirkning fra de berørte, og en kan tale om å arbeide *sammen med*, fremfor å *arbeide for* (Hutchinson 2002; Twelvetrees 2002). Samfunnsarbeid har et grunnleggende menneskesyn som handler om *troen* på mennesket, på at mennesket kan skape og gjenskape sin egen tilværelse. Altså et dialektisk menneskesyn. Samfunnsarbeid vil videre ha kollektive konsekvenser, og berører utover enkeltpersoner. Et slikt endringsarbeid vektlegger kollektiv bevisstgjøring (Hutchinson 2002), eller det som og kalles kritisk bevissthet (Minkler and Wallerstein 2005).

Det finnes ulike retninger innenfor samfunnsarbeidsfaget. Margareth Ledwith (2005) vil for eksempel representere en retning som hun selv beskriver for ”radikal community development”:

A critical approach to community development begins in people`s lives in communities, but reaches beyond the symptoms of injustice to the root causes by making critical connections between personal experiences and the oppressive political structure that perpetuate discrimination. Collective action is the process by which people join together to bring about change. If we fail to take our practice beyond the good work that goes into local issues and local projects, we fail to realize this potential, and our work is good but not transformative. It is making local life easier, tolerable, more pleasant, but it is not addressing the root source of the problems that give rise to injustice (Ledwith 2005: 7).

Ledwith beskriver at samfunnsarbeidsperspektivet nødvendigvis må handle om *analysen* av de grunnleggende problemene i samfunnet, og ikke av eventuelle symptomer på et slikt problem. Ledwith ser samfunnsarbeid som et arbeid som må inneholde en ”kritisk utdanning” (critical education), der deltakere oppmuntres til, og lærer seg å stille spørsmål til sin her og nå situasjon. Slike prosesser innebærer involvering, empowermentprosesser og bevisstgjøring. Ledwith argumenterer for en slik tilnærming – da hun mener samfunnsarbeid har blitt for ukritisk i sin form, i for stor grad er pluralistisk, og preget av forhandling og ”symbolskhet” (tokenism). Ledwith hevder at vi i dag, mer enn noen gang, trenger en slik radikal tilnærming i det samfunnsarbeidet som drives (Ledwith 2005).

En annen retning innenfor samfunnsarbeid kan finnes hos Twelvetrees (2002). De to posisjonene, her representert ved Ledwith og Twelvetrees, trekker veksler på mange av

de samme grunnleggende tingene, og mange sentrale begreper vil være like hos begge disse forfatterne. Twelvetrees befinner seg allikevel, med blick mot Ledwiths beskrivelser, innen en type samfunnsarbeid som i større grad vektlegger det lokale samfunnsarbeidet. For eksempel kan dette arbeidet handle om nærmiljøarbeid, eller arbeid som er igangsatt fra utsiden. I større grad dreier denne type samfunnsarbeid seg om, slik jeg leser det, en ”her hvor vi er” tenkning enn det vi vil finnes hos Ledwith. Twelvetrees beskrivelse av samfunnsarbeid lyder:

“at it`s simplest, community work is the process of assisting people to improve their own communities, by undertaking collective action” (Twelvetrees 2002: 1).

Slik kan de berørte:

“get a better deal, and bring this better deal about themselves, and develop more skills and confidence in the process” (Twelvetrees 2002: 1).

Både Ledwith og Twelvetrees her, men også andre forfattere innenfor samfunnsarbeidsfaget, er opptatt av *prosessene* for endring, og hva som vil kunne komme av slike prosesser. Mye av den litteraturen som er skrevet om ulike former for samfunnsarbeid handler nettopp om dette, og mange har hentet inspirasjon fra den brasilianske pedagogen Paulo Freire, og hans beskrivelser av de som lever i fattigdom og undertrykkelse (se feks Minkler and Wallerstein 2005; Ledwith 2005).

I Freires (1999) bok ”De undertryktes pedagogikk” vektlegges dialog og kritisk bevissthet for handling. Gjennom bevisstgjøringsprosesser rundt egen situasjon, vil personer kunne frigi seg fra undertrykkelse. I denne prosessen dannes ny tro på egne muligheter, og ved at nye spørsmål stilles, kan også nye ord settes på verden. I Freires pedagogikk er fellesskapet sentralt – og det å hjelpe sin neste står sentralt. Selv om Freires utgangspunkt har vært fattige landarbeidere i sitt eget hjemland Brasil, har hans bøker og teorier hatt stor påvirkningskraft også i vår vestlige del av verden (Nordland 1999).

Samfunnsarbeidets felles utgangspunkt handler om disse tingene. Bevisstgjøring, kritisk tenkning til egen og andres situasjon, styrking av troen på egne muligheter, dialog og kollektiv mobilisering (Minkler and Wallerstein 2005). Uavhengig av retning og

tilnærming, er det også verdier innenfor samfunnsarbeidsfaget som mange ser ut til å komme tilbake til. Samfunnsarbeid kan dermed sees som et sett av verdier, og som en metodisk tilnærming. I norsk sammenheng har Asbjørn Kaasa (1989: 15) sagt at samfunnsarbeid handler om at *mennesker tar ansvar for hverandre*.

Så grunnleggende kan det altså være – samtidig kan det innvendes at slike generelle kommentarer kan redusere samfunnsarbeid til *hva som helst, for hvem som helst*. Det er derfor hensiktsmessig å ha i tankene at samfunnsarbeid i stor grad også vektlegger endring på kollektivt nivå. Verdiene handler allikevel om å ta ansvar for hverandre, slik vi ser hos Kaasa. Eller som Twelvetrees (2002: 9) sier det: *”the values are to do with justice, respect, democracy, love and empowering”*. Uansett tilnærming.

Deltagelse

Deltagelse og medvirkning fra de berørte er altså et nøkkelbegrep innenfor samfunnsarbeid (Ledwith 2005; Minkler and Wallerstein 2005). Det diskuteres innenfor faget hvordan og i hvilken grad deltagelse skal gjøre seg gjeldende, men svært mange forfattere som skriver om samfunnsarbeid bruker deltagelsesbegrepet i sine bøker. Om enn på ulikt vis.

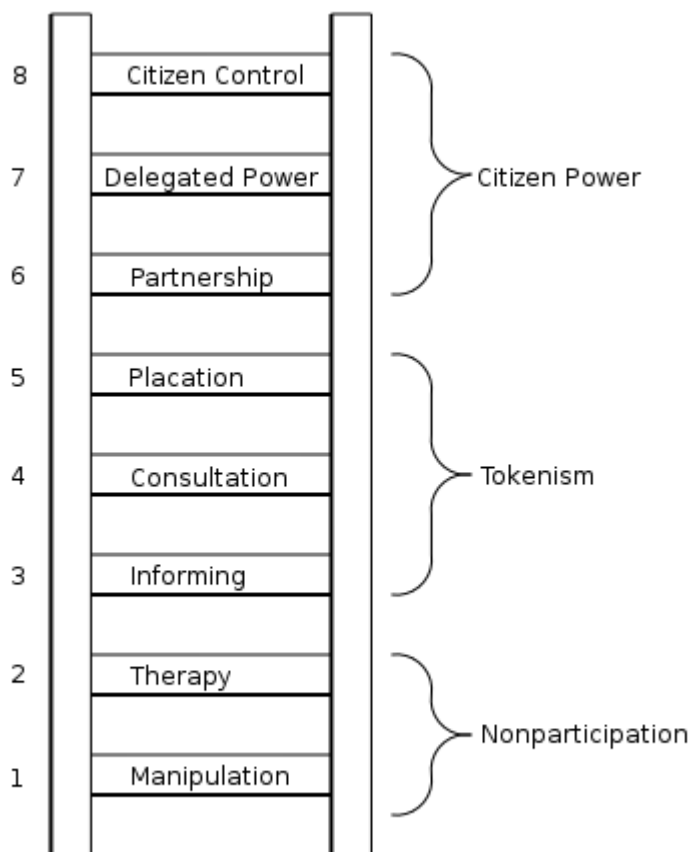
I hverdagen er deltagelse på mange måter tydeligst når det *ikke* praktiseres. Fraværet av handlinger gjør også at de blir synlige. Fra min arbeidserfaring som vernepleier kjenner jeg for eksempel godt til begrepet ”reell brukermedvirkning”. Jeg husker jeg synes det var et merkelig begrep da jeg først ble kjent med det – jeg ble usikker på hva det var som hadde blitt snakket om i utgangspunktet. Andrea Cornwall (2008) beskriver deltagelse som et begrep med så mange betydninger at det risikerer å få et forvirrende innhold. Forfatteren kaller deltagelsesbegrepet et ”much used buzzword”. Videre skriver hun at begrepet, slik det blir brukt, *”can be used to evoke – and to signify – almost anything that involves people”* (Cornwall 2008: 269). Som samfunnsarbeider blir det derfor av betydning å vite at begrepet brukes i mange sammenhenger, og der ulike betydninger av deltagelse kan forekomme. Kanskje er heller ikke alt som glitrer gull.

”A ladder of citizen participation”

Med utgangspunkt i en kritisk drøfting har Sherry Arnstein (1969) gjennomgått mennesker som hun kaller ”the have-nots”, og deres muligheter for deltagelse og påvirkning i forhold som omhandler de selv. I artikkelen ”A ladder of citizen participation” har forfatteren tatt utgangspunkt i føderale sosiale programmer i USA på 1960 tallet, og de berørtes anledning til å påvirke utfallet av disse programmene. Arnsteins deltagelsesstige er mye diskutert også i dag, og et søk på for eksempel ”google scholar” vil gi en rekke treff på artikler der hennes drøfting både inngår, og der hun selv blir drøftet.

”Citizen participation” kan oversettes med borgerdeltagelse. Arnstein hevder begrepet på en side applauderes høyt og kollektivt, som en hjørnestein i demokratiet, mens det samtidig fylles av tomt innhold og innholdsløse ritualer. Det er en kritisk forskjell, hevder Arnstein, mellom det å være deltagende, og det å ha reell anledning til å påvirke et utfall av en slik deltagelse. Slike tomme ritualer for deltagelse ivaretar allikevel de av deltakerne som er innehavere av makt. For disse vil deltagelse være et lovord, noe de triumferende kan vise til at de underpriviligerte har hatt. Utfallet er allikevel ikke, uten videre, i de underpriviligertes favør (Arnstein 1969: 216).

Arnstein har fremstilt hva hun mener er eksempler på ulike former for deltagelse, ved å sette grader av deltagelse, metaforisk, inn i en stige med åtte trinn. Hvert av stigens trinn representerer den grad av påvirkning den det gjelder har gjennom å være deltagende. Arnstein påpeker at en inndeling som dette må leses som en forenkling av hvordan deltagelse kan forekomme. En slik forenkling kan allikevel være med å illustrere det hun mener er ofte misforståtte oppfatninger av deltagelsesbegrepet (Arnstein 1969: 217).

Figur 1: “A ladder of citizen participation”, hentet fra Arnstein 1969³.

Stigens nederste trinn kaller forfatteren manipulasjon (manipulation), og her finnes i følge Arnstein ingen grad av påvirkning. Deltagelsesbegrepet diskuteres også på dette trinnet, som å være kamouflert som, eller overskygget av, for eksempel det å drive ren terapi eller utdanning av den underprivileerte. Stigens øverste trinn kaller hun borger kontroll (citizen control), og trinnet karakteriseres av at man har en reell innflytelse og mulighet til å påvirke et utfall. Det er på dette trinnet at underprivileerte, sammen med makthavere eller alene, sitter som beslutningstakere i saker som blir bestemt (Arnstein 1969: 217).

Som det kommer frem av tabellen er det først på stigens tredje trinn at deltagelse faktisk forekommer. Arnstein mener dette tredje trinnet, sammen med trinn fire og fem, er preget av en deltagelse med symbolsk påvirkning (tokenism). Vel kan deltagelse gjennom

³ Kan finnes på <http://lithgow-schmidt.dk/sherry-arnstein/ladder-of-citizen-participation.html>

informasjon (informing) og konsultasjon (consulting) føre til at underpriviligerte *får vite*, det være seg i forhold til rettigheter, plikter og forhold som angår de selv. Det kan også forekomme på dette trinnet at underpriviligerte har, eller blir gitt, anledning til å utøve stemme og si sine meninger, men dette er ingen garanti for at faktiske endringer skjer. Arnstein mener at kjennetegnende ved denne form for deltagelse, er at informasjon først og fremst *blir gitt*, - og at hele informasjonsutvekslingen lett kan foregå på makthavernes premisser. Også her står en da i fare for å kamuflere deltagelse, for eksempel gjennom å forklare på en måte som er vanskelig å forstå (Arnstein 1969: 219).

På stogens femte trinn foregår i følge Arnstein en høyere form for symbolsk deltagelse, den der underpriviligerte for eksempel deltar gjennom å fungere som makthavernes rådgivere, eller på andre måter fungerer som et bindeledd mellom underpriviligerte lenger nede på stigen og de som sitter med beslutningsmakt. Her er det allikevel makthaverne som til syvende og sist tar de avgjørende valg, og er de som fungerer som beslutningstakere (Arnstein 1969: 220).

Jeg vil komme tilbake til Arnsteins stige i løpet av denne oppgaven. Før den tid vil jeg presentere kategorien utviklingshemming, som jo er den kategorien denne oppgaven på mange måter tar utgangspunkt i.

Utviklingshemming

Sonnander (1997) beskriver fenomenet utviklingshemming å være et bredt forskningsfelt som strekker seg fra alt mellom genetik til antropologi. Pedagoger, medisinerer, psykologer, sosiologer og andre, bruker ulikt språk, ulik terminologi og har forskjellige fokus i sin forskningsinteresse. Allikevel finner Sonnander tre fremtredende perspektiv på dette feltet: et administrativt, et medisinsk og et sosialt perspektiv (Sonnander 1997: 13).

I Verdens helseorganisasjons (WHO) klassifikasjonssystem ICD-10, er psykisk utviklingshemming en tilstand av stoppet eller mangelfull utvikling av psyken. Særlig karakteriseres denne tilstanden av hemning av ferdigheter som bidrar til det generelle intelligensnivå. ICD 10 deler videre psykisk utviklingshemming inn i tre

hovedkategorier: *mild* (IQ 50-69), *alvorlig* (IQ 35-49), og *dyp psykisk utviklingshemming* (IQ under 20). Kognitive, språklige, motoriske og sosiale ferdigheter vil kunne påvirkes av dette. Utviklingshemming kan forekomme med eller uten andre psykiske og somatiske lidelser. En diagnose klargjøres ved omfattende medisinsk, pedagogisk, sosial og psykologisk utredning. (Jakobsen 2007: 10).

I norsk sammenheng har en satt grensen for utviklingshemming å være IQ rundt 50, selv om denne også har variert, og dermed gitt utslag for hvem som "er" og "ikke er" (Tøssebro and Lundebj 2002). Definisjonen ovenfor er eksempelet på et medisinsk perspektiv. Innenfor en slik forståelsesramme er utviklingshemmingen forstått som sykdom eller avvik fra en medisinsk normalitet (Grue 2006).

I 2007 gav Sosial og helsedirektoratet ut rapporten "Vi vil, vi vil, men får vi det til?". Rapporten fortalte (den gang) at det bodde vel 20.000 mennesker med en utviklingshemming i Norge (Jakobsen 2007: 12). Dette tallet er et eksempel på hvordan utviklingshemming brukes i en administrativ definisjon. Avgresningen baserer seg på tall over de menneskene med en utviklingshemming som vi vet om, og som er innenfor et system som mottakere av offentlige tjenester. En slik avgrensning vil (ofte) innebære at det også er mennesker vi ikke vet om.

"The sosial modell", eller den sosiale modellen, er den forståelsesrammen som ofte settes opp imot det medisinske perspektivet. Fokus ligger her på omgivelsene, og hvordan barrierer for deltagelse skapes av disse. Modellen utfordrer den tradisjonelle helsefaglige tilnærmingen, og mange av de sentrale bidragene i den sosiale modellen kom opprinnelig fra aktivister og akademikere som selv var funksjonshemmet (Grue 2006). I samfunnsarbeid kalles et slikt initiativ ofte grasrotbevegelse, og denne type tenkning kan spores blant flere grupper som opp igjennom tidens løp har kjempet frem rettigheter og utfordret det etablerte hegemoni gjennom å synliggjøre sin egen posisjon på en ny måte. Eksempler på slike grupper er homobevegelsen og borgerettsbevegelsen i USA (Starrin 2007: 70).

Sonnander (1997) presenterte altså tre perspektiver hun finner at er fremtredende på forskningsfeltet omkring utviklingshemming. Perspektivene administrativt og medisinsk, vil på noen måter henge sammen i forhold til mennesker med en utviklingshemming. Et medisinsk perspektiv vil for eksempel ofte avklare en eventuell diagnose - som igjen kan utløse visse rettigheter i velferdsstaten. Det er fra det administrative perspektivet at *brukerbegrepet* har sitt opphav. Begrepet er allikevel ikke forbeholdt personer med en utviklingshemming – slik at det er sagt.

I forhold til den sosiale modellen og utviklingshemming, mener Goodley (2001) at denne modellen i svært liten grad gjør seg gjeldene i forståelsen av kognitive funksjonshemninger. Utviklingshemming, som kategori, holdes ”utenfor” i det litterære landskapet om funksjonshemming mener han. Forfatteren hevder at mens personer med funksjonshemninger har anledning til å innskriveres i et utvalg av definisjoner, er utviklingshemmede forvist til det medisinske perspektivet. Slik forblir utviklingshemming en kategori merket ”*the biological we can not sociologise*”, i følge Goodley (2001: 211). Selv om utviklingshemmingen kan forstås med utgangspunkt i en sosial modell, vil det medisinske perspektivet være overskyggende.

Goodleys artikkel poengterer til noen grad hva andre forfattere også beskriver. Kittelsaa (2008: 36) mener å finne at utviklingshemmede i liten grad har blitt diskutert for eksempel i teorier om kjønn. En overskrift i hennes avhandling er også ”har utviklingshemmede kjønn?” Kittelsaa presenterer i sin studie, på bakgrunn av søk i litteraturen og intervjuer hun har gjort med utviklingshemmede, at en del tema vi normalt forbinder med voksenlivet ser ut til å være underkommunisert i forhold til mennesker med en utviklingshemming. Denne voksenrollen er blant annet diskutert av Jordan og Dunlap (2001), som noe utviklingshemmede i mindre grad kan oppleve å ha tilgang på. Ritualer vi ofte forbinder med overganger til voksenlivet, så som ekteskap, samboerskap, å flytte hjemmefra, ha et seksualliv eller det å bruke sin stemmerett ved valg, er ting utviklingshemmede ikke nødvendigvis deltar i. Dette, mener forfatterne, påvirker omgivelsenes syn på den graden av voksenhet man tilskriver personen det gjelder.

En spennende gren i dette litterære landskapet, er en stadig økende beskrivelse av mennesker med en utviklingshemming og deres deltagelse innefor kunst og teater (Gjærum 2008; Ineland and Sauer 2007). Jeg tenker da på *kunst for kunstens skyld*, og ikke som opplæring eller trening av sosiale ferdigheter. Ineland og Sauer (2007) beskriver hvordan slike opplevelser innenfor drama og teater kan gi nye opplevelser for alle involverte. I en slik setting er skuespillerkompetansen i senter – ikke utviklingshemmingen. Det man får tilbakemelding på, er at man har kompetanse utenfor velferdsstaten rammer. Forfatterne beskriver slike steder å kunne utfordre den sosiale forståelsen av utviklingshemming, og i stedet gi grobunn for ”a sub-cultural belonging” (Ineland and Sauer 2007). I motsetning til det medisinske perspektiv, tar dette perspektivet utgangspunkt i at også ikke-standardiserte intellekter er en berikelse for samfunnet. Mennesker med en utviklingshemming har i liten grad grepet ordet for å tale sin sak slik mange andre undergrupper i samfunnet har gjort. Dermed har de heller ikke vært med å påvirke debatten om seg selv i stor grad. På bakgrunn av dette skapes en subjektiv diskurs, formet i hovedsak fra utsiden (Johnsen 2008: 78).

”Schmack! Et kulturprosjekt” (Mikkelsen and Hunstad 2008) er et slikt eksempel på kunst for kunstens skyld. Dette er en bok om en mor og hennes sønn med Downs Syndrom, og deres felles hverdagsliv. Sammen gjør de en fotografisk reise som leseren slippes inn i. Her er bilder, musikk, dikt og tanker presentert side om side. Jeg vedkjenner at jeg mer enn gjerne skriver meg inn i et slikt perspektiv der kunst og det å skape står sentralt. Det er noe med det frie og utøylede kunstperspektivet som er fantastisk spennende. Det kan være formen som fascinerer. Her finnes ingen absolutte grenser for innenforskap eller utenforskap. Dermed finnes heller ikke normalitet og avvik på samme måte. Det blir i et slikt perspektiv ikke tale om barrierer for deltagelse, eller forutsetninger for å delta. Innenfor kunstens, musikkens og teaterets verden er mangfold og variasjon normen. Dette perspektivet er interessant i forhold til de grupper som forholder seg til overskyggende diagnoser, eller det Goffman (2000) vil betegne som stigma. Et slikt perspektiv handler om å skape – og å gi opphav til det ”nye”. Man kan i et slikt perspektiv skape et produkt, eller man kan skape seg selv. Det ”nye” kan dermed også bli et fristed fra ”det gamle”. Nye historier, nye mennesker, nye fortellinger.

Opptreden, selvpresentasjon og sosiale roller

Erving Goffman (1992) har tatt for seg dramaturgiske begrep for å belyse hvordan mennesker som samhandler praktiserer det han kaller et ”rollespill til daglig”. Sagt på en annen måte - så bruker Goffman ord fra teaterets verden for å tydeliggjøre våre opptredener på livets scener (Rydsaa 2003: 41). Slike opptredener er i følge Goffman komplekse situasjoner, der forhold som kan synes naturlig gitt i stor grad blir forsøkt styrt av den som opptrer. En person som kommer sammen med andre, vil vanligvis handle målrettet for å gi den andre det inntrykk det er i hans interesse å formidle. Hos Goffman er dette omtalt som ”the presentation of self” (Goffman 1992: 13).

En sosial rolle kan i følge Goffman bestå av flere enkeltroller – som alle innehas av den samme personen. Rollen kan opptre i ulike settinger (Goffman 1992: 23). Goffman hevder at roller må utøves på en slik måte at det ikke såes tvil hos det tilstedeværende publikum. Rollen må derfor spilles troverdig (Goffman 1992: 173). En stadig evaluering mellom deltagerne virker inn på hvordan vi tenker vi bør, kan eller skal spille ut vår rolle. Gjennom en slik evaluering plasserer vi også ”den andre” i vårt møte med fremmede (Goffman 1992).

I norsk litteratur omtales ”the presentation of self” både som selvpresentasjon og selvscenesettelse. Begrepene brukes ofte om hverandre. I en hovedfagsoppgave om virkelighetsprogrammet Villa Medusa, beskriver Ingeborg Rydsaa (2003) hvordan selvpresentasjon og selvscenesettelse allikevel *kan* forstås forskjellig i en kontekst der *kamera* ofte er tilstede. Å iscenesette seg selv foran kamera, vil ofte fungere annerledes enn den selvpresentasjon vi foretar oss idet vi kommer sammen med en kollega over en kaffekopp (Rydsaa 2003: 41). Gjennom en slik produksjon kan man i større grad også tenke seg at en opptreden kan reguleres i ettertid. For eksempel kan helt bestemte regigrep tas, for å fortelle en historie slik man ønsker å formidle den. Videre kan ”feil” og utydigheter klippes bort, og reguleres. Slik reguleres også de inntrykk som sendes til publikum i ettertid av selve opptredenen.

Videre er stigmabegrepet hos Goffman (2000) beskrevet som egenskaper som vil ha stor innflytelse på våre rollefordelinger. Goffman beskriver stigma med utgangspunkt i de gamle grekernes måte og brennmerke mennesker som for eksempel var kriminelle

eller slaver. Med et slikt stigma ble det dermed kunngjort for offentligheten at bæreren av et slikt merke skulle unngås (Goffman 2000: 13). Videre beskriver forfatteren begrepet å være miskrediterende, stemplende og at de kan føre til stigmatiserte roller.

Dette kapitlet vil bli et teoretisk bakteppe – jeg vil nå presentere TV-Glad.

KAPITTEL 3. PRESENTASJON AV TV-GLAD

TV-Glad er en ideell tv kanal og mediebedrift (TV-Glad 2007). Økonomisk er de organisert som et selveiefond, men mottar offentlig støtte fra det Danske Folketinget. Tv-stasjonen sender lokal tv fra ulike avdelinger i Danmark, samt radiosendinger via Myspace. Tv-produksjon er TV-Glads tydeligste profil, men det foregår en rekke aktiviteter i deres samlede virksomhet.

Informasjonen nedenfor er hentet fra de oppgitte kilder og samtaler med mine kontaktpersoner. Beskrivelsen tar også utgangspunkt i mitt feltopphold på to av TV-Glads avdelinger i Danmark.

Bakgrunn

TV-Glad startet opp i Danmark i 1999, etter initiativ fra to barndomskamerater. Disse to initiativtakerne hadde sterke oppfatninger av at mennesker med utviklingshemming var lite synlige i det offentlige rom, og at de på mange måter var ekskludert fra sosial deltagelse gjennom ikke å kunne lese og skrive. Da mye informasjonsutveksling foregår nettopp på disse premissene, var deres oppfatning at utviklingshemmede ble holdt utenfor samfunnsdeltagelse ved at det fantes få tilrettelagt steder der mennesker med en utviklingshemming kunne praktisere sin ytringsfrihet. Initiativtakerne har begge både akademisk og mediefaglig bakgrunn, og er i dag direktører i TV-Glad.

Hva er TV-Glad?

TV-Glad er verdens første tv-stasjon for og med utviklingshemmede (TV-Glad Danmark 2008).

TV-Glad er en tv-stasjon, og en arbeidsplass for medarbeidere med og uten en utviklingshemming. Deres virksomhet er organisert som en moderne mediebedrift, med ulike redaksjoner, redaksjonsledere og direktører. Til sammen finnes 6 TV-Glad avdelinger, der 4 sender lokal-tv i ulike deler av Danmark. Disse sendingene kan sees av 1/3 av Danmarks befolkning. Omtrent 130 medarbeidere er tilknyttet TV-Glads

samlede virksomhet. Om lag halvparten av disse menneskene har en utviklingshemming, og/eller andre funksjonsnedsettelse (Thisted 2004).

Overordnede målsetninger

TV-Glads overordnede målsetninger er å sende tv-program lokalt, landsdekkende og globalt, samt å sikre utviklingshemmedes yringsfrihet på egne betingelser.

TV-Glads arbeid retter seg særlig mot mennesker med en utviklingshemming, men og mot mennesker med varige psykiske og fysiske funksjonsnedsettelse, mennesker med lese og konsentrasjonsvanskeligheter, pårørende til overnevnte grupper, personalgrupper til overnevnte grupper og den danske befolkning i sin alminnelighet.

Ansettelse og utdanning i TV-Glads virksomhet

I TV-Glads regi tilbys i hovedsak 3 typer virksomhet til personer med utviklingshemming. Disse er:

- praksisopphold for introduksjon til arbeidsmarkedet
- treårig utdanning innenfor Glad Fagskole
- ansettelse innenfor TV-Glads virksomhet.

De generelle krav som stilles til den aktuelle medarbeideren ved ansettelse, eller ved praksisopphold, er at personen selv skal ha et ønske om å lære eller dyktiggjøre seg innenfor det bestemte feltet det søkes ansettelse eller opphold til. Videre skal medarbeideren selv medvirke til utvikling av sin egen kompetanse, i samarbeid med veiledere, tilretteleggere og andre i samme situasjon. Det stilles krav om å møte opp til tiden, og normale krav til personlig hygiene.

Glad Fagskole⁴ er arbeidsmarkedsrelatert grunnutdanning for mennesker med en utviklingshemming. Fagskolen er offentlig godkjent, og startet opp i 2004. Elevene kvalifiseres til å arbeide innenfor TV-Glads virksomhet, eller innenfor sitt felt på

⁴ Se for eksempel http://fagskole.tv-glad.dk/om_fagskolen.html

arbeidsplasser utenfor TV-Glad. Når man uteksamineres har man papirer på sin faktiske kompetanse (Thisted 2004).

Medarbeidere med en utviklingshemming som ansettes i TV-Glad, blir ansatt i det som i Danmark kalles arbeid i ”beskyttet beskæftigelse”, eller ”flex-job”. I Norge tilsvarer dette varige tilrettelagte arbeidsplasser (VTA plasser) og arbeid med bistandsordningen. Medarbeiderne beholder sin pensjon, men tjener et tilleggsbeløp til denne.

Moderne arbeidsplasser

I den norske forprosjektrapporten skrevet av TV-Glad i 2007, vil man finne følgende:

Myndighetene har lenge hatt som intensjon å videreutvikle disse arbeidstilbudene (allerede eksisterende vta-tiltak – min parentes), både gjennom integrering i det ordinære arbeidsmarkedet og gjennom å utvikle større bredde i de tilrettelagte virksomhetene. Det har skjedd positive endringer, men utviklingen går sakte. (...) Tilbudene er lite variert, med anslagsvis 4/5 i industri og 1/5 i tjenesteytende næringer. Vedhogst og ulike former for samlebåndsproduksjon er dominerende, og fungerer som et godt tilbud for mange, men for andre betyr imidlertid dette å ta et steg tilbake i forhold til gjennomført skolegang, interesser, ressurser og kompetanse (TV-Glad 2007: 12).

Dette samsvarer i stor grad med hva Terje Olsen (2003, 2006) har funnet i sine studier av mennesker med utviklingshemming i arbeid. Det er TV-Glads intensjon å tilby moderne arbeidsplasser til en ”ny generasjon” av mennesker med en utviklingshemming. Mennesker som skaper sin identitet blant annet gjennom integrerte skoletilbud og sammen med bevisste foreldre (TV-Glad 2007: 12). Disse menneskene kan sies å tilhøre det Gustavsson (1998) kaller ”integreringsgenerasjonen”. TV-Glad vektlegger at slike moderne arbeidsplasser skal inneholde muligheter for utvikling, variasjon og meningsfylte oppgaver.

Litt om hverdagen i TV-Glad

I hverdagen omtales hele bedriften som ”tv-stasjonen” – eller ved navn, TV-Glad. De ulike redaksjonene eller arbeidsgruppene går under navnet på det de arbeider med, for eksempel ”animasjonen, produksjonen, tegnestuen, radioen eller kjøkkenet”. Men det

tales alltid om ”vi i TV-Glad”, eller ”her i TV-Glad”. Det praktiseres mye møtevirksomhet på alle avdelinger. Det kan være morgenmøter, redaksjonsmøter eller annet som handler om hvordan dagen skal legges opp. Disse møtene ledes av alle stedets medarbeidere.

TV-Glad Norge

TV-Glad har et internasjonalt samarbeid med flere land, og blant annet har tanken vært å etablere en tv-stasjon i Norge. En stiftelse ble opprettet i 2006, søknader ble sendt til Arbeids og inkluderingsdepartementet (AID), og penger ble opprinnelig innvilget over en 5 års periode. Ideen var å etablere en mediebedrift i Norge etter den danske modellen⁵. I august 2008 hadde TV-Glad Norge sin første sending⁶. På TV-Glad Norge (TV Glad Norge u.å) sin hjemmeside kan man lese følgende:

En stemme i det norske samfunnet!

Å kunne ytre seg og fortelle egne historier er avgjørende for menneskers selvfølelse og identitet. Utviklingshemmede i Norge trenger alt de kan få av begge deler, men kommer sjelden til orde. Det er andre som snakker på vegne av dem, og de er knapt synlige i det offentlige rom. Vår visjon er derfor å gi utviklingshemmede en stemme i det norske samfunnet. Mange utviklingshemmede kan ikke lese og skrive og er dermed utelukket fra alle skriftlige medier. Gjennom TV-Glad vil de få muligheten til å komme til orde. TV-Glad Norge skal bidra til å sikre denne gruppens demokratiske og grunnlovsfestede rett til ytringsfrihet på egne premisser.

TV-Glad Norge hadde opprinnelig et samarbeid med Fønix Kompetansesenter i Sandefjord. Dette samarbeidet ble avsluttet fra TV-Glads side, og i januar 2008 trakk AID tilbake de tildelte pengene. Bevilgning og konsesjon ble utlyst på nytt. Flere miljøer søkte, deriblant TV-Glad, som i mellomtiden hadde inngått et samarbeid med TV2 og Norsk Film i Oslo.

⁵ Arbeids og inkluderings departementet. Pressemelding: Ny og spennende tv-redaksjon 2007 Lest: 04.01. 2009. Tilgjengelig fra: <http://www.regjeringen.no/nb/dep/aid/pressecenter/pressemeldinger/2007/101.html?id=479478>.

⁶ Se for eksempel <http://www.frifagbevegelse.no/fontene/articleto959593.ece> eller <http://media01.smartcom.no/Microsite/go.aspx?eventid=1905&urlback=null&bitrate=to968310>

Lokal tv-stasjonen TV-Follo, i samarbeid med Ski Produksjoner, fikk innvilget søknaden. En tv-stasjon for utviklingshemmede starter nå opp i regi av disse aktørene. Ut i fra medias omtale å dømme, er det intet samarbeid mellom de to stasjonene. Den nye tv-stasjonen skal ikke bruke TV-Glad navnet. Bevilgningen og utfallet av søknadene har vekket protester, der blant andre Norsk Forbund for Utviklingshemmede (NFU) har uttalt seg⁷.

Hvordan TV-Glad kan forstås i et samfunnsarbeidsperspektiv vil jeg komme tilbake til utover i oppgaven. Presentasjonen ovenfor gjelder de overordnede målsetninger. En mer detaljert presentasjon av feltet jeg har oppholdt meg i, vil bli gitt i det følgende kapittelet.

⁷ Se for eksempel http://www.nfunorge.no/view.cgi?&link_id=0.to8843&session_id=0

KAPITTEL 4. METODISK TILNÆRMING

Allerede i min første prosjektplan til denne oppgaven, levert desember 2007, har jeg beskrevet kvalitative metoder som fremtidige verktøy. Jeg ønsket å treffe mennesker, snakke med dem, høre deres fortellinger og søke å forstå deres sammenhenger. Innenfor samfunnsarbeid er også medvirkning og deltagelse fra de berørte et ideal (Ledwith 2005).

Jeg har gjort en kvalitativ studie, med observasjon og intervju som del av et feltarbeid. Dette er mitt metodiske utgangspunkt. Jeg har vært seks dager i det samlede feltet, til sammen cirka 40 timer.

Som Kittelsaa (2008: 67) har jeg trukket inn empiriske eksempler i metodekapittelet. Dette er gjort for å gjøre fremstillingen så konkret som mulig. Kittelsaa argumenterer for en slik fremstilling for at leseren skal få anledning til å vurdere studiens troverdighet. Jeg sier meg enig med henne. De av intervjudeltagerne som fremkommer i denne oppgaven er gitt navnene Mathias, Boa, Leon, Gustav, Finn, Kevin, Tilde og Preben.

Fra ide til prosjekt

Februar 2008, sendte jeg e-post til TV-Glad Norge. Jeg oppfattet mine egne forskningsinteresser å sammenfalle med hva denne tv-stasjonen hadde som uttalt målsetning, og gjorde et strategisk utvalg (Dalland 2000: 78), ved å kontakte TV-Glad. Jeg tenkte altså på forhånd at det nettopp *her* ville være interessant for meg å studere fenomenene stemme, deltagelse og selvpresentasjon.

Etter å ha sendt en henvendelse til TV-Glad i Norge, fikk jeg tilbakemelding fra en av de norske initiativtakerne, og vi møttes mars måned. Under dette møtet ble jeg tipset om å reise til Danmark - da det var her den faktiske aktiviteten foregikk. TV-Glad Norge var, den gang i oppstartsfasen, og det ville være få eller ingen mulighet for meg til å treffe mennesker med en utviklingshemming tilknyttet dette prosjektet. Da det var mennesker med en utviklingshemming jeg gjerne ville møte, og fordi mitt overordnede tema handlet om å utøve egen stemme, ble det danske TV-Glad min arena for forskning. Kontakt ble opprettet med en av direktørene og initiativtakerne der. I en måneds tid

utvekslet vi e-post, der jeg beskrev hva det var jeg ville, og hvor vi diskuterte diverse detaljer knyttet til et slikt opphold. Jeg ble invitert av TV-Glad til å gjøre et feltarbeid over en to ukers periode, (vedlegg 4) i to av deres avdelinger. Infoskriv ble sendt til TV-Glad, og kan finnes som vedlegg (vedlegg 1).

Jeg meldte mitt prosjekt til Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste 06.04.08, og fikk tilråding derfra 13.05.08 (vedlegg 2)

Forskningsstrategi og vitenskapelig ståsted

Schatzman og Strauss` (1973: 1-2) forståelse av "felt", vektlegger at ulike felt, eller arenaer for forskning, nødvendigvis er nært knyttet opp til hverandre. Som feltundersøkende vil man få en viss kjennskap til disse andre arenaene, bare i kraft av å være nær det feltet man studerer. Dermed forholder man seg også til en større sammenheng. Dette er også utgangspunktet for et dialektisk menneskesyn, et menneskesyn som ser menneskene som skapende, og i gjensidig påvirkning til sine omgivelser. Det er dette menneskesynet som ligger til grunn for samfunnsarbeidsfaget (Hutchinson 2002).

Fangen (2004: 21) beskriver med referanser til den Amerikanske antropologen Clifford Geertz, feltarbeid som metodisk ståsted å tilhøre en fortolkende samfunnsvitenskap. En slik posisjon innebærer å tolke handlinger i lys av mening og betydning, fremfor å lete etter universelle lover. Det analytiske arbeidet i en slik vitenskap, skjer ofte innenfor en hermeneutisk metode. Som forsker innenfor en slik tradisjon etterstreber man å gripe det ståstedet den andre opplever sin verden gjennom. Dette betyr dermed ikke at man fullt ut blir i stand til å forstå alle de perspektiver eller meninger en deltager måtte ha. Snarere handler det om å opparbeide en interesse for å se forhold fra deltagerens ståsted (Fangen 2004: 18).

Kittelsaa (2008: 68) beskriver mye av den nordiske forskningen omkring funksjonshemming å være forankret i en konstruktivistisk forståelsesramme. Her forstås funksjonshemmingen hovedsakelig som sosialt konstruert, og som en relasjon mellom individ og omgivelser. Dette er en ramme min studie og skriver seg inn i.

Samfunnsarbeid som fag henter og inspirasjon fra et kritisk perspektiv. I dette perspektivet ser en spesifikt til de samfunnsmekanismer som kan være med å opprettholde eller lede til undertrykkelse (Ledwith 2005).

Mine spørsmål

Mitt overordnede spørsmål har blitt utarbeidet, og omformet, i løpet av denne skriveprosessen. Med utgangspunkt i TV-Glads målsetning om ”å ha en stemme i samfunnet” – har jeg sett nærmere på hva denne stemmen innebærer – og i hvilke dialoger den inngår. For å få grep om hvordan stemme praktiseres har jeg tatt utgangspunkt i deltagelsesbegrepet. Min problemstilling er derfor som følger:

- **Hvordan forteller medarbeiderne i TV-Glad om deltagelse på sin arbeidsplass?**

Med ”medarbeidere i TV-Glad” menes de av medarbeiderne som har en utviklingshemming, og eventuelle andre tilleggs funksjonsnedsettelse. Med ”deltagelse” er det særlig lagt vekt på hva, og hvordan medarbeiderne forteller om deltagelse på sin arbeidsplass. Forsknings spørsmål som jeg har stilt underveis er:

- *Hvordan, og på hvilke måter, praktiseres deltagelse i TV-Glads virksomhet?*
- *Hvordan forteller medarbeiderne om sin deltagelse og innflytelse på arbeidsplassen?*
- *Hvordan forteller medarbeiderne om eventuelle barrierer for deltagelse?*
- *Hvordan forteller medarbeiderne om sine roller på arbeidsplassen?*
- *Hvordan henger deltagelse og selvpresentasjon sammen?*

Et spørsmål som ble formulert like før jeg gikk inn i feltarbeidet, og som kanskje var mest for min egen del, var ”hva er det med TV-Glad?” eller forstått på en annen måte: hva er det som foregår her? Dette spørsmålet var nyttig fordi det hjalp meg å fange opp variasjoner. Utstyrt med dette spørsmålet kunne jeg utvide mitt interessefelt – og sikre at jeg ikke ”blindt” fokuserte på hvilke måter deltagelse foregikk eller ikke foregikk.

Det hjalp meg å holde et åpent sinn i forhold til inntrykk jeg ble utsatt for (Fossåskaret 1997).

Feltarbeidet

I begge feltene jeg var, presenterte jeg meg selv og mitt prosjekt i plenum. Her åpnet jeg for spørsmål rundt min tilstedeværelse. På en avdeling ble dette gjort under et morgenmøte, mens på en annen avdeling i plenum over en kopp kaffe. Jeg presenterte meg med navn, fortalte hvor jeg kom fra, og hva det var jeg skulle gjøre der. Jeg fortalte at jeg gjerne ville gjøre intervjuer, men at en slik deltagelse var frivillig. Jeg fortalte at jeg var nysgjerrig på TV-Glad som arbeidsplass, og på hvordan det ble arbeidet der. Jeg spurte om alle forsto hva jeg sa⁸, og inviterte til spørsmål.

Jeg har forholdt meg til to avdelinger av TV-Glad i mitt feltarbeid. For å skille avdelingene fra hverandre har jeg her kalt de ”felt A” og ”felt B”. Dette forteller bare at det rent faktisk er tale om to adskilte avdelinger av den samme tv-stasjonen. På de to avdelingene har jeg deltatt i aktiviteter som er typiske for TV-Glads virksomhet i sin helhet. Morgenmøter, redaksjonsmøter, filming og opptak, dekking av saker, omvisning og rollespill er eksempler på slike aktiviteter. For å gi et bilde av feltet vil jeg gi en kort presentasjon av de to avdelingene.

Presentasjon av ”felt A”

Denne avdelingen feirer snart sitt ti års jubileum. Avdelingen produserer tv, har kantine, verksted, radiostasjon, og service og kontoravdeling. Innenfor disse områdene arbeider om lag 70 medarbeidere med og uten en utviklingshemming.

Avdelingen ligger nær en stor dansk by. Lokalene har blitt bygget på underveis, ettersom avdelingen har utvidet sin virksomhet. I dag ligger det samlede lokalet fordelt på to bygg. I et bygg: tv-stasjon, resepsjon, kantine og studio til innendørs opptak. Her finnes utstysrom, møterom og et større åpent arbeidslokale. I mine feltnotater har jeg beskrevet dette lokalet som ”åpent, sosialt og fargerikt”.

⁸ Med tanke på at jeg snakket norsk – og ikke dansk

I et annet bygg, i umiddelbar nærhet, finnes radioavdeling, tekniske rom, musikkstudio, skuespillersal, og direktørens og regnskapsansvarliges kontor. Mellom inngangspartiene til disse to byggene ligger en åpen plass med benker. Her er sykkel og mopedparkering, og det er plantet busker og blomster i bed. "Gården" er et sted hvor mange møtes. Dette området ble viktig for meg, fordi det var her jeg ofte ble sittende i mindre grupper og fortelle om meg selv og mitt ærend. Det var også hit ut medarbeiderne inviterte meg hvis de ville snakke meg på egenhånd.

Denne avdelingen holder sine morgenmøter felles i kantinen, også kalt Tarteletten⁹, gjerne samtidig som man spiser frokost og drikker morgenkaffe. Avdelingen har salg av mat. Måltidene lages til av kantinearbeiderne. Et buffet dekkes, og det er alltid kaffe fremme mellom måltidene. Måltidene er også viktige møtesteder. Her diskuteres hverdagen, opptak og meninger utveksles. Morgenmøtene ledes på rulling av alle stedets medarbeidere. Her gis praktiske beskjeder og opplysninger, og det er ofte mange som tar ordet. Noen ganger avbryter møtelederen og minner om at møtet har en tidsramme. Hvert morgenmøte avsluttes med morgengymnastikk i regi av en medarbeider. Musikk settes på, og det er god skikk at alle deltar.¹⁰ De videre redaksjonsmøter deles inn ettersom hvilke område de ulike gruppene jobber med. (radio, animasjon, reporterteam etc.) Hver redaksjon, eller arbeidsgruppe, ledes av en medarbeider uten en utviklingshemming.

Presentasjon av "felt B"

Denne avdelingen har eksistert siden 2001, og her arbeider om lag 25 medarbeider med og uten en utviklingshemming. Avdelingen ligger utenfor en middels stor dansk by. Her finnes studio til innendørs opptak, tekniske rom, pauserom, kjøkken, avkoblingsrom og resepsjon. Ett rom er daglig leders kontor. I mine feltnotater har jeg beskrevet disse

⁹ Rommet fikk sitt navn fordi det her alltid spises tarteletter ved festlige anledninger. En tartelett er en liten kake av butterdeig som kan lages med diverse fyll.

¹⁰ Å la være å delta fører ofte til reaksjoner fra omgivelsene, så som kollektiv bu-ing eller roping om "å komme seg opp".

lokalene som ”typiske kontorlokaler”¹¹. Ved inngangspartiet er det parkeringsplass og benker og bord til å sitte på. Det viktige møtestedet for meg ble her pauserommet. På pauserommet holdes morgenmøtene og noen redaksjonsmøter. Her finnes en stor tavle, der beskjeder og oppgaver skrives inn og fordeles under de ulike møtene. På denne avdelingen var sommeravviklingen begynt. Mange hadde reist på ferie. I løpet av dagene jeg var der, opplevde jeg at alle møtene ble holdt som en samtale rundt et bord. Ingen ledet det formelt. Da det var såpass få medarbeidere på jobb denne perioden, ble beskjeder gitt når man for eksempel traff hverandre i gangen, eller til lunch.

Observasjon og min deltagelse i feltet

Ulike former for deltagelse og observasjon inngår som naturlige deler av et feltarbeid. Jeg har hatt en åpen rolle som forsker. Medarbeiderne har vært klar over hvorfor jeg var der, både gjennom en felles presentasjon av meg selv, men også ved at jeg stadig svarte på spørsmål jeg fikk om min tilstedeværelse. Mitt feltarbeid ble gjennomført på medarbeidernes arbeidsplass, og jeg inngikk dermed i deres arbeidshverdag. Det finnes ulike måter å involvere seg på i en slik forskning, og jeg har i hovedsak gjort deltagende observasjoner (Fangen 2004).

Min deltagelse handlet blant annet om at medarbeiderne inviterte meg med i ulike aktiviteter, og at jeg enten inngikk i disse, eller iakttok aktiviteten som del av en arbeidsgruppe. For eksempel ble jeg invitert til å spille rollen som ”kritisk saksbehandler” i en omvisning som skulle øves inn, jeg kunne være med som bærehjelp på opptak som skulle gjøres, eller jeg ble invitert til å observere hvordan det ble arbeidet uten at jeg deltok i selve arbeidet. Andre ganger var det jeg som tok kontakt med medarbeiderne. I begynnelsen innledet jeg denne kontakten med å spørre om praktiske ting. Dette ledet ofte til mange samtaler. Etter hvert hadde jeg et lite nettverk av medarbeidere som jeg snakket mye med. Ved noen anledninger kunne jeg hjelpe til med praktiske ting som å søke opp noe på Internett. For eksempel var det en av medarbeiderne som skulle på ferie til min hjemby, og vi arbeidet noen timer en formiddag med å finne ut av steder å se og besøke.

¹¹ Forstått på den måten at lokalet består av en lang gang, med flere mindre og større rom med dører man kan lukke.

For det meste har disse aktivitetene foregått inne i TV-Glads lokaler, men ved et par anledning var jeg også med ut av lokalene på opptak. Alle disse aktivitetene ledet naturligvis min interesse i visse retninger, og gjorde at jeg kom i kontakt med mange av stedets medarbeidere. I aktivitetene jeg deltok i var jeg noen ganger alene med medarbeidere, andre ganger var andre uten en utviklingshemming også til stede. Jeg opplevde aldri at jeg ble ansett som å jobbe på TV-Glad. Snarere ble det ofte påpekt at jeg var på besøk.

Jeg plasserte meg selv på de steder i feltet der det virket mest hensiktsmessig for meg å oppholde meg. Slike steder var pauserommet, kantinen eller ute i gården. Ofte tok medarbeidere også kontakt når jeg satt slik, og vi kunne begynne å snakke om ting som falt seg naturlig der og da. I mange av disse samtaler fikk jeg for eksempel vite hva de forskjellige arbeidet med, og hvordan de trivdes på sin arbeidsplass. I slike samtaler ble jeg også stilt en rekke spørsmål selv. Disse kunne handle om mitt eget arbeid, om jeg kjente noen andre med utviklingshemming, hva jeg skulle bruke oppgaven til eller hva jeg mente om TV-Glad. I disse situasjonene ble jeg også oppmerksom på at jeg selv ble gjort til gjenstand for observasjon, slik Schatzman og Strauss (1973: 63) poengterer. Noen kunne for eksempel fortelle at *"de hadde sett meg i går"* – og gjenfortelle hva de hadde sett meg gjøre.

Jeg opplevde å bli tatt vare på av mange av de medarbeiderne jeg snakket mye med. På begge avdelingene opplevde jeg at en eller to medarbeidere holdt et ekstra øye med meg – det vil si at de ofte spurte om jeg hadde det bra, tilbød med kaffe eller lignende. I begynnelsen tolket jeg dette som at det kanskje var stas å ha studenter på besøk, og derfor denne innsatsen. Ganske raskt fikk jeg vite at TV-Glad har mye besøk. Hit kommer studenter, fremtidige medarbeidere, jobbsøkende og mulige samarbeidspartnere stadig vekk. Et yrende liv er en del av hverdagen.

Intervjuene

Litteraturen beskriver utfordringer knyttet til forskning der utviklingshemmede opptrer som deltakere (se for eksempel Kittelsaa 2008; Folkestad 2000). Kittelsaa (2008: 76)

mener å finne flere eksempler i litteraturen på hvordan man *ikke* bør gjøre intervjuer med utviklingshemmede, enn faktiske måter å gjøre det på.

Som miljøterapeut i bofellesskap forholder man seg kontinuerlig til dialog som verktøy for å forstå. Normalt vil man naturligvis ikke kalle denne måten å prate sammen på for en intervjusituasjon, men i det store og det hele handler slike samtaler mye om å snakke sammen rundt forskjellige tema som man sammen, eller hver for seg, finner viktige. Slike samtaler kan for eksempel innebære og forklare eller stille spørsmål på nytt. Saur (2008: 33) beskriver slike samtaler å innebære en fleksibilitet. Kanskje må temaet flyttes dit deltagerne vil at det skal være, før man sammen går tilbake til utgangspunktet. Slike samtaler har jeg litt erfaring med. Sammen med ”øvelsesintervjuet”, som jeg nå vil presentere, er dette min erfaring og mitt utgangspunkt for å møte de deltagerne jeg har møtt.

Tidligere erfaring med intervju

I april 2008, gjorde jeg et intervju med det norske bandet Merkesteinane på en konferanse om selvbestemmelse i Bergen (Hjelm 2008). Til dette intervjuet møtte jeg fem av bandets ti medlemmer, til et gruppeintervju der flertallet av gruppen hadde en utviklingshemming. Det var et ønske fra min side, med tanke på det feltarbeidet jeg skulle gjøre i TV-Glad, å gjøre et slikt øvelsesintervju. Samtidig var det spennende å få treffe medlemmene av Merkesteinane. Bandet er relativt kjent, både gjennom media og film¹². Jeg kjente godt til filmen om bandet ”It`s hard to be a rock`n roller” (Asting 2007), og ville gjerne stille medlemmene spørsmål rundt denne filmen. Jeg foreslo dette for magasinet SOR rapport¹³, og tok kontakt med bandets kontaktperson per e-post. Jeg lagde intervju spørsmål på forhånd, og gjorde avtaler i forhold til fotografering. Jeg sendte intervjuet tilbake til bandet for gjennomlesning før det ble trykket.

En nyttig erfaring jeg gjorde meg under dette intervjuet, var at jeg til intervjuene i feltarbeidet ville gjøre lurt i å bruke båndopptaker. Det gjorde jeg ikke i intervjuet med Merkesteinane. Jeg opplevde her å bli sittende å skrive mye notater, og at det tok

¹² Det kan leses mer om Merkesteinane på <http://www.pedit.no/org/merkesteinane>

¹³ SOR står for Samordningsrådet for utviklingshemmede. SOR rapport er deres magasin.

fokuset vekk fra samtalen vi hadde. En annen erfaring var at selv om det til akkurat denne sammenhengen passet bra å treffe fem mennesker samtidig, ville det kanskje være i meste laget for de intervjuene jeg ønsker å gjøre i Danmark. Jeg var forberedt på et feltarbeid der jeg skulle være tilstede i medarbeidernes arbeidshverdag. Å samle mange til et intervju ville kanskje være forstyrrende for det hverdagslige arbeidet. Jeg hadde sett for meg mange, korte samtaler og intervju kontinuerlig gjennom hele feltarbeidet. Et gruppeintervju vil ofte også sette noen i senter for oppmerksomhet, mens andre kommer i skyggen. Kvale (1997: 58) beskriver at slike måter å produsere data kan være preget av spontanitet og følelser – og samtidig oppleves som relativt kaotiske. Dette var også min erfaring etter intervjuet med Merkesteinane.

Intervjusituasjonene

På forhånd hadde jeg sett for meg å gjøre rundt ti intervjuer. Opprinnelig var også tanken å intervjuere medarbeidere uten en utviklingshemming. Dette endret seg imidlertid da jeg kom til Danmark. Delvis hadde jeg allerede begynt å tenke på om ti intervjuer var i meste laget, og delvis opplevde jeg at medarbeiderne uten en utviklingshemming hadde et annet forhold til tid enn det medarbeiderne med en utviklingshemming hadde. Medarbeiderne jeg forholdt meg mest til satt seg ofte ned i mellom arbeidsslagene, mens deres kollegaer uten utviklingshemming kunne gå for å ta en telefon, eller gjøre andre administrative oppgaver. Jeg følte og at min studie hadde begynt å ta mer og mer form av å handle om de egne stemmene, og jeg gjorde derfor et valg om ikke å intervjuere de av medarbeiderne uten en utviklingshemming.

Jeg har til sammen gjort seks intervjuer med åtte av TV-Glads medarbeidere. Med unntak av ett gruppeintervju, skjedde intervjuene hver for seg. I gruppeintervjuet deltok tre medarbeidere samtidig. Dette var ikke planlagt fra min side, men var et forslag som kom fra de tre deltagernes side. Jeg opplevde i noen grad slik følelssspontanitet som Kvale (1997) beskriver, men ikke på en slik måte at det var vanskelig for meg å komme med innspill.

De avtalte intervjuene er tatt opp på bånd. Sammen med deltakerne har jeg forholdt meg til relativt ustrukturerte intervjusituasjoner, der min hensikt var å få til en samtale rundt

visse tema. Og selv om jeg til selve møtet hadde med meg en intervjuguide (Vedlegg tre), brukte jeg denne kun ved et par anledninger. Jeg unngikk en stram struktur, men hadde noen punkter jeg ønsket å styre samtalen innom (Kvale 1997: 39).

Denne formen viste seg ved et par anledninger å gi en form for kredibilitet, som jeg ikke var forberedt på. TV-Glad, som produksjonsselskap og leverandør av blant annet tv - og radioprogrammer, har naturligvis et innarbeidet forhold til intervju som arbeidsform. Å kunne spørsmålene utenat, settes høyt blant TV-Glads reportere. Å sjekke manus, for å sikre at man virkelig har fått med seg alt, er å anse som kvalitetssikring. Slik ble både jeg, og deltakerne, klar over at vi på mange måter arbeidet med de samme redskapene. Det skapte en form for likhet, oppmerksomhet og endog bekymring, rundt de samme tingene. Et slikt eksempel er fra min feltdagbok:

... før vi begynte intervjuet, en kort ordveksling om utstyr. Min mp3-spiller er liten og dyr, men er, som Tilde påpekte, bare en firkantet dings. Tidligere på dagen var jeg inne på TV-Glads utstørsrom, og så kameraene og mikrofonene de omgås til daglig. *Hvor sitter mikrofonen på den lille der? Kan det virkelig bli god lyd?* Jeg opplevde at vi delte den samme bekymringen, men fortalte at jeg hadde gjort lydtester på forhånd.

Samtlige intervjusituasjoner hadde en uformell form og setting over seg, og jeg beholdt denne formen, fordi den åpnet opp for tilfeldigheter og avsporinger som kunne være med å belyse tema.

Det var mitt ønske at deltakerne skulle spille hovedrollen i alle intervjusituasjonene, og derfor var det alltid de som for eksempel avgjorde hvor vi skulle sitte, og hvor lenge de hadde lyst til å sitte der. Ett unntak var da jeg avsluttet gruppeintervjuet. En del temaer hadde begynt å gå igjen, og da jeg spurte om det var noe mer noen av deltakerne ønsket å fortelle om sin arbeidsplass, var to av deltagerne enige om at de hadde fortalt det de mente var det viktigste. En av deltakerne hadde gått ut for å ta en telefon under intervjuet, og vi snakket derfor ferdig ved en senere anledning.

Jeg gjorde det klart for deltakerne at det jeg var interessert i, var deres fortellinger om sine arbeidsoppgaver i TV-Glad, og hvordan de som arbeidet der inngikk i bedriftens hva, hvem og hvordan. Jeg stilte aldri spørsmål av privat karakter, og ingen av

deltakerne har behøvd å dele opplysninger med meg om helse, bosted, familie eller venner. Ved en anledning gjorde en av deltakerne meg også oppmerksom på at ”*det var visse ting jeg ikke ville få svar på*”. Dette kunne handle om private forhold, og selv om jeg aldri spurte om slikt, ble det sagt tydelig ifra ”*bare i tilfelle jeg hadde tenkt å spørre om det*”. Slik ble jeg oppmerksom på at samtlige av deltakerne hadde et innarbeidet forhold til det å bli intervjuet. Noen virket også drillet i hva de burde fortelle om TV-Glad til en utenforstående som meg. At de fleste intervjuene varte relativt kort kan ha å gjøre med flere ting. Jeg kan for eksempel ha forberedt for få spørsmål – eller deltakerne kan ha ønsket å komme seg tilbake på arbeid.

Da intervjuene inngikk som del av feltarbeidet, snakket jeg kontinuerlig med alle deltagerne under mitt opphold på TV-Glad. Det skjedde ofte at deltagerne kom bort til meg hvis jeg snakket med andre medarbeidere og ba om ”fem minutter” fordi de hadde kommet på noe de glemte å fortelle.

Syv av intervjudeltagerne var menn, en var kvinne. Alle deltagerne er på ulike måter involvert i tv-produksjonen, eller i sending av programmene. Dette kjennetegner derimot alle TV-Glads medarbeidere, og er ikke spesielt for de jeg har gjort intervjuer med. Intervjuene varierer i lengde, fra to til tjuefem minutter. Det korteste intervjuet, på cirka to minutter, ender når deltakeren er ferdig å fortelle om sine arbeidsoppgaver. Jeg oppfattet at det først og fremst var dette han ønsket å fortelle om, og jeg mente der og da at deltakeren virket noe utilpass. Jeg spurte om han ønsket å si noe mer - eller om han hadde sagt det han ville si. Deltakeren svarte med å si ”takk for meg” – og vi avsluttet intervjuet. At gruppeintervjuet ble det lengste har antagelig med å gjøre at her deltok tre medarbeidere samtidig. I dette tilfellet var det også jeg som stoppet intervjuet da jeg følte det hadde nådd et metningspunkt.

Rekruttering av intervjudeltakere

Ved at jeg plasserte meg selv på de steder i feltet der det foregikk mye aktivitet, kom jeg også i kontakt med mange av TV-Glads medarbeidere. Ved slike anledninger var det fem stykker som selv meldte sin interesse for å gjøre intervju, mens i to tilfeller har det vært jeg som har spurt deltagerne om de kunne tenke seg å bli intervjuet. I ett tilfelle ble

jeg introdusert for en deltaker gjennom en av hans kollegaer. Kollegaen fortalte kort at jeg var på TV-Glad for å skrive en oppgave, og i den forbindelse ønsket å gjøre intervjuer med medarbeiderne der. Deltagerne meldte så sin interesse for dette.

Produksjon av data

Under hele feltarbeidet skrev jeg notater og feltdagbøker. Jeg skrev observasjoner i feltet, og dagbøker da jeg kom hjem. I mellom feltøktene opplevde jeg ofte at mange tanker og inntrykk kom samtidig. Jeg kunne begynne å skrive noe ned, men opplevde at det ikke gikk *fort nok*. I disse tilfellene leste jeg inn tanker og refleksjoner på bånd.

Da jeg skrev notater i feltet, satte jeg meg ofte i bakgrunnen. For eksempel på et bord for meg selv der det passet å slå seg ned. Jeg skjermet meg dermed ikke fullstendig fra feltet, og gjorde det ikke til en hemmelighet at jeg var der fordi jeg skulle skrive en oppgave. At dette innebar å skrive notater virket det som om alle medarbeidere tok som en selvfølge. Noen ganger ble dette også en kontaktflate i seg selv - medarbeidere kunne sette seg ned for å jobbe ved siden av meg, og slik kunne en samtale begynne. Ofte fikk jeg spørsmål om jeg *"fikk med meg det hele"*, eller *"om jeg hadde skrevet noe smart i boken"*.

Feltnotater, dagbøker, transkriberte intervju og refleksjoner er mitt empiriske utgangspunkt. Til sammen omtrent 60 sider tekst. Det er derfor data i tekstform som er mitt utgangspunkt for en kvalitativ analyse - og jeg har søkt å forstå denne tekstens meningsinnhold (Kvale 1997: kap 9). I min studie er dette meningsinnholdet knyttet til mine deltakers forståelse av sin (arbeids)virkelighet, og sammenhenger i denne.

Av TV-Glad fikk jeg både filmer, informasjon, reklamemateriale og rapporter. Det var også da jeg kom til Danmark at jeg fikk tilgang på Maya Thisted's (2004) speciale¹⁴ om TV-Glad: *"De anderledes egnede: Fra bruger til deltagerperspektiv, - perspektiver på en ny praksisform indenfor beskyttet beskæftigelse til udviklingshæmmede"*. All denne informasjonen har fungert som bakgrunnsmateriale.

¹⁴ Hovedfag eller masteroppgave

I tillegg til mine egne data, har jeg gjennomgått en rekke filmer og program der TV-Glads medarbeidere deltar som programledere, reportere eller deltagerer. I programmene har jeg ikke sett spesielt etter de medarbeiderne jeg har snakket med, men derimot etter den type beskrivelser medarbeiderne gjør i forhold til påvirkning. Disse beskrivelsene er interessante med tanke på påvirkning av det redaksjonelle innholdet. Er det mulig for meg som utenforstående å kjenne igjen det deltakerne forteller? Et forhold jeg var særlig interessert i med tanke på programmene, var hvilke tema det er som tas opp. Hva blir til saker, hvordan fortelles disse sakene, og hvem er det som forteller? Det har også vært interessant å gjennomgå disse programmene med tanke på TV-Glads målsetning: ”en stemme i samfunnet”, og ”ytringsfrihet på egne premisser”. Jeg oppfatter disse programmene å være del av denne stemmen.

Analytiske strategier

I et feltarbeid foregår en analyseprosess underveis, og er ofte preget av en hermeneutisk sirkel, der deler sees i lys av en helhet, og motsatt (Fangen 2004). Jeg gjorde flere begynnende analyser i mitt feltarbeid, og spesielt da jeg leste inn refleksjoner på bånd. Disse refleksjonene utløste spørsmål, som jeg tok med meg tilbake til feltet. Mens feltnotatene ble skrevet så objektivt som mulig, var refleksjonene preget av antagelser og begynnende tolkninger. Jeg førte i tillegg en dagbok for mer praktiske ting. I denne delen av studien produserte jeg (og deltagerne) data (Fossåskaret 1997).

Alle intervjuene og de innleste refleksjonene er transkribert. I forhold til intervjuene sier Kvale (1997) at disse må klargjøres for analyse. Dette gjøres vanligvis ved å transkribere fra muntlig tale til skriftlig tekst. Allerede i denne prosessen skjer en fortolkning (Repstad 2007: 64). Alle mine deltagerer snakket dansk, og jeg har dermed forholdt meg til et annet språk. Jeg oppdaget raskt at jeg ikke fullt ut ville ha forutsetninger for å forstå alt som ble sagt. Spesielt var dette med tanke på slang, eller andre ord, som ikke uten videre lot seg overføre til norsk. Jeg har derfor transkribert ordrett, så langt det har latt seg gjøre (jamfør Fangen 2004: 148). Pauser og spesielle ting som skjedde under intervjuet er markert i en kolonne under ”merknader”. I tilfeller der jeg ikke har hørt hva som blir sagt, har jeg gått tilbake og lyttet meg igjennom

intervjuet på nytt. Som oftest førte dette til at jeg kunne fylle ut intervjuet i sin helhet, men noen steder står det i den transkriberte teksten at jeg ”ikke hører hva som blir sagt”.

Der meningen i det danske språket noen steder ble uklar, har jeg rådført meg med min veileder, som heldigvis for meg, både snakker og forstår dansk. Et eksempel på uklarhet er når Tilde forteller at ”*hun er en bleksprut*”. I Danmark er dette en beskrivelse om en person, som på sin arbeidsplass er involvert i mange forskjellige ting. Slik vi i Norge bruker ”han er som poteten.” Jeg forsto ikke denne beskrivelsen med det samme, og det gav ingen mening. Da jeg fikk vite innholdet i ordet, ble det derimot annerledes.

Selv om jeg oppdaget noen sammenhenger og hadde foreløpige fortolkninger allerede under feltarbeidet, var det først i etterarbeidet jeg gjorde en mer helhetlig analyse. Fangen (2004) vektlegger betydningen av gode feltnotater for å få dette til. De første gjennomgangene av min empiri var preget av ren lesning, der jeg først og fremst ønsket å skaffe meg et ”nytt” oversiktbilde. Innenfor kvalitativ forskning er begrep og kategorier sentrale. Jeg har søkt å skape mening ved å lage noen kategorier som passet til min ferdig transkriberte tekst (Fossåskaret 1997). Bokstavelig talt klippet jeg fra hverandre alle tydelige utsagt, og gav de forskjellige farger. Utsagnene ble plassert i kategorier jeg mente var dekkende. Disse kategoriene var for eksempel ”interne stemmer” og ”motstand”. Slik ble det liggende noen dager på arbeidsrommet. Jeg flyttet rundt på de fargede lappene, og oppdaget at noen var plassert ”feil”. Jeg gikk tilbake til den transkriberte teksten, og leste på nytt. Slik holdt jeg på til jeg følte at jeg hadde noe som lignet mer på begreper – og dermed begynte jeg å skrive.

Jeg oppdaget underveis at det var mange data som kunne passe i den samme kategorien, og dermed stilte jeg også spørsmålsteget ved om kategorien var et uttrykk for det som faktisk skjedde. Fossåskaret (1997: 36) peker på at det ikke alltid er slik at vi faktisk ser det vi ”ser”. Derfor må tolkninger også etterprøves. Jeg kunne dermed ikke hvile i mine kategorier, men måtte hele tiden arbeide i samspill mellom tekst og data. Ofte gikk jeg tilbake til intervjuene og lagde korte sammendrag, jeg kunne kikke etter disse i mine feltnotater, og så etter sammenhenger eller opplagte ikke-sammenhenger. Kvale (1997: 135) kaller denne formen for analyse ad hoc meningsgenerering. I en slik analyseform

benyttes ulike tilnærminger og teknikker i fritt samspill for å analysere materialet i sin helhet.

Utdrag fra de transkriberte intervjuene som inngår i oppgavens tekst, har jeg skrevet på norsk. Jeg ser ikke dette som problematisk, da meningsinnholdet har latt seg overføre til å bli det tilsvarende på norsk. Der deler av utdraget er utelatt har jeg brukt (...) for å vise dette i teksten.

Etiske betraktninger

Samtykke

Studentforskning som dette prosjektet, forholder seg til Norsk Samfunnsvitenskapelig Datatjeneste (NSD), og deres retningslinjer i forhold til innhenting, registrering og oppbevaring av data. Jeg meldte mitt prosjekt til NSD 06.04.08, og fikk tilråding derfra 13.05.08 (Vedlegg 3)

I brevet fra NSD fikk jeg opplysninger om følgende:

”Dersom personer med svekket samtykkekompetanse skal inkluderes i prosjektet bør et støttende samtykke_innhentes fra nærmeste pårørende”.

Videre står det også skrevet:

”Skriftlig samtykkeerklæring i en intervjuundersøkelse er i de fleste tilfeller unødvendig, men kan være en god løsning når man innhenter et støttende/stedforstredende samtykke fra pårørende” (Min understrekning).

Samtykke i denne sammenheng må leses som at den det gjelder gir samtykke frivillig, ettertrykkelig og informert. Det vil si uten ytre press, klart og tydelig, og at den det gjelder har fått opplysninger om arbeidet, og om anledningen til å trekke seg uten konsekvenser (NSD 2008). Til de intervjuene jeg har gjort fant jeg ingen grunn til å forholde meg annerledes en slik hovedregel legger opp til. Jeg har gjort intervjuer med voksne, myndige mennesker.

I forkant av alle intervjuene som ble gjort fortalte jeg hva jeg ville anvende svarene til, og at alt som ble sagt ville bli skrevet slik at det ikke ville gå an å kjenne igjen hvem det var som fortalte noe. Jeg spurte om deltagerne hadde innvendinger i forhold til båndopptakeren. Ingen hadde slike innvendinger. Og til hvert intervju snakket vi litt sammen først før intervjuet startet.

Når jeg har deltatt i konkrete aktiviteter i feltet, har dette vært med godkjenning fra de av medarbeiderne som utførte aktiviteten. Var det for eksempel et opptak som skulle gjøres, ble jeg først presentert for reporterteamet, og slik fikk jeg adgang fra situasjon til situasjon (Fangen 2004: kap 5). Ved en anledning var det også en av medarbeiderne som hadde innvendinger mot at jeg deltok, og jeg lot da være.

Tydeliggjøring av min rolle

Ved et par anledninger følte jeg behov for å tydeliggjøre min rolle i feltet. Disse anledningene gjorde meg usikker på hvorvidt jeg hadde vært klar nok i min fremstilling av hva det var jeg ville i TV-Glad Særlig var det to slike situasjoner som oppsto. Spørsmålene jeg i disse situasjonen fikk var *hvis TV-Glad startet opp i Norge, var det da jeg som skulle være sjefen der?* Et annet var i forhold til et båndopptak - og *når det ville bli sendt på radioen?*

Disse situasjonene gjorde meg usikker på min egen forklaring av hvorfor jeg var der. Samtidig var disse spørsmålene gode anledninger til å avklare misforståelser. I forhold til radiospørsmålet svarte jeg at det skulle brukes i min oppgave, hvorpå deltakeren svarte at det visste hun da – men bare hadde ”glemt litt”. Med tanke på min fremtidige deltagelse i det norske TV-Glad prosjektet, ble dette avklart med en del latter fra begge sider, og jeg sa at jeg var sikker på at de hadde funnet sine sjefer allerede. Deltakeren svarte at han synes allikevel det ville vært hyggelig, slik at vi kunne treffes igjen. Ved andre spørsmål i forhold min tilstedeværelse svarte jeg på spørsmålene der og da.

Ut av feltet

Mens planlegging til, og gjennomføringen av, selve feltarbeidet er en svært spennende fase, kan det som kommer etterpå oppleves ganske annerledes. For min egen del var jeg

så opptatt av å få innpass i feltet at jeg ikke hadde tenkt særlig over hvordan jeg skulle trekke meg ut derfra. Da dagen ”plutselig” kom, fikk jeg ikke anledning til å si adjø til alle jeg gjerne ville si adjø til.

Selv om jeg under alle intervjuene fremhevet at det var deltakerne som var ekspertene på det jeg spurte om, og selv om jeg etter hvert av intervjuene takket for deltagelse, og tok alle i hånden der og da, fikk jeg i ”felt A” ikke sagt ordentlig adjø til de menneskene jeg hadde truffet og snakket med i løpet av mitt opphold. Jeg fikk heller ikke takket for meg i plenum. Det var mange ting som skjedde denne siste dagen, blant annet skulle plassen holde sommeravslutning, og jeg følte at jeg gikk i veien for deres feiring med min tilstedeværelse. Derfor trakk jeg meg stille tilbake, og sa i stedet farvel til de jeg traff på min vei ut. Dette har jeg vært lei meg for. Da jeg skulle dra fra ”felt B”, kjøpte jeg et kort, skrev en hilsen, og tok alle avdelingens medarbeidere i hånden før jeg reiste derfra. Det mest naturlige ville kanskje være å gjøre en mellomting på begge stedene. I ettertid har jeg sendt hilsener per e-post, som jeg vet har blitt videreformidlet. Her har jeg takket for sist – og for meg. Jeg har forklart hvor jeg er i skriveprosessen, og når oppgaven kan forventes ferdig. En liten innsats i forsøket på å rette opp en del av feltarbeidet jeg ikke er spesielt fornøyd med, nemlig utgangen.

Anonymisering

Deltakerne som fremkommer i denne oppgaven er gitt navnene Mathias, Boa, Leon, Gustav, Finn, Kevin, Tilde og Preben. Jeg har heller ikke navngitt mine kontaktpersoner – for på denne måten å behandle alle ut ifra de samme retningslinjer for anonymitet.

Det fremgår heller ikke av teksten på hvilken TV-Glad avdeling jeg har vært på til hvilken tid, eller hvor disse avdelingene ligger plassert i Danmark. Selv om jeg med dette utgangspunktet skal ha sikret anonymitet, vil det alltid være en viss fare for gjenkjennbarhet, og at TV-Glad er et relativt lite miljø kan bidra til dette.

Metodiske refleksjoner

Fangen (2004: 59) beskriver innpass i feltet og tillitt fra deltakerne å kunne påvirkes av feltarbeidets lengde. Med referanser til forskjellige studier gjør hun en inndeling

mellom lange og korte feltarbeid. At mitt feltarbeid varte i seks dager har naturligvis noe å si for hvilke deltagerer jeg har gjort intervjuer med, og hvem av medarbeiderne jeg har snakket med under feltarbeidet. I forhold til de deltagerne jeg har intervjuet, er disse riktignok et representativt utvalg med tanke på hvor lenge de har vært der, og hvilke arbeidsoppgaver de utfører. Jeg må allikevel ta med i betraktning at jeg antagelig har kommet i kontakt med de av medarbeiderne som er mest komfortable med å bli intervjuet eller de som er mest frampå ovenfor fremmede som meg selv. Det er færre perspektiver fra de av medarbeiderne som er mer tilbakeholdne i møte med fremmede. Jeg har heller ikke inkludert medarbeidere uten en utviklingshemming som intervjudeltagere. Dette ville utvilsomt vært et spennende perspektiv å tilføre studien, men var et valg jeg gjorde i forhold til min forskningsinteresse, og i forhold til praktiske forhold.

Fangen (2004: 156) beskriver misforståtte roller og opptredener som noe som kan forekomme i feltarbeid. Jeg har allerede beskrevet noen situasjoner der jeg følte det var riktig å klargjøre min rolle ovenfor deltagerne. Et forhold jeg har reflektert over i ettertid er om deltakerne, kjent med intervjuing som de er, først og fremst har oppfattet meg som en journalist. Selv om jeg ved mange anledninger presenterte mitt ærend kan jeg ikke være helt sikker på at alle deltakerne har oppfattet min rolle som forsker.

Det var alltid deltakerne som bestemte hvor et intervju skulle foregå. Jeg synes det var interessant at de aller fleste valgte steder i offentlighet. Altså, steder der andre kunne se og få med seg det som ble sagt. Dette har jeg forstått på to måter: intervju kan være en svært innarbeidet arbeidsform i tv-stasjonen. Slik blir det også naturlig å velge det stedet der det enten er plass, eller lydmessig best å sitte. På den andre siden kan det være knyttet en viss prestisje til det å bli intervjuet, selv i et miljø som TV-Glad. Mange av medarbeiderne har et innarbeidet forhold til å gjøre intervjuer selv – det kan allikevel oppleves annerledes å være den som blir spurt om å uttale seg om noe spesielt. I dette tilfellet arbeidsoppgavene. Dette kan ha påvirket hvem av medarbeiderne som tok kontakt med meg.

Selv om tv-stasjonen har et innarbeidet forhold til besøk og selv om mange av disse er studenter, kunne jeg allikevel merke min egen tilstedeværelse på noen av

medarbeiderne. Ved en anledning hørte jeg for eksempel hvisking om et avtalt intervju jeg og en deltaker hadde gjort – om det var en positiv, negativ eller nøytral beskrivelse er meg ukjent. Det var heller ikke alle som var like åpne som det jeg har beskrevet ovenfor. For eksempel opplevde jeg i langt større grad å bli kontaktet av menn enn av kvinner. Jeg oppfattet til en viss grad å bli avvist av noen av de kvinnelige medarbeiderne. For eksempel var det en kvinne som mildt, men irettesettende, fortalte at jeg ikke kunne gå i veien for den daglige arbeidsdriften. Jeg respekterte slike avvísninger, og tilpasset meg mye etter de av deltagerne jeg ble invitert med på aktiviteter av. Jeg tror allikevel dette kunne vært annerledes hvis studien hadde vart lenger. Dermed kunne også mine data vært annerledes.

Det er ikke til å komme bort ifra at jeg har blitt svært fascinert av TV-Glad. Både ideologien bak tv-stasjonen, deres daglige praksis og hele deres virksomhet har skapt reaksjoner jeg ikke var forberedt på. Jeg har blitt emosjonelt grepet, og fått kritikk fra flere hold for å være ”forelsket” i deres virksomhet. Forelskelse kan være smertefullt - særlig når det går over, eller når andre påpeker ens egen blindhet. Det er allikevel min påstand at for å skrive må man være engasjert, og kanskje også fascinert av det man skriver om.

Jeg vil i de videre kapitlene presentere mine observasjoner og funn.

KAPITTEL 5. DIALOG OG SAMARBEID

”Tro på mennesket er et krav à priori for å etablere en dialog” (Freire 1999: 75).

Under analyseprosessen ble to begynnende kategorier tydelige relativt raskt: ”intern stemme” og ”stemme ut”. Med ”stemme ut”, vektlegges sendingene i seg selv. Disse vil jeg komme tilbake til i kapittel syv.

Med ”intern stemme”, vektlegges det daglige arbeidet og den dialog som inngår i dette. Mye av det daglige arbeidet i TV-Glad handler om veien frem til programmene. I dialogen som utspiller seg i dette arbeidet, deltar medarbeidere med og uten en utviklingshemming. Dette kapittelet handler om den interne dialogen – og deltagelsen som inngår i denne. Jeg vil først trekke frem Boa, Gustav og Leons perspektiver på deltagelse – og hva de forteller at deltagelse kan lede til.

Medarbeidernes beskrivelser av samarbeid

Boa har jobbet i TV-Glad i 8 år. Under vårt første møte var han noe reservert, men tok meg i hånden da jeg ble presentert som ”den norske piken som er her for å lære om TV-Glad”. Da jeg senere spurte en gruppe medarbeidere på lunchrommet om noen kunne tenke seg å fortelle meg om sine arbeidsoppgaver, var han rask å melde seg. Det var Boa som foreslo et sted å sitte, og da flere av hans kollegaer også meldte sin interesse for å være med, var det Boa som spurte hva jeg tenkte om det. *Vil det passe med flere? Vi kan kanskje supplere hverandre?* Jeg synes det var en god ide, og dette møtet ble til et gruppeintervju der 3 medarbeidere deltok.

Et tema som kom opp under intervjuet, var medarbeidernes tidligere arbeidssteder. Blant annet stilte jeg spørsmål om det var noe som var annerledes i TV-Glad, sammenlignet med andre steder de hadde arbeidet:

Boa: Gartneri, kostskole, og industri der ja (...) også, etter at jeg hadde vært på den gamle arbeidsplassen i 5 år, kom jeg til et beskyttet verksted. Der var det mest pedagogene som tenkte for oss (...) Også sluttet jeg der, også ble jeg ansatt her, og begynte å arbeide på TV-Glad. Og det var faktisk veldig hyggelig, man kunne jo tenke selv, ikke sant?

AC: Ja? Så her tenker man selv?

Boa: Det gjør vi ja. Det sa de til meg, det fikk jeg vite fra starten av, at det skulle jeg gjøre selv. Det var ikke lederne som skulle tenke for oss. Vi skulle tenke selv. Så det er en stor omvendning å komme fra et beskyttet verksted og ut her. Men, jeg merket at jeg ble god på det ganske raskt.

Boa sammenligner her sin nåværende arbeidsplass, og tidligere steder han har arbeidet. En av forskjellene på disse arbeidsplassene, forteller han at handler om å *tenke selv*. Å tenke selv settes i relieff med tidligere erfaringer. Han forteller om en stor omvendning. Samtidig forteller han at han ble god til det ganske raskt. Videre i intervjuet forteller han at nå er det slik han arbeider.

I forhold til mennesker med en utviklingshemming, er det særlig skrevet mye om disse tingene med utgangspunkt i bofellesskapene. Gjenstand for forskning har her ofte vært relasjonene mellom beboerne og personalgruppen, og hva det er som påvirker handling. Personalets usikkerhet i forhold til hva beboeren faktisk har kompetanse til, er beskrevet som forhold som påvirker personalet i retning av å overta oppgaver helt eller delvis (Folkestad 2004). For min egen del har jeg arbeidet i forskjellige bofellesskap i cirka ti år. Folkestad er en av flere forskere som har satt ord på det mange som arbeider i bofellesskapene er klar over. For meg var TV-Glad derfor interessant fordi jeg oppfattet at medarbeiderne fortalte om det motsatte. Slik Boa fremstiller å tenke selv – blir det fortalt som et krav som stilles. Han forteller at dette var noe han fikk vite med det samme han begynte å jobbe på TV-Glad. Han forteller det som en motsetning til sin tidligere arbeidserfaring. Jeg spurte videre Boa hva han mente med det å tenke selv, og hva det hadde å si for hans oppgaver:

Boa: Jo, for eksempel, jeg kan huske noe av det aller første jeg var med å lage.. Det var et moteshow for utviklingshemmede. Vi dekket det. Og vår sjef ringte til meg, og spurte om jeg ville være med. Det sa jeg ja til. Så hadde jeg egentlig med meg noen papirer, men så sier han at ”du skal kunne det utenat”.

AC: Spørsmålene?

Boa: Spørsmålene ja. Det skal vi alle sammen. Unntatt i studioet vi har der nede¹⁵.

¹⁵ I studioet brukes manus – jeg vil beskriv dette nærmere senere i oppgaven

Det er også noen som... for eksempel meg, jeg har vanskelig for å huske spørsmål. Men da holder normalt våre kameramenn spørsmålene for oss. Andre ganger kjører jeg det flytende.

Å kunne spørsmålene utenat settes høyt blant TV-Glads reportere. Dette fikk jeg også erfare ved flere anledninger under mine egne intervju. I de tilfellene der jeg av en eller annen grunn glemte om jeg allerede hadde spurt om noe, eller ble usikker på hvilke oppfølgende spørsmål jeg skulle stille, fikk jeg ofte kommentarer som vitnet om gjenkjennelse. Å kunne spørsmålene utenat får også en annen dimensjon når man setter det opp i mot og ikke kunne lese og skrive. Boa her, men også flere av medarbeiderne, forteller om vanskeligheter med å huske. Å kunne sitt manus utenat vil naturligvis gi følelsen av, eller kan til og med være en indikasjon på, om man har gjort en god jobb som reporter. I tilfellene der det å huske kan være utfordrende, forteller Boa at det inngås et samarbeid med kameramannen. Denne holder da spørsmålene på et ark, eller sier de til reporteren.

Å tenke selv, betyr nødvendigvis ikke at noen arbeider alene, uten å måtte forholde seg til andre. Jeg oppfatter Boas beskrivelser av å tenke selv, både å handle om de krav som stilles, og om de utfordringer man møter i sitt arbeid. Å kunne spørsmålene utenat, kan være et slikt krav. Samtidig kan det være en utfordring i forhold til å huske. Det finnes derimot gode løsninger på slike utfordringer. For eksempel inngås et samarbeid med kameramannen. Mange av medarbeiderne forteller også om veien mot programmene som noe man "*gjør sammen*". På TV-Glad inngår alle medarbeiderne i denne arbeidsprosessen som leder frem til et program. Underveis fordeles oppgaver i fellesskap. Noen oppgaver fordeles i forhold til hvem som har tid, andre med tanke på interesse.

Å være med hele veien

Etter opptak skal saker klippes, redigeres og gjøres klare til sending. Gustav og Boa forteller om dette etterarbeidet:

Gustav: Så det er fint. At vi får noen utfordringer. Så... Jo, jo.

AC: Utfordringer?

Gustav: Ja, det vil jeg si. Fordi vi er jo med på å lage, fra start til slutt. Med opptakelser. Og vi er ute og lager intervju, så kommer vi hjem, også skal vi jo sitte sammen med kameramannen.

Boa: Teknikerne også.

Gustav: Ja, teknikerne ja.

Boa: Være med å lage et godt program.

Gustav: Nemlig. Og det er den måten vi gjør det på.

Boa: Hele veien er vi med ja.

Gustav: Ja. Fra start til slutt.

Å være med hele veien blir her fortalt av Gustav og Boa, men mange av medarbeiderne forteller som det samme. Jeg oppfatter det å være med hele veien, som del av den hverdagslige arbeidsformen i TV-Glad. Tidlig i min analyseprosess kalte jeg dette forholdet for ”romslighet”. Jeg trakk da veksler på min egen arbeidserfaring fra bofellesskapene, og det jeg der hadde erfart. Jeg har også lest mye litteratur skrevet med utgangspunkt i denne omsorgsarenaen, og jeg opplevde at min samlede erfaring sto i sterk kontrast til hvordan TV-Glad organiserte sin virksomhet. Jeg ser at romslighet, som kategori, er laget med dette utgangspunktet. Ved å endre, eller se forbi denne kategorien jeg kalte romslighet, og som kan spores tilbake til mine erfaringer med det motsatte, snus perspektivet. Å være med hele veien, og å tenke selv, er ikke noe medarbeiderne i TV-Glad forteller meg at de av og til ”får lov til”. De forteller det som et krav om deltagelse fra arbeidsplassens side. Og som noe de *er*, i kraft av den tv-faglige kompetansen de har, eller er i ferd med å opparbeide seg. Å være med hele veien er en forutsetning for den arbeidshverdag som utspiller seg på TV-Glad. Det er hjørnesteinen i deres profilering av seg selv, ”*en tv-stasjon for og med utviklingshemmede*”. I tråd med mine deltageres utsagn, og mine egne observasjoner, innebærer denne praksis en høy grad av medvirkning fra de det gjelder. Lorentzen (2006) sier det slik:

Opgaven kan ikke forstås som å hjelpe noen inn i det sosiale fellesskapet, men å forholde seg til og se dem som allerede værende i og tilhørende dette fellesskapet (Lorentzen 2006: 75).

Slik jeg kunne observere hvordan medarbeiderne inngikk i de oppgaver som skulle løses i hverdagen, kom det til syne at medarbeidere hadde en aktiv rolle i formingen av stedets hva, hvem og hvordan. Altså, hva skal produseres, hvem skal intervjues og hvordan skal vi gjøre det? Boa forteller for eksempel at han selv ofte tar kontakt med

den eller de som skal intervjues, at han selv kommer med ideer til programinnhold og sammen med kameramenn eller andre utarbeider intervju spørsmål og manus. Han mener også at dette er den praksisen TV-Glad burde etterleve. Innimellom skjer det allikevel at det ikke blir helt slik. Boa forteller at ”*det syns han ikke burde skje i TV-Glad*”.

Denne opplysningen kom frem da jeg spurte om eventuelle forskjeller mellom de ulike avdelingene. Boa mente at medarbeiderne på hans egen arbeidsplass i større grad fikk slippe til, enn på den andre TV-Glad avdelingen jeg var på. Dette kan leses både som verdsetting av egen arbeidsavdeling, men og som spørsmål ved den praksis som føres på andre avdelinger. Avdelingene samarbeider, og besøker hverandre ofte hvis det er spesielle ting som skal skje. Boa trekker fram at en av forskjellene på TV-Glad og hans tidligere arbeidsplasser, er at i TV-Glad skal de utviklingshemmede medarbeiderne tenke selv, og at alle jobber sammen om de oppgaver som skal løses. Når dette av ulike grunner ikke skjer, er Boas poeng at da finnes jo ingen forskjell på TV-Glad og andre steder. Jeg oppfattet denne forskjellen å være viktig for flere av medarbeiderne. Da jeg for eksempel spurte i gruppeintervjuet om noen hadde planer om å søke seg arbeid andre steder, svarte alle nei.

Å være deltagende der man har kompetanse

TV-Glads medarbeidere er i høy grad deltagende innenfor mange av bedriftens områder. Arenaer medarbeiderne er spesielt synlige på, er de som handler om produksjon og ideutvikling til sendinger. I forhold til sendingene i seg selv, er det i hovedsak bare medarbeiderne som opptrer. Når medarbeidere, eller andre uten en utviklingshemming deltar i et ferdigprodusert program, er det som intervju personer eller skuespillere¹⁶.

TV-Glads økonomiske sider er det de to direktørene som sysler med. På Arnsteins (1969) deltagerstige ville dermed TV-Glads medarbeidere scoret lavt hva gjelder dette forholdet. På samme måte som de fleste andre medarbeidere, på andre arbeidsplasser,

¹⁶ TV-Glad sendte for eksempel før jul 2008 en miniserie i 4 avsnitt. Denne serien tar utgangspunkt i et bofellesskap. En av TV-Glads pedagoger spiller her rollen som ”den kjedelige pedagogen”.

ville scoret lavt. De områder medarbeiderne i TV-Glad har reell anledning til å påvirke, er de områder som handler om ideutvikling og produksjon av sendinger.

I flere av intervjuene spurte jeg hvem det var som bestemte på TV-Glad. Jeg fikk forskjellige svar etter hvem jeg snakket med, men de fleste forteller om ”sjefene”, eller ”bossene”, som de som sitter med den øverste myndighet. Gustav og Leon forteller for eksempel om dette:

- Gustav: Hvem som bestemmer her?
Leon: Det er de to sjefene. Det er de øverste.
Gustav: De er sjefene. Eller bossene. Men jeg vil også si at...
Leon: Jeg vil si at vi har det riktig godt. Vi får vist hva vi kan her.
Gustav: Vi bestemmer nesten alle sammen.
Leon: Jeg vil si at mange har en ide om at de må nødt til å jobbe på beskyttet verksted, men det er altså ikke riktig. Det er mange som er på beskyttet verksted som saktens kunne vært ute. Det har vi bevist her jo. Jeg vet at (navn på sjefene) har arbeidet riktig hardt for å få det her til å kjøre. Og selv om jeg tror vi var på nippet til å gå fallitt på et tidspunkt... så ble de med til det siste.
Gustav: Vi er litt konger her ute. Det er de to som styrer det hele, men vi er også med å bestemme.
Leon: Med hvilket program vi vil lage.
Gustav: De spør oss alle om hva vi vil lage.

Flere av medarbeiderne har lignende fortellinger. For eksempel sier Mathias dette:

- AC: Hvem bestemmer hva som skal lages? I forhold til vinklinger og tema, tenker jeg på..
- Mathias: Hvem som bestemmer... Altså, radioen er ikke selvstendig. Radioen er tv uten bilder. Så vi bestemmer nesten stort sett selv hva som skal lages. Selvfølgelig skal det ha den der vinkelen, en eller annen TV-Glad vinkel, det kan være for eksempel... Eller, ok, nå er vi to med synshandikapp oppe på radioen, så da har vi brukt synshandikappet utrolig mye, - ikke sant? Vi har laget et satireprogram som heter ”Hva sier man egentlig til en blind som kommer med en førerhund”. Men vi har og laget opplysende programmer om hva som skjer på handikappområdet. Så jo, det er vi stort sett. Men vi får og noen ganger bestillingsoppgaver fra tv-produksjonen. For eksempel ting som skal dekkes. Men ellers kjører vi det sånn at vi prøver å bestemme vekslingen mellom satire og alvorlige programmer. Bare det har noe med handikapp og funksjonsnedsettelse å gjøre.

I Mathias` redaksjon forholder de seg til temaene som TV-Glad forvalter, men utover dette har redaksjonen frihet med tanke på vekslingen mellom satire, opplysning og alvorlige programmer. Selve tema er satt i ramme i kontekst av å tilhøre TV-Glad, men innholdet former de mye selv. I den grad Arnsteins (1969) deltagerstige kan brukes i en bedrift som forholder seg til redaksjonelle systemer, må Mathias` uttalelser sies å handle om deltagelse på stigenes tre øverste trinn, altså det sjette, syvende og åttende trinnet. En slik deltagelse kaller Arnstein ”degrees of citizen power”. Her er kjennetegnene partnerskap, delegert makt og borgermakt (Arnstein 1969: 221-223). På dette trinnet av deltagerstigen, har den det gjelder reell anledning til å påvirke et utfall. Slik Mathias forteller om.

Et dialogisk perspektiv

Freire (1999) presenterer dialogen som en forutsetning for handling. Dette innebærer deltagelse. Freire ser *ordet* som kjernebegrepet i dialogen, og ordet, mener han, er satt sammen av to forhold: refleksjon *rundt*, og handling i *tråd med* (Freire 1999: 71). Dette er sentrale forhold i samfunnsarbeidsfaget. Freire mener refleksjon og handling ikke må kobles fra hverandre, men inngå som gjensidige forhold for endring. I samspill med andre settes (nye) ord på verden, slik at den fremstår på nytt. En ekte dialog kan derfor ikke reduseres til en handling der den ene overfører gode ideer til den andre. Dialogen er en skapende handling, mennesker i mellom (Freire 1999: 71-73). Videre påpeker Freire at troen på mennesket er selve grunnlaget for en dialog. Denne tro handler om at mennesket skaper og gjenskaper seg selv og sin egen situasjon.

I TV-Glad arbeides det mye med slik refleksjon – og TV-Glad beskriver dette som ”politisering av hverdagen”. I fellesskap med andre utfordres etablerte holdninger og syn på sin tilværelse. I mitt feltarbeid var jeg vitne til flere slike diskusjoner, og særlig ble *brukerbegrepet* diskutert hyppig. Freire (1999) kaller dette kritisk bevissthet – og jeg opplever at en slik bevissthet i stor grad er satt på dagsorden i TV-Glads hverdagslige praksis.

KAPITTEL 6. AUTONOMI OG AVHENGIGHET

Man kan jo si at vi kan ikke være hjerneskadet alle sammen, for da vil det jo ikke være noe som het Radio Glad. Så... eller TV-Glad for den saks skyld.

Mathias

I det forrige kapittelet viste jeg hvordan medarbeiderne fortalte om det å samarbeide, og å tenke selvstendig i sine arbeidsoppgaver. Jeg tegnet et bilde som var preget av dialog og samarbeid. Alle medarbeiderne arbeider i fellesskap med ulike produksjoner. Alle tilfører – og alle bidrar med sin kompetanse i veien fram mot programmene.

Dette bildet er helt riktig. Samtidig finnes det et større bilde som også er riktig. Dette kapittelet vil nyansere hva et slikt samarbeid nødvendigvis må bære preg av, og hva det kan lede til på sin vei.

Er det forskjell på samarbeid og hjelp?

I analyseprosessen ble jeg interessert i hvordan medarbeiderne snakket om eventuelle barrierer for deltagelse på sin arbeidsplass. Dette fanget min oppmerksomhet, fordi det tilsynelatende ikke var noen som fortalte om slikt. Svært få uttalte seg til meg om hva de ikke tok seg til, eller hvorfor de ikke gjorde det. De fleste forteller om sjefene - eller ”bossene” som de som styrer økonomien, men dette blir aldri utalt som en opplevd barriere for deltagelse. Jeg oppfattet heller at noen av medarbeidere virket lettet over at de ikke behøvde å forholde seg til ting som hører papirer og ”slikt” til:

Preben: Det er han som du ser der borte. Han høye med capsen.

AC: Åja, sjefen? Han har jeg truffet.

Preben: Han er bossen ja. Han holder orden i papirene og slikt noe, og ser til at vi har det godt.

AC: Men dere har jo også en kontordame?

Preben: Kontordame, og kontordame, jo... De skiftes ut av og til. Det er også en del andre ting... Men, det er ikke mitt felt. Jeg har det godt. Jeg hjelper til med musikken som går til programmene.

Under selve feltarbeidet var jeg så fascinert av TV-Glads ressursperspektiv, at jeg kanskje i mindre grad la merke til de anledningene der deltagelse ikke er så lett å få til. I ettertid, ser jeg at jeg har notert ned slike episoder, og at medarbeidere også har fortalt om dem. Barrierer finnes, men tilnærmingene er i stor grad preget av kreative løsninger. Kamera og mikrofoner kan skrues fast i rullestoler, tekst kan øves inn med sufflør, eller et manus kan leses inn på CD. Gustav forteller for eksempel at *"hvis noen er gode til å prate, så lager vi tv, hvis de ikke er så gode til å prate, så gjør vi noe annet"*. Flere forteller også at selv om man er utviklingshemmet, *"skal man ikke holde seg tilbake"*. Det er mange måter å være deltagende på. Idet man gir mennesker rette forutsetninger, vil alle inneha en kompetanse som kan være med å gjøre en forskjell, eller gjøre den det gjelder til en aktør. Å se mennesker som kompetente er en grunnleggende holdning innenfor empowermentarbeid (Tengquist 2007: 78). Dette perspektivet er det jeg oppfatter at TV-Glad først og fremst vektlegger.

Medarbeidere forteller om to ting i forhold til arbeidsfordeling: *Nødvendig hjelp*, og *samarbeid*. Samarbeid er det som handler om det hverdagslige arbeidet. I dette arbeidet deltar alle. Nødvendig hjelp, kan for eksempel være hjelp med papirer eller andre administrative ting. Økonomi og lønnsutbetalinger hører til under dette feltet. En medarbeider forteller at *"det er bossene som kjører det hele rundt, men vi bestemmer alle sammen"*. Alle samarbeider når de er ute på opptak, men for å komme seg dit, må nødvendigvis noen uten en utviklingshemming kjøre TV-Glad bilen. Det er situasjoner for samarbeid, og der er situasjoner for hjelp.

Medarbeidere med og uten

På TV-Glad finnes bare medarbeidere. For meg skapte dette umiddelbart en utfordring i skriveprosessen. Under feltarbeidet hadde jeg kalt alle jeg møtte ved navn, det kunne jeg ikke gjøre i det videre arbeidet. Jeg var opptatt av å formidle at det på TV-Glad ikke snakkes om brukere eller personalgrupper – slik det jo ofte gjøres på steder der utviklingshemmede enten bor eller arbeider. Jeg opplevde også at rollen som medarbeider og kollega var en sentral premissgiver i forhold hvordan medarbeiderne presenterte seg selv. Ganske raskt kom jeg til at det noen ganger allikevel var et poeng å

foreta inndelinger mellom medarbeiderne. Og hva gjør vi som mennesker når ”alle er like” og hører til i samme kategori? Da lager vi flere kategorier.

Christie (1989) beskriver i boken ”Bortenfor anstalt og ensomhet – om landsbyene for usedvanlige mennesker”, hvordan han stadig fikk spørsmål fra nyankomne om ”hvem som var hvem”. I starten av hans landsbykarriere gikk han stort opp i å forklare de som kom utenfra at ”han er slik, og hun er sånn”. Etter hvert sluttet han. Utover i boken gjør Christie bruk av en rekke forsiktige formuleringer for å gjøre et poeng ut av at det finnes faktiske skiller mellom folk flest, i dette tilfellet landsbybeboerne. Usedvanlige mennesker er det kanskje hyppigs brukte ordet hos Christie. Det er da (ofte) landsbybeboerne med en utviklingshemming han refererer til. *De uten papirer på at de er usedvanlige* (1989:79) er et annet eksempel. Det er da (ofte) tale om landsbybeboere uten en utviklingshemming. En annen formulering er forøvrig *blandet selskap*. Det Christie viser til, er at det alltid vil være noen forskjeller mellom folk, og at disse forskjellene kan gjøre seg gjeldene på forskjellig vis. Det er hvordan vi imøtekommer slike forskjeller som vil virke inn på hvordan vi ser den andre.

Solvang (2002: 9) bekjenner innledningsvis i sin ”Annerledesbok” at han mer enn gjerne skriver seg inn i en visjon der diskusjonene om normalitet dør ut, at avvik opphører som et ord, og at det i stedet blir tale om den menneskelige variasjon. Et syn jeg langt på vei også deler. På TV-Glad opplevde jeg at medarbeiderbegrepet var en slik omskriving av hvem som hører til hvor. Sammen hører vi til i medarbeiderlandet. Allikevel finnes (minimum) to store føringer inni dette landskapet: Medarbeiderne med, og uten papirer på det Christie ville kalt usedvanlighet (Christie 1989).

En annen inndeling kunne vært gjort i forhold til hvem som er ansatt innenfor og utenfor det som kan kalles ordinære lønnsbetingelser. Jeg kjenner ikke i utstrakt grad til det danske trygdeytelsessystemet, men det er ikke usannsynlig at det på mange måter ligner det norske¹⁷. TV-Glad betalte fram til 2004 ikke ut lønn til medarbeiderne med en utviklingshemming, men refererte til den enkeltes pensjon som lønn. Den generelle

¹⁷ I forhold til utviklingshemmede i arbeid i Norge, er svært mange ansatt under hva som må betegnes som uordinære lønnsbetingelser (jf. Olsen 2006).

oppfatning i bedriften er at slik ”tilleggslønn” er uverdigg. I 2004 ble derimot bedriften pålagt å utbetale en slik lønn til sine medarbeidere, i tråd med den danske ”*Serviceovens krav om løn til ansatte i beskyttet beskæftigelse*” (Thisted 2004: 12).

Kevin forteller om dette på denne måten:

... så da ble jeg ansatt her, på ekstralønn. Eller, det vil si, man får litt ekstra lommepenger herfra. Jeg får pensjon fra min kommune, ut over det får jeg også litt herfra. Nesten 400 kr hver 1. som jeg kaller lønn. (Løfter armene og lager hermetegn idet han uttaler ordet lønn).

Flere inndelinger er naturligvis også tenkelige. Den jeg opplevde som tydeligst, var inndelingen i forhold til *tid*. Altså hvor mye tid en har i mellom arbeidsslagene. Ganske raskt forsto jeg at TV-Glad var en arbeidsplass med et yrende liv. En rekke aktiviteter skjer samtidig. Noen har allikevel bedre tid enn andre midt i dette yrende livet, og for meg fremsto det å være de av medarbeiderne med en utviklingshemming.

Kevin hadde for eksempel mye tid, og vi snakket mye sammen. Han arbeidet med lys, og imellom opptak ble det ofte venting. ”*Nå venter jeg på klar*” – fortalte han ofte. Dette er naturligvis ganske alminnelige produksjonsmessige konsekvenser i en mediebedrift. Innenfor slik produksjon handler mye av arbeidet ofte om å vente. Journalister eller fotografer er eksempler på yrkesgrupper som venter mye. Slik var det med mange av medarbeiderne jeg snakket med også. Mange ventet på neste jobb. Det jeg la merke til var allikevel at når medarbeiderne uten en utviklingshemmet ventet, satt de i ofte i telefonen. Eller de leste i papirer og gjorde andre administrative oppgaver. Alle er medarbeidere. Noen har allikevel andre typer arbeidsoppgaver knyttet til sin medarbeiderrolle.

Jeg oppfatter ikke TV-Glads kampparole å handle om at alle mennesker skal gjøre de samme tingene her i verden, men at alle skal gjøre det de kan, og på sine egne premisser. Ytringsfrihet på egne premisser handler for eksempel om dette. Når stereotyper fyller våre antagelser av hva mennesker ”er”, har de og en tendens til å påvirke hvordan vi ser personene i den tilhørende kategori (Bauman and May 2004: kap 1). Det er de mentale bildene, eller de sosialt konstruerte stereotypiene av utviklingshemming, jeg opplever at TV-Glad er ute etter å stille til vegs. Og det har alle

medarbeiderne et forhold til. På en konferanse jeg var med på under feltarbeidet ble jeg særlig gjort oppmerksom på dette.

En protest under et møte

En konferanse skulle holdes i nærmeste by. En konferanse om hverdagsliv for mennesker med en utviklingshemming og deres biveiledere. TV-Glad dekket konferansen med lyd og bilde. Et stort reporterteam. Jeg deltok. En av medarbeiderne skulle også holde et innlegg her. Nedenfor følger utdrag fra mine observasjoner. De er skrevet i nåtid fra mitt feltarbeid. Jeg har for fremstillingens skyld ikke forandret formen. Beskrivelsen starter idet reportertemaet kommer fram til konferansestedet:

Vi kommer litt sent - må slippes inn av noen som jobber der. Preben tar ordet. Presenterer oss. Trykk på *fra TV-Glad*. Innenfor har de startet. En ”smølf¹⁸” leder konferansen. Det handler om hverdagen, om begreper og hva man tenker rundt bosituasjon, familie og fritid. Det skal åpnes for spørsmål fra salen. På alle bord ligger ark med spørsmål¹⁹ skrevet i stor skrift. Under diskusjonen rekker Preben opp hånden et par ganger. Han snakker høyt og stemmen bærer uten mikrofon i et stort lokale. (...) I pausen er det filming og intervjuer. En har hentet en mikrofon. Hun er blitt utfordret på å være reporter. Jeg ser hun tar kontakt med en annen konferansedeltager med utviklingshemming. Hun sier: ”Hei – vi kommer fra TV-Glad. Kan du kanskje fortelle hvorfor du er her på denne konferansen?” ”Hvorfor tror du det er viktig med en sånn her konferanse mellom utviklingshemmede og deres veiledere?”

Etter pausen er det tid for innlegget. Det er litt spent stemning i reporterteamet. Medarbeideren presenterer seg ved navn, og sier at når han står opp om morgenen er han ingen bruker. Han er seg selv, med et fornavn og et etternavn. Det vil han gjerne være resten av dagen også. Når han så går på bandøvelse går han ikke på bandøvelse med sitt ”brukerband²⁰”, men på øving med bandet sitt – som også har et navn. Hvorfor trenger vi det der brukerbegrep? Vekk med det! (...)

En *bruker* kan være en person som i kraft av sine behov utløser visse rettigheter i velferdsstaten, altså det kan legges til grunn en administrativ forståelse av begrepet

¹⁸ Smølf – slang for ikke-utviklingshemmede som innimellom brukes i TV-Glad

¹⁹ Disse spørsmålene var: Hvilke ønsker, tanker og drømmer har du i forhold til der du bor, hvordan vil du gjerne bo? Når du savner en kjæreste eller har en kjæreste, hva er en god kjæreste? I forhold til din familie, hva er et godt forhold til din familie? Hvordan vil du bruke din fritid? Når du skal på byen – hva er en god bytur? Hva er et godt arbeid for deg? Når du snakker med din hjemmeveileder, - hva er en god hjemmeveileder?

²⁰ ”Brugerbands” er dansk betegnelse på utviklingshemmede som spiller i band sammen.

(Grönvik 2007: 30). Vi er alle brukere på et eller annet nivå. En bruker av velferdsstaten kan leses som en sterk stemme, med lovfestede rettigheter og som potensielt kan sette – eller setter, mennesker i sving rundt sin person. Å oppheve en slik kategori, for eksempel ved å behandle alle som om de ikke hadde visse typer behov, fremheves blant andre av Söder (1989) å være risikabel sport. Og det er med tanke på fordeling av goder og ytelser i velferdsstaten Söder beskriver dette (her gjengitt i Grönvik 2007: 30).

Slik innlegget ovenfor blir presentert, er det ikke denne betydningen av begrepet som vektlegges. Brukerbegrepet fortelles her som et sett av konstruksjoner i forhold til hvordan man sees – og blir møtt. I fremlegget fortelles brukerbegrepet som noe miskrediterende, noe som er lite attråverdig og som skygger for andre presentasjoner. Det fortelles som en type stigma (Goffman 2000: 15).

Ulike forståelser

Brukerbegrepet som en opplevd stigmatiserende rolle, forteller noe om hvordan nye begrep har en tendens til og innhetes av gamle betydninger. Solvang (2002: 152) er inne på dette i sin ”Annerledesbok”, og sier at alle begrep knyttet til mennesker med en utviklingshemming, ser ut til å ha en tendens til å utvikle seg til skjellsord. Han trekker i denne sammenheng fram det, tilsynelatende, nøytrale begrepet *bolig*. En bolig, er stedet der mennesker med en utviklingshemming ofte bor. I dagligtalen omformes dette begrepet ofte til *boliger for utviklingshemmede*. Hvordan slags *boliger* er det utviklingshemmede bor i? – har jeg ofte fått spørsmål om. Disse stedene blir kanskje oppfattet som mystiske, og kanskje leder de tankene til helt andre typer boformer enn det intensjonen opprinnelig var. I innlegget ovenfor fortelles brukerbegrepet som et lignende ord – et ord som trekker med seg andre betydninger. Det fortelles som noe en ikke vil ha festet til sin person. Innlegget fremhever å fremstå som *seg selv* som det mest attraktive.

Å fremstå som *seg selv*, kan i denne sammenheng settes opp mot det som i litteraturen kan leses som å frata personlighet. Med referanser til offentlige toalett, problematiserer for eksempel Grönvik (2007: 12) hvordan funksjonshemmede tilsynelatende er avkjønnet. Slike toaletter deles som kjent inn i toaletter for kvinner, menn, og

funksjonshemmede. Innlegget på denne konferansen kan også sies å handle om spørsmål knyttet til identitet og roller. For hvor blir det av *meg*, med mine interesser, meninger og synspunkt, når jeg reduseres til en bruker av offentlige velferdstjenester?

I en sosialkonstruktivistisk forståelsesramme er utviklingshemming konstruert. Innlegget her handler om de sosiale og meningsdannende prosesser som skjer i møte med omgivelsene (Grue 2001: 27). Innlegget er videre en motstand mot den kategorien man er plassert i, og en motstand mot det som følger av å være det. Grue peker på at i de situasjoner der en funksjonshemming blir tonet ned, eller gitt underordnet forrang, har personen med funksjonshemming anledning til å etablere flere identiteter, fremfor ”å være den som er funksjonshemmet”. Dette kan kalles å forhandle om identitet(er), eller at mulighetene til en slik forhandling er tilstede. Mennesker med en funksjonshemming, er i følge Grue ”fanget” inn av diskurser, eller av visse måter å forstå på. Disse handler blant annet om hvordan vi forstår normalitet og avvik. En medisinsk forståelsesramme, vil i følge Grue i mange tilfeller være overskyggende, fordi den legger føringer for hvordan personen implementeres i en velferdsstat som skal yte visse tjenester og tilbud. Det medisinske perspektivet risikerer dermed å komme ”inn bakdøra” – i alle sammenhenger (Grue 2001: 33). Slik blir det også dominerende, og kan for den det berører oppleves som et vedheng det ikke er mulig å kvitte seg med.

Etter dette innlegget ble det åpnet for en diskusjon. Et innspill som kom fra en boveileder var følgende:

Jeg jobber selv i et bofellesskap, og jeg forstår hva du sier, jeg kjenner jeg til og med blir litt flau når du sier det på den her måten. Jeg vet ikke om jeg har tenkt på det sånn før, men fortell meg du - hva tenker du vil være et bedre ord?

TV-Glads reporter fikk spørsmålet ”*hva tenker du vil være et bedre ord?*” Freire (1999) hevder at spørsmål kan sette nye ord på verden. I tråd med Freire vil dette være grobunn for en sann praksis, og dermed et utgangspunkt for handling. Å bli stilt spørsmålet om hva man selv tenker vil være et ”bedre ord”, kan være et skritt i retning av forhandling. I tråd med Grue (2001: 32) kan det også være et uttrykk for et majoritetssamfunns definitoriske makt over minoriteter. Svaret på dette spørsmålet, om

hva som kan være et ”bedre ord”, var også ”*jeg har faktisk et navn – er ikke det et bedre ord?*”

Et spørsmål som da kan stilles, er om det i det hele tatt er mulig å unnslippe kategoriene, og i hvilken grad vi kan unnslippe noen kategorier, mens andre ikke. Innlegget på denne konferansen trekker veksler på den subjektive forståelsen av funksjonshemming (Grönvik 2007: 12) – her utviklingshemming. Her vektlegges at ”jeg er meg”, jeg spiller i band og står opp om morgenen som alle andre. Jeg vil også tolkes på den måten. Videre kunne man tenke seg at innlegget også trekker veksler på et kjønnsperspektiv. Det er en ung mann som holder innlegget. Hvordan går maskulinitet sammen med konstruerte forestillinger om utviklingshemming? Diskusjonene rundt disse forholdene er det som risikerer å bli overskygget av brukerbegrepet, og særlig når begrepet forstås i nær tilknytning til et medisinsk perspektiv.

Ulike møter

Diskusjonen jeg her har vist til vitner om sterke meninger og tanker rundt egen situasjon. Å delta på en konferanse der begrep festet til fortolkning diskuteres, og å holde et innlegg i denne anledning, kan karakteriseres som å opptre ”empowered”. Empowerment kan her forstås som *motmakt*. I dette perspektivet står sammenhengen mellom individers livssituasjon og samfunnsmessige, strukturelle forhold i fokus. Et utgangspunkt i dette perspektivet er at den enkeltes posisjon i samfunnet ikke er naturgitt, men et resultat av menneskeskapte prosesser (Askheim 2007: 22-23).

En umiddelbar tanke i forhold til slike møter, er at meninger som utveksles her vil lede til nye diskusjoner. Deltagerne i disse diskusjonene er mennesker som på hver sine måter er berørt av et felles tema. Et spørsmål som kan stilles i den sammenheng, er hvordan møtene vil påvirke de ulike deltagere, og hvem som har anledning til å påvirke møtets innhold. I sammenheng med at dette var en dagskonferanse, var det mange tilstedeværende. Ulike grupper var representert. Mennesker med en utviklingshemming, deres veileder, mennesker fra offentlig kontorer og interesseorganisasjoner for å nevne noen. En slik anledning er derfor utgangspunktet for *mange* møter. Det kan være møtet mellom mennesker i samme situasjon, møtet mellom foredragsholdere og publikum,

eller møtet mellom grupper som er kjent for hverandre - men på andre arenaer. Å møtes på et velrenommert konferansested, med full oppdekning og tilstedeværelse av presse, vil gi en helt annen ramme for disse møtene enn det man kan tenke seg at et møte vil bære preg av hvis det for eksempel skjer hjemme hos noen.

På Arnsteins (1969) "ladder of participation" kan deltagelse og påvirkning under denne konferansen speiles på ulike trinn av stigen. For de av deltagerne som først og fremst var på konferansen for å lytte til foredragene som ble holdt, vil det naturligvis ikke kunne snakkes om en reell påvirkning av konferansens innhold. Slik jeg ser det er det heller ikke Arnsteins poeng at alle skal ha reell påvirkningsmulighet til enhver tid. Å være tilstede på en konferanse som dette, og først og fremst ta innover seg det som blir sagt, kan plasseres på de trinn av stigen som handler om informasjon og utveksling av meninger. Det var åpnet for spørsmål i pausen – og det var lagt opp til diskusjoner mellom de forskjellige konferansedeltagerne. Arnstein plasserer denne type deltagelse på stogens tredje og fjerde trinn (Arnstein 1969: 217). Når mennesker med en utviklingshemming selv tar ordet, inntar talerstolen og på lik linje som ikke-utviklingshemmede former konferansen med innlegg og tema, kan de faktiske påvirkningsmulighetene flyttes lenger opp på stigen, til det Arnstein omtaler som "partnership" og "delegated power" (Arnstein 1969: 220-221).

Et forhold som Arnsteins deltagerstige i liten grad diskuterer, er hvordan deltagelse kan oppleves for den som "bare er tilstede". Å delta på en konferanse som dette – kan for mange kanskje være et skritt på en "empowermentreise" – og et sted må man begynne (Tengquist 2007). Cornwall (2008) sier det slik: ... *"even the most nominal forms of participation can give citizens a foot in the door if there has been no constructive engagement with them before"* (Cornwall 2008: 273).

KAPITTEL 7. EN STEMME I SAMFUNNET: SENDINGENE

Jeg har i foregående kapitler vist hvordan det i TV-Glad praktiseres en intern stemme, og hvordan denne inngår i en dialog i det hverdagslige arbeidet. Dette kapitlet vil handle om de stemmene som blir synlige i en større sammenheng – og på hvilke måter de blir det. Kapitlet handler om TV-Glads sendinger, og ulike måter å forstå disse sendingene på. Jeg vil først presentere en tolkning som bidro til å gjøre meg oppmerksom på at disse programmene kunne være et spennende sted å rette oppmerksomhet med tanke på medarbeidernes selvpresentasjon.

”Et ganske vanlig bilde”

Kittelsaa (2008) fremhever i sin avhandling ”Et ganske normalt liv”, at de fleste av hennes intervjudeltakere i stor grad underkommuniserer slike sider av livet som vi vanligvis forbinder med voksenlivet. Temaene kan handle om kjæreseter, seksualitet, eller for eksempel det å gå på fest og nyte alkohol. Veldig forsiktig forteller noen av deltagerne at de har noen referanserammer til slike ting, men mange forteller også at de helst ikke vil snakke om slikt (Kittelsaa 2008: 278). Kittelsaa gjengir at deltagerne for det meste virker å være fornøyde med sitt hverdagsliv, og forfatteren har tydet dette som at intervjudeltakerne kanskje ikke er fullt ut klar over hvilke muligheter andre i samme aldersgruppe har, eller at de kanskje ikke sammenligner seg selv med ikke-utviklingshemmede (Kittelsaa 2008: 11).

Med henvisninger til Ringsby og Olsson (2006) presenterer hun sine deltagere å tilhøre den kategori utviklingshemmede disse forfatterne kaller ”the cared for and represented” (Ringsby and Olsson 2006: 22). Kittelsaa beskriver sine deltagere på denne måten, fordi de for det meste er sammen med sine foreldre eller ansatte fra personalgruppen når de går utenfor bofellesskapet. De fleste lever lite risikoutsatte liv, som synes å være preget av stabilitet og trygghet. Innenfor disse forholdsvise normale rammene for liv, er det altså at en rekke tema som hører livet til underkommuniseres (Kittelsaa 2008: 280).

Jeg ble nysgjerrig på denne tolkningen. Ser man bort ifra av at Kittelsaa har kommet til en slik tolkning gjennom forskning, er hennes beskrivelser antageligvis et bilde som også deles av andre. En ganske typisk oppfatning av mennesker med en utviklingshemming er at ”de er enkle eller snille”. Tollefsen (2004: 16) kommenterer andre stereotyper å være at ”de er musikalske, elskelige og omsorgsfulle.” Med dette i bakhånd gikk jeg til TV-Glads sendinger.

Et utvalg produksjoner

Tv og radiosendingene

På TV-Glads nettside finnes et videoarkiv²¹. I dette arkivet ligger et utvalg av innspilte opptak og sendinger som har vært vist på tv. Sendingene er sortert i kategorier som mat, politikk, seksualitet, kultur og opplysning. Sendingene bærer titler som ”Majbritt møter porno Lasse”, ”Thomas og Caspar på sexmesse”, ”Marys kjøkken”, ”Spassermad for alle pengene” og ”Fra åndsvak til borger”. Det er medarbeiderne som opptre som programledere eller reportere, og som frakter publikum gjennom de ulike sendingene.

I Radio-Glads²² sendinger gjelder de samme retningslinjene for hvem som skal være stemmen ut. Ikke-utviklingshemmede som opptre her, opptre som intervjupersoner. Sendingene veksler mellom humor, satire og opplysning. Medarbeidere har også fortalt at spesielt i radioen opereres det med det som kalles *den skjeve vinkel*. Slik jeg oppfatter denne vinklingen, minner det i stor grad om det vi ofte kaller galgenhumor, eller *sort humor*. I radioen, men også i tv-sendingene, parodieres for eksempel ulike funksjonsnedsettelse i stor stil, eller man lager saker der man fremstiller de ”vanskelige pedagogene”, eller ”de fullstendig utviklingshemmede”.

²¹ http://www.tv-glad.dk/videoarkiv/videoarkiv_livsstil.html

²² Se for eksempel <http://profile.myspace.com/index.cfm?fuseaction=user.viewProfile&friendID=412178855>

Internett

Bruker man søkeordet ”TV-Glad” på nettstedet You Tube (2008), får man 58 treff²³. Øverst på denne listen, med mer enn 50.000 visninger, ligger en cirka ett minutt lang scene, produsert av en av TV-Glads stasjoner. Scenen er klippet, redigert og det er lagt på tekst for å presentere et scenario. Denne teksten lyder: ”derfor skal man ikke lade en spasser køre sin ellert”²⁴.

I begynnelsen av filmsnutten ønskes vi velkommen av en av TV-Glads reportere. Reporteren, en mann, sitter i hva som ligner en mopedbil i utkanten av et åkerområde. Han forteller at ”*nå skal det kjøres hardt*”. Døren lukkes, og bilen startes opp. Idet programlederen skal manøvrere rundt første sving, velter bilen, snurrer rundt og blir liggende på hodet. Innspillingen kuttet, og man ser, idet kamera legges ned på bakken, at noen løper til bilen. Jeg vil komme tilbake til denne filmsnutten om et øyeblikk.

Hvem er på tv?

Hva er budskapene i de sendingene jeg nå har skissert opp? Når ”Mary holder sitt kjøkkenprogram” eller ”Caspar og Tomas drar på sexmesse” handler dette om helt ordinære aktiviteter – som også inkluderer utviklingshemmede. Når ”Maj Britt gjør et intervju med Porno-Lasse”, er dette et helt vanlig intervju, om hvordan det er å arbeide som stripper og i pornoindustrien. Det er ikke noe spesielt med disse programmene. De skiller seg ikke nevneverdig fra andre programmer man vil finne på tv. Ser man bort ifra at det er mennesker med en utviklingshemming som har rollene som reporter, intervjuer eller seksuelt nysgjerrig, er de helt vanlige tv-program. Spørsmålet blir da – hvem er det vi oftest ser på tv i slike roller?

I skrivende stund går en serie i flere deler på TV2 hver mandag: ”Jenny – en annerledes opera”. Her fremstår temaet først og fremst å handle om Dissimilis` produksjon av ”Jenny” – som skal settes opp på Operahuset i Oslo. Det er det essensielle i denne serien. Og det er positivt. Innimellom sendes også slike program der mennesker med en

²³ Søkt 04.01.09

²⁴ Det mest nærliggende ordet å oversette ”spasser” med i Norge, kontekstuellt, historisk og kulturelt betinget er ”mongo”. En ”spasser” viser til en som har synlige funksjonshemninger, eller på annen måte skiller seg ut fra den gemene hop. En ellert ligner en mopedbil.

utviklingshemming deltar, eller opptrer som skapende og handlende. Noen eksempler fra Norge er filmene ”Bare Marte” (Goksøyr 2007) eller ”Kabal i hjerter” (Sandberg 2007). Disse filmene, og spesielt ”Bare Marte”, er tydelige stemmer som formidler historier om å være ”som alle andre”. Her tematiseres blant annet parforhold og ønsker om utdanning og karriere.

Så vidt meg bekjent, og med utgangspunkt i ”de vanlige bildene” jeg skisserte innledningsvis i dette kapittelet, er det allikevel ikke først og fremst seksualitet, satiriske fremstillinger, politiske opplysningsprogram, utdanning og karriere vi tenker på når vi tenker på mennesker med en utviklingshemming. At slikt inngår i tv-program er heller ikke det vi oftest får servert på vår tallerken.

Hva handler sendingene om?

TV-Glads sendinger kan ha mange budskap. En relativt plausibel måte å tolke budskapet på, som og er i tråd med tv-stasjonens målsetninger, er at mennesker med en utviklingshemming gjøres synlige på egne premisser. I rollene som reportere eller programledere avdramatiseres utviklingshemmingen (jfr Söder i Grönvik 2007: 30). I disse rollene risikerer ikke en slik avdramatisering å true en administrativ forståelse av utviklingshemming. Velferdsstatens fordelingspolitikk inngår ikke i disse sendingene. De er ikke et tema. Dermed kan sendingene også sees som et ”fristed” – der man har anledning til å forhandle sin identitet fordi et medisinsk perspektiv er tonet ned (Grue 2001). Ved at medarbeiderne for eksempel kan sine spørsmål utenat, slik jeg har vist til tidligere, spiller reporterne også sine roller troverdig ovenfor et publikum (Goffman 1992).

En annen diskusjon kan være at mennesker med en utviklingshemming gjennom disse programmene presenterer seg selv som frihetssøkende individ. ”Caspar og Tomas på sexmesse” er først og fremst fortellingen om to unge menn. Disse ungdommene deltar blant annet i diskusjonen om maskulinitet og seksualitet (jfr Grönvik 2007). De diskuterer kvinner. Ser på kvinner. Ler av hverandres blikk. Slike tema som ofte underkommuniseres i litteraturen om utviklingshemming (jfr Kittelsaa 2008).

En tredje diskusjon, som henspiller på den korte filmsnutten på internett, er at medarbeiderne presenterer seg selv som frivillige oppsøkere av risiko. Lupton (1999) sier det slik:

To take unnecessary risk is commonly seen as foolhardy, careless, irresponsible and deviant, evidence of an individual's ignorance or lack of ability to regulate the self. Against these dominant discourses on risk, however, there also exists a counter discourse, in which risk taking is represented far more positively. Against the ideal of the highly controlled civilized body, is the discourse which valorizes escape from the bounds of control and regulation (1999: 148).

I denne scenen velter bilen og blir liggende på hodet. Kamera slås av og scenen er over. Mennesker løper til åstedet. Det er sannsynlig å forestille seg at dette er en feilproduksjon. Det er også sannsynlig å tenke at filmsnutten er lagt ut med en hensikt. Tekst er lagt på, og scenen er redigert i ettertid. TV-Glads logo presenteres tydelig, og det fremkommer hvilken avdeling som har produsert scenen. Ord som "spasser" blir brukt i presentasjonen av filmsnutten. Dette ligner forbausende mye på den diskusjonen som blant andre Solvang tar for seg, i det han beskriver å feire annerledesheten (Solvang 2002).

"Et nytt drama"

Jeg har tidligere vist til hvordan mennesker med en utviklingshemming, på ulike måter, kan sies å befinne seg i en kategori med tilhørende stereotypier og oppfatninger. Noen av disse bildene vi har av menneskene som tilhører denne kategorien, har noe å si for hvordan vi tenker om deres sosiale deltagelse. Hva skjer når mennesker vi har visse oppfatninger om, eller forventninger til, bryter med disse forestillingene?

Det finnes situasjoner, ofte kalt scener, hvor en person opptrer på en slik måte at han river ned eller alvorlig truer det høflige inntrykket av forståelse, og selv om han ikke behøver å gjøre dette bare for å skape en disharmoni, gjør han det i full visshet om at disharmoni blir den sannsynlige følgen. Det dagligdagse uttrykket "å lage en scene" er i grunnen treffende, for det skapes jo en ny scene ved slike forstyrrelser. Det forutgående og forventede samspillet mellom lagene forkastes plutselig, og et nytt drama tvinger seg frem (Goffman 1992: 175).

At et nytt drama tvinger seg frem kan forstås på mange måter. Denne oppgavens intensjon har vært å belyse hvordan medarbeiderne på TV-Glad presenterer seg selv, og

hvordan de forteller om sin deltagelse på sin arbeidsplass. Eksemplene på sendinger jeg har vist til ovenfor er bare et lite knippe av de samlede sendingene som ligger på tv-stasjonens nettside²⁵. De er allikevel ganske typiske for hvilke sendinger som både blir og kan produseres i TV-Glad. Uavhengig av innholdet, oppfatter jeg disse sendingene å være en vesentlig del av den stemmen TV-Glad ønsker å bidra til at skal være hørbar. En stemme som ikke først og fremst handler om å presentere seg selv som ”normal”, men som seg selv. Gjennom tv-sendinger blir disse stemmene også gjort om til bilder vi kan se og oppfatte. Dette er det som kan gi nye fortellinger, eller lede til det Goffman (1992) kaller et nytt drama.

I rollene som reportere, journalister eller annet tv personale, er det tydelig at medarbeiderne på TV-Glad henter input til sine egne fortellinger om hvem de er. I disse rollene blir utviklingshemmingen tonet ned, og blir til et ikke-tema i forhold til deltagelse. Med det skapes også et handlingsrom, der forhandlingen om andre identiteter gjøres mulig.

²⁵ www.tv-glad.dk

KAPITTEL 8. SAMFUNNSARBEID I TV-GLAD:

UTFORDRING AV ET ETABLERT SYN?

I dette kapittelet vil jeg se nærmere på hvordan TV-Glad kan sees i et samfunnsarbeidsperspektiv. En utfordring TV-Glad står ovenfor i sitt utadrettede arbeid er at det eksisterer en rekke oppfatninger av hvordan mennesker med en utviklingshemming ”er”. Samtidig er TV-Glad et sted som kanskje utfordrer slike oppfatninger. Jeg vil derfor først si noe om kategorier – og hvordan noe formes til en ”sannhet”.

Kategoriene er ikke – de blir

Når det eksisterer et ”de”, eksisterer også et ”vi”. Et slikt ”vi” gjør oss komfortable. Her føler vi oss (ofte) hjemme, og her føler vi (ofte) at vi hører til. Vår tilhørighet til vår gruppe setter ofte grenser for hvilke rom vi beveger oss innenfor – og i høy grad hvilke rom vi beveger oss utenfor. Grupper dannes gjennom de forventningene medlemmene utsettes for – og utelukker de av medlemmene som ikke lever opp til visse krav. Når forståelsesklofter oppstår mellom grupper, fylles de ofte av stereotype antagelser. Disse antagelsene bidrar til at vi holder oss til vår egen gruppe, samtidig som vi tar avstand fra andre (Bauman and May 2004: 30).

Fordi vi mennesker er evaluerende skapninger, nøyer vi oss ikke med passiv observasjon av hverandres handlinger, holdninger og utseende, men vi har også normative oppfatninger av hva vi observerer, og altså hva vi syns er innenfor og utenfor rimelighetens grenser (Skog 2006: 16-17). I forhold til mennesker med en utviklingshemming som en gruppe vi forstår som ”de andre”, kan dette ha å gjøre med flere og sammensatte forhold. Det er 18 år siden nedleggingen av de store institusjonene. Disse stedene hadde mange funksjoner, men i forhold til sosial avstand bidro disse stedene i stor grad til å holde mennesker med en utviklingshemming samlet på ”egne steder”. Når beboerne på disse stedene så flyttet hjem til sine hjemkommuner, opphørte på noen måter en slik avstand. På andre måter finnes avstand fremdeles. Mange utviklingshemmede er fremdeles ”samlet” gjennom for eksempel å arbeide på ”egne steder” (Olsen 2003, 2006) eller ved å bo på steder der ”andre som de” også bor.

Denne sosiale avstanden, tror jeg, kan bidra til at utviklingshemmede forstås som ”de andre”, og at sosiale konstruksjoner oppstår, og fylles med stereotypier. Noen samfunnsgrupper er mer utsatt for mytedanning enn andre, og disse mytene har mer eller mindre sammenheng med virkeligheten. De samme mytene er med å skape fantasier, forestillinger og vrengebilder av faktiske forhold. Gjentas disse ofte nok, kan de fungerer som realiteter. Ikke fordi de nødvendigvis inneholder sannheter, men fordi vi tror på dem (Heggen, Jørgensen, and Paulgaard 2003). Disse bildene er forestillinger og forventninger om at noen ”er” på visse måter. De kan også sees i lys av Goffman (1992), og hans perspektiver på hvordan vi plasserer hverandre i et sosialt system, på bakgrunn av de tegn vi oppfatter at noen avgir.

Dermed kunne også alt vært annerledes

Etablerte syn og holdninger presenteres av Ledwith (2005: kap 6) som ”common sense”. Ledwith trekker veksler på Antonio Gramskis hegemonibegrep, idet hun beskriver hvordan dominerende tanke sett etablerer seg som sannheter hos folk flest. Hegemonier er ikke fastlåste systemer, men kontinuerlige prosesser der det hele tiden kjempes om herredømme over hva som til enhver tid skal være en slik rådende sannhet (Ransome 1992 i Ledwith 2005: 121). Slike sannheter skaper faktiske forhold – der noen holdes utenfor, mens andre trekkes innenfor. Alle påvirkes vi av slike krefter, og gjennom påvirkning fra media, familie, skole og alle andre sosiale system vi inngår i, tar vi til oss hvordan noe ”er” og ”ikke er” (Ledwith 2005: 125).

Et eksempel på hvordan noe ”er” i forhold til mennesker med en utviklingshemming er at de i liten grad kommer til ordet, eller er synlige i media på egne premisser (Morlandstø 2006). En stereotypisk fremstilling er at de er ”sympatiske, musikalske og elskelige” (Tollefsen 2004). Å være sympatisk, musikalsk og elskelig er for så vidt å betrakte som komplimenter. Blir man derimot utlukkende oppfattet på denne måten, fraskrives kanskje karakterer som selvstendig tenkning, kritisk bevissthet rundt egen situasjon eller ønske om å være ”noe mer”. Videre beskrives ofte en rekke underkommuniserte tema i forhold til mennesker med en utviklingshemming. Dette kan være seksualitet, parforhold eller andre tema som vi ofte forbinder med voksenlivet (Kittelsaa 2008). Dermed kan det også diskuteres i hvilken grad vi er i stand til å tenke

mennesker med en utviklingshemming i rollen som *voksne* (Jordan and Dunlap 2001). Disse bildene er til sammen med å konstruere vår forståelse av hvordan mennesker med en utviklingshemming *er*. De vil også prege hvordan, og på hvilke måter vi tenker at deltagelse er mulig.

Sandvin (2007: 6) beskriver hvordan kategoriene har en tendens til å innhente sine medlemmer. Når mennesker som er skrevet inn i slike kategorier enten bevisst, eller ubevisst, beveger seg vekk fra kategorien, avsløres i følge Sandvin kategoriens kontroll. Når mennesker med en utviklingshemming deltar i det som minner forbausende mye om våre egne aktiviteter, er vi raske med å trekke frem forståelsesmodeller som ligger innebygget i de tilskrevne kategorier. Sandvin viser til tanken om at *”ja, men dette gjelder bare de sterke, de ’velfungerende’ utviklingshemmede; vi må ikke overse at det er mange som ikke har forutsetninger for dette, da skaper vi enda større tapere”* (Sandvin 2007: 6).

Selv har jeg fått lignende spørsmål, idet jeg i løpet av dette siste året har beskrevet mitt masterprosjekt. *”Blir det ikke veldig urettferdig for de som ikke kan være på tv? Skal vi oppfordre dem til å søke jobb på tv mener du? Det kan jo bli vanskelig for han/hun/de å forholde seg til så mange mennesker?”* Slike spørsmål stilles en gang i mellom. Jeg tenker at disse spørsmålene forteller noe om det historiske toget vi alltid forholder oss til. Både når det gjelder mennesker med en utviklingshemming, men og i forhold til andre grupper. I likehet med Ineland og Sauer (2007) tenker jeg at det noen ganger må etableres helt nye arenaer. Noen ganger er våre gamle steder så indoktrinert av både historie og føringer, at det alltid vil være festet noe i veggene som påvirker det vi faktisk prøver å få til. Som om et stort *den gang da*, hele tiden går i veien for et *slik det er nå*.

En arena for samfunnsarbeid

Jeg mener TV-Glad er et eksempel på en slik ny arena. Bedriften mottar økonomisk støtte fra det danske Folketinget, samtidig som de har en viss inntekt ved at medarbeidere med en utviklingshemming arbeider der (Thisted 2004). Utover dette samarbeider ikke TV-Glad med offentlige kontorer i forhold til *hvordan* de skal drive sin hverdagslige praksis. Slik jeg oppfatter det er dette også et bevisst valg bedriften har gjort. TV-Glad ble i sin tid etablert som en motstand mot det initiativtakerne mente var

ensidige tilbud, og som et sted der utviklingshemmede kunne tale sin egen sak, og praktisere ytringsfrihet på egne premisser.

Empowerment

For de av medarbeiderne som blir ansatt i TV-Glad²⁶, vil det utvilsomt være anledning til å inngå i en empowermentprosess. Å få (ny) tro på egne muligheter, er det flere av medarbeiderne som forteller om. De forteller om å være med hele veien, og at det arbeides i fellesskap. Videre fortelles det om ansvar og handlingsrom - det stilles krav om å tenke selv, og å være delaktig. Noen opplever dette som den største forskjellen mellom sin nåværende og sin tidligere arbeidsplass. Noen forteller om at de ”*nå har det godt på sin arbeidsplass*”. Noen forteller om å ”*treffe andre som vil noe med sine liv*”. Noen forteller at det handler om ”*livskvalitet*”. Disse beskrivelsene kan leses som synergieffekter av en empowermentprosess – de kan videre bidra til selvforsterkende sosiale prosesser (Mæland 2005: 70-71). Empowerment handler i stor grad om å skape muligheter. Tenquist (2007: 72) snakker om ”empowermentreiser” – og jeg oppfatter at det er dette mange av medarbeiderne på TV-Glad forteller at de har foretatt seg.

Bevissthet

Personer beveger seg, eller veksler, mellom til dels motsigende systemer eller verdener. De fleste av oss gjør dette i hverdagen, og ofte merkes ikke disse motsetningene som problematiske. For eksempel merker ikke de fleste av oss store eller rystende overganger mellom vårt arbeid og vår fritid, selv om disse to system representerer vesentlige forskjeller. Selv om våre verdener ofte lever friksjonsfritt side om side, blir overgangene mellom disse noen ganger allikevel tydelige. I disse overgangene presenteres vi for nye spørsmål, som for eksempel kan være med å så tvil ved våre gamle systemers tenkning (Berger 1991).

Å møte slike nye verdener, og å sette gamle systemer inn i andre forståelsesrammer, har Peter Berger kalt veksling. En slik veksling til et nytt, eller annet system, gjør at et annet tankesystem også vil kunne melde seg. Slik utstyres den det gjelder med nye måter å

²⁶ I dag står det mennesker på venteliste for å få bli kontaktet når noen slutter.

forklare både sin egen eksistens, og sine omgivelser på. Det forlatte system blir dermed utsatt for nye tolkninger (Berger 1991: 59). Freire (1999: 20) kaller dette kritisk bevissthet – og å bryte ut av undertrykkelse. Nye spørsmål utfordrer våre etablerte sannheter, og spørsmål stilles til vår status quo. Jeg vil si det er rimelig å anta at i alle fall noen av medarbeiderne i TV-Glad har blitt presentert for slike nye systemer ved en ansettelse. Dette vil antageligvis gjelde både medarbeidere med og uten en utviklingshemming.

Berger beskriver systemene som leverandører av våpen for å bekjempe egen tvil. Individet tilbys å tolke denne tvilen i lys av systemets termer, og alle systeme fyller dermed den samme hensikten: nemlig å hindre frafall fra systemet slik det er, og å beholde systemets medlemmer (Berger 1991: 60). TV-Glad er et slikt system som tilbyr noen våpen for tvil, og som ønsker å skape kritisk bevissthet hos sine medarbeidere.

Det arbeides som nevnt i TV-Glad med noe bedriften selv beskriver som ”politisering av hverdagen”. Inn under dette faller diskusjoner om forhold som handler om hverdagsliv og egen situasjon. Begrep som ”medborgerskap” er et eksempel på slike begrep som ofte diskuteres – og da i forhold til egen situasjon. Slik jeg leser Freire (1999) driver TV-Glad med en type ”undervisning” av sine medarbeidere. Undervisningen handler om å avlære institusjonaliserte holdninger, og å få fornyet tro på egne muligheter. Medvirkning og deltagelse er kjerneelementer i denne virksomheten. Fellesskapet er rammen denne bevisstgjøringen skjer innenfor.

TV-Glad legger stor vekt på at ingen er ansatt for den andre sin skyld. Alle er ansatt i forbindelse med produktet – det skal være en kollegial, fremfor en terapeutisk tone mellom alle som arbeider der (Thisted 2004). Det er derfor mulig TV-Glad vil si seg uenig når jeg allikevel mener at de av medarbeiderne som ikke har en utviklingshemming, på mange måter fungerer som katalysatorer i den empowermentprosessen som foregår på stedet. Idet det tales om å arbeide med avlæring av en institusjonalisert tankegang, må nødvendigvis en slik avlæring komme fra et sted. At dette gjøres på en kollegial måte, fremfor en terapeutisk, vil jeg imidlertid være enig i. Det må også legges vekt på at fellesskapet spiller en stor rolle i TV-Glad. I dette fellesskapet møtes medarbeidere – og er også hverandres katalysatorer og støttespillere.

Sosial kapital

Når jeg tidligere har beskrevet TV-Glad som et ”community of interest” (Twelvetrees 2002: 110), tenker jeg at deres felles interesse ligger i programmene, i å drive en mediebedrift, og i å sikre og praktisere ytringsfrihet for mennesker med en utviklingshemming. Det er dette som først og fremst, slik jeg oppfatter det, gir utgangspunkt for å kunne snakke om fellesskap, eller ”sense of community”. TV-Glad som fellesskap har og en sosial kapital (”social capital”) som må sies å handle om refleksjon i fellesskap og stor grad av deltagelse og anledning til å påvirke et produkt (Minkler and Wallerstein 2005: 37). Dette er gode utgangspunkt for en forankring og følelse av eierskap til det arbeidet som gjøres (Mæland 2005). Videre oppfatter jeg at deres fellesskap i stor grad er preget av nestekjærlighet og omsorg for hverandre. Preben sier det slik:

- AC: ... hva er det du mener at gjør TV-Glad til et slikt godt sted å være?
Preben: Fordi vi alle sammen er som en familie.
AC: Hvordan mener du?
Preben: Jo, vi skal alle sammen se til hverandre. Sånn at hvis det er noen som sitter nede, dypt nede, og ikke har det bra - da skal vi få han opp, ikke sant? Sånn at vi alle sammen er i samme høyde. Og det er det som er godt ved TV Glad.

Nye bilder, nye fortellinger

Media har ekstrem makt når det gjelder å få satt en sak på dagsorden (Hutchinson 2002: 131).

Hutchinson beskriver hvordan en organisasjon, eller andre, som ønsker å nå fram med sin sak, kan benytte seg av forskjellige kanaler for å få dette til. Det er nærmest utenkelig, skriver hun, at en gruppe som kjemper for å vinne fram med en sak skal make det uten å bruke media som en slik kanal. Aviser og leserinnlegg er for eksempel gode steder for å nå ut med et budskap. Er disse sakene skrevet selv, har man i tillegg kontroll på fremstillingene. Tv og radio er videre også slike steder man vil kunne sette saker på dagsorden (Hutchinson 2002: 131).

Et forhold som naturligvis gjør at dette er sterke arenaer i så måte, er at disse stedene er tilgjengelige for mange. Det er mange som ser på tv og det er mange som leser aviser – til og med de aller minste leserinnlegg risikerer man å få en eller annen tilbakemelding på. Videre har Internett blitt så hverdagslig at det nærmest forutsettes at alle har det, og at alle kan delta i den virtuelle verden som finnes der. Hvem som slipper til med sine meninger på disse stedene, er naturligvis en annen sak. I saker der aviser eller andre typer media er de som skriver, tar bilder eller foretar en vinkling av et budskap, er fremstillingene utenfor ens egen kontroll. En tv-stasjon, radiostasjon eller en hvilken som helst avis vil normalt være opptatt av høye seer - og salgstall. Morlandsstø (2006) finner at dette preger den journalistikk som føres i forhold til mennesker med en utviklingshemming og mennesker med psykiske lidelser. TV-Glad er en egen tv-kanal. De har også en egen radiostasjon. Det er medarbeiderne som former innholdet i sendingene. Dermed har de også en unik anledning til og nå frem med de saker de selv ønsker. TV-Glad har skapt sin egen arena. Og fra denne arenaen blir det ikke riktig å snakke om å komme til ordet i diskusjonen omkring egne forhold – fra denne arenaen *tas* ordet.

En ting er at mennesker med en utviklingshemming forteller sine egne historier til et publikum. En annen ting er at publikum forteller *andre* historier om disse menneskene, på bakgrunn av inntrykk de får. Tv og radiosendinger kan derfor på noen måter leses som en type selvpresentasjon, eller selviscenesettelse med ønske om å regulere inntrykk (Goffman 1992). Samtidig som de kan iscenesetter nye historier – eller nye drama som Goffman sier. Med lyd og bilde kan man være med å påvirke de fortellingene man gir til et publikum. Det er allikevel ingen garanti for at mottaker fortolker disse fortellingene slik man ønsker. Hvordan publikum tar imot, og fortolker slike fortellinger ville for eksempel være et spennende og interessant tema for videre forskning.

Advocacy

Slik jeg ser det kan de medarbeiderne jeg har truffet på TV-Glad, kalles det Sandvin beskriver som ”brohoder i en kamp som berører mange” (Sandvin 2007: 6). I dagligdagen på TV-Glad benyttes hverdagslige ord for å beskrive det jeg oppfatter som ”self-advocacy” (Askheim 2003; Wallack 2005). Gjennom sendingene taler

medarbeiderne sin egen sak. Jeg vil vise noen eksempler på hvordan medarbeiderne med egne ord beskriver dette arbeidet.

I løpet av feltarbeidet spurte jeg flere av medarbeiderne hva det var sendingene skulle brukes til, og om det var en spesiell tanke bak de. Mange fortalte da at sendingene ”*skal jo sendes på tv*”. Og jeg oppdaget raskt at min egen spørsmålsformulering hadde vært svært dårlig. Når jeg siden omformulerte meg, og spurte om det var et bestemt *budskap* i sendingene, fikk jeg en hel rekke beskrivelser. Mange forteller nettopp at sendingene ”*kan vise noe*”. Og for eksempel forteller Leon at ”*det er mange flere som godt kunne vært ute*”. Å ”være ute” i denne sammenheng viser tilbake arbeidsplasser. Leon var opptatt av at mange utviklingshemmede godt kunne arbeidet andre steder enn på beskyttede verksteder, med industri som sin hovedbeskjeftigelse. Noen av medarbeiderne forteller videre at ”*man skal ikke holde seg tilbake bare fordi man er utviklingshemmet*”. Et av budskapene kan dermed handle om å fremstille de mulighetene som finnes. Både ved å bruke seg selv i denne fremstillingen – men og ved å drive rent opplysningsarbeid av faktiske tilbud.

Videre fortelles det om å ”skubbe til handikappmiljøet” – og medarbeidere i radioen sier at ”*satire er en god måte å skubbe til handikappmiljøet på*”. Disse skubbene handler om satiriske fremstillinger som skal vekke gjenkjennelse. Dette kan være et uttrykk for en slik ”sub-cultural belonging” som jeg tidligere har vist til (Ineland and Sauer 2007). Sendingene kan kanskje være med å skape en fellesskapsfølelse og endog være med å skape et ”oss” på utsiden av tv-stasjonen. Kanskje slike sendinger kan være med å mobilisere også de som ser eller hører på? Det passer her å minne om at sendingene inneholder tema som medarbeiderne selv mener er viktig at blir snakket om. Eksempler på slike tema kan være parforhold, selvbestemmelse eller politiske opplysningsprogram som blant annet handler om rettigheter. Noen av sendingene jeg har sett tar for eksempel for seg lovendringer. Disse lovendringene leses opp – og diskuteres så av medarbeiderne. Noen ganger gjøres intervjuer med politikere i forhold til hva en slik lovendring vil ha å si for mennesker med en utviklingshemming. TV-Glads sendinger vises på formiddagstid – og i reprise på kveldstid. Sendetid på formiddagen er lagt til det tidspunktet dagsentrer og beskyttede verksteder ofte har sin lunchtid. Dette kan leses som en strategi for å nå et bestemt publikum – og for å nå ut med sin sak.

Slik jeg oppfatter TV-Glads utadrettede virksomhet kan dette forstås som samfunnsarbeid med hensikt og både drive med opplysningsarbeid, samtidig som sendingene også synliggjør på nye måter (Hutchinson 2002; Wallack 2005). Det jeg tidligere har presentert og beskrevet som ”interne stemmer” kan dermed være med å styrke ”stemmen ut”. I en intern dialog legges grunnlaget – og stemmen ut i samfunnet utøves med utgangspunkt i denne.

Avsluttende kommentarer

En avrunding

Utgangspunktet for denne oppgaven var spørsmålet: Hvordan forteller medarbeiderne om deltagelse på sin arbeidsplass? I tillegg hadde jeg et forskningsspørsmål som har fått en del plass i denne oppgaven – hvordan deltagelse og selvpresentasjon eventuelt påvirker hverandre. Da jeg har gjort et feltarbeid i en avgrenset kontekst, har jeg i utgangspunktet ingen forutsetninger for å si noe om hvordan deltagerne forteller seg selv i andre sammenhenger. Jeg vet for eksempel ikke om deres roller endrer seg idet de opptrer andre steder.

Det jeg allikevel mener å forstå av dette feltarbeidet, er at medarbeiderne jeg har truffet forteller om deltagelse og reell påvirkning innenfor de områdene de har anledning til å delta. Deres kompetanse kan handle om matlaging, arbeid i resepsjonen eller tv og radio produksjon. Jeg har inntrykk av TV-Glads sterke fokus på samarbeid bidrar til at deltagelse både er mulig å observere – og at der fortelles så tydelig fra medarbeidernes side. Det fortelles om dialog, å bli tatt på alvor, påvirkning av produktet og brudd med tidligere erfaringer. Det fortelles videre om bevissthet rundt egen situasjon, og at denne bevisstheten brukes til refleksjon i et kollegafellesskap Det fortelles om å tenke selv – og å være med hele veien. Disse erfaringene bringer medarbeiderne med seg inn i sendingene. Gjennom disse taler de sin egen sak. Dette må leses som empowerment slik begrepet presenteres i forhold til etablering av motmakt. I en slik posisjon står sammenhengen mellom enkeltindividets livssituasjon og samfunnsmessige, strukturelle forhold i fokus (Askheim 2007: 22).

På Arnsteins (1969) deltagerstige har medarbeiderne deltagelse på stigen tre øverste trinn i de tilfellene deltagelse er mulig. Her forhandles det om mulige utfall av produksjoner og det finnes stor grad av påvirkningsmuligheter. Der hjelp er nødvendig for å få visse oppgaver gjort, opplever jeg at medarbeiderne synes denne hjelpen er god å ha. Områder de har liten påvirkning på, er områder som ligger administrativt eller økonomisk til. Dette betyr allikevel ikke at kortene aldri blandes. I resepsjonen arbeider for eksempel medarbeidere med en utviklingshemming, og det er ofte medarbeiderne som melder fra om innkjøp som må gjøres i forhold til utstyr. Da det er de som bruker

dette utstyret i hverdagen, har de også meninger om når det for eksempel burde skiftes ut.

I forhold til spørsmålet om selvpresentasjon, kan jeg som allerede nevnt ikke ta utgangspunkt i noe annet enn det jeg har observert. Men det jeg observerer er at medarbeidere presenterer seg selv som arbeidstaker, kollega, kameramann eller reporter på TV-Glad. Andre presentasjoner finnes også. Noen uttales tydeligere enn andre. Når jeg observerer Finn i kantinen, og gir han kodeordet "hovmesteren" i mine feltnotater, er dette en presentasjon jeg tolker på bakgrunn av de tegn og inntrykk han gir meg (Goffman 1992:11). Når han siden forteller at "*det er han som tar imot alle gjestene*" får jeg ytterligere informasjon om hans rolle.

Det er viktig å si i denne sammenheng at ingen av medarbeiderne jeg traff presenterte seg ved å si at de hadde en utviklingshemming. Alle fortalte allikevel om TV-Glad som en tv-stasjon for og med utviklingshemmede. Når det fortelles om hva sendingene skal bidra til – er det mange som svarer at sendingene "*skal vise at utviklingshemmede også kan*". Mitt inntrykk er at medarbeiderne er klar over at de kan trenge hjelp i noen sammenhenger – og at denne hjelpen kan være nødvendig fordi de i hverdagen kan oppleve ulike utfordringer knyttet til sine funksjonsnedsettelse. Dette går allikevel ikke i klinsj med å presentere seg selv som kameramann, kollega og reporter. Goffman (1967: 11) beskriver hvordan vi henter identitet fra våre ulike steder, eller fra de ulike arenaene vi opptre på. Medarbeiderne jeg snakket med henter sine identiteter fra slike kategorier. Selve medarbeiderbegrepet kan også være en slik premissgiver for hvordan en ser seg selv. *Med* – arbeider er jo et plussord. En medarbeider tilfører, og inngår i et kollegafelleskap. En *bruker* derimot – er til sammenligning en utgiftspost.

TV-Glad kan på mange måter fungere som et eksempel på en "ny tid" for mennesker med en utviklingshemming. I historisk sammenheng er det ikke lenge siden institusjonenes bortgang, og derfra til i dag, med TV-Glad som eksempel, er det et stort sprang. Mye har skjedd, og mange vil mene at mye gjenstår fremdeles (Sandvin 2007). Da TV-Glad startet opp i 1999 var den gjennomsnittlige tilbakemelding at det nok ikke ville fungere i det lange løp. Det var usannsynlig at det ville la seg gjennomføre. Slik var omgivelsenes vurderinger. Ivar Frønes og Ragnhild Brusdal (2000) skriver:

Enkelte forandringer er sannsynlige. Stiger bilantallet slik og slik, blir det kø og forurensning. Andre forandringer er kjente og mulige, men eksisterende vurderinger tilsier at det ikke er sannsynlig at de vil finne sted. Når ingen forutså Berlinmurens fall eller Sovjetunionens oppløsning, skyldes det rett og slett at det var lite sannsynlig at det skulle skje, selv om muligheten ble diskutert. Men det lite sannsynlige skjer også en gang i mellom (Frønes and Brusdal 2000: 12).

I samfunnsarbeid er en slikt forandring sentral. I følge Ledwith (2005) er også de ”usannsynlige” forandringene noe samfunnsarbeideren skal ha som sitt arbeidsfokus.

”Diskusjonen om navnet” – et spennende utgangspunkt for videre forskning!

Alle begreper som psykisk utviklingshemmede knyttes til, har en tendens til å utvikle seg til skjellsord (Solvang 2002: 152).

I over et år har jeg på en eller annen måte forholdt meg til TV-Glad. Den første tiden gjennom skrivning og lesing, deretter gjennom kontakt med deres norske initiativtakere, før jeg sommeren 2008 reiste på feltarbeid i Danmark. I løpet av denne tiden har jeg naturligvis også snakket med mennesker på min vei, om hva det er TV-Glad sysler med, og hva de ønsker å oppnå for mennesker med en utviklingshemming. Nemlig å bidra til en stemme i samfunnet, gjennom praktisering av ytringsfrihet på egne premisser. Overraskende mange jeg har snakket med stiller spørsmål ved navnet - TV-Glad.

Glad, som navnevalg på et prosjekt som skal bidra til å gi mennesker med en utviklingshemming en stemme, ser ut til å vekke protester. Journalist i Klassekampen, Anders Horn (2007) sa det slik da det norske prosjektet var under etablering i Norge:

Det er all grunn til å berømme et tiltak som kan gi utviklingshemmede en stemme i det norske samfunnet, og som kan bidra til en økt forståelse blant ikke-utviklingshemmede og selvforståelse blant utviklingshemmede, og vi håper TV-Glad blir et slikt produkt. Vi må likevel innrømme at kanalens navnevalg bekymrer oss. Alt for ofte blir utviklingshemmede framstilt som blide, imbesile solstråler uten evne til sinne, frustrasjon eller ambivalens. Bjarne Håkon Hanssens beskrivelse av den nye fjernsynskanalen som «enkel, glad og ærlig formidling» er et ordvalg man ellers bare hadde brukt om de mest idiotiske programmer på tv. Dagsrevyen, TV2-nyhetene og distriktssendingene til NRK

omtales aldri som ”glade”, rett og slett fordi et slikt stempel står som motstykke til forpliktelsen om å være ærlig (Horn 2007).

I løpet av TV-Glads ti år lange historie i Danmark, har tv-stasjonen bygget seg opp et varemerke. De omtales ofte i media, og er i Danmark et *navn* for mange. Slik merkevarebygging, og tyngde, er en viktig forutsetning i bransjer som den TV-Glad forholder seg til. Slikt selger. Slikt skaper samarbeid med andre aktører. Hvordan blir det slik, at noen ord alltid leder tankene til noe annet – og i dette tilfellet, til noe som ligger så langt utenfor det tv-stasjonens intensjoner er? Hvordan kan *glad* være et vanskelig ord for så mange – når *utviklingshemmet* tilsynelatende er å regne som nøytralt?

For å gjøre et tilbakeblikk som ikke er av så gammel årgang, skjedde et delvis lignende tilfelle i Norge i år 2000, da Dissimilis, sammen med Jan Wærner Danielsen satte opp musikalen ”Er du helt mongo, eller?” Dette vekte voldsomme reaksjoner, der blant andre foreldreforeninger til barn med utviklingshemming gikk i front. Det å bruke ordet ”mongo” i en slik oppsetning gikk imot deres lange kamp for å innføre Downs Syndrom som et nøytralt begrep. I boken ”Annerledes” spør Solvang (2002: 155-156) om ikke Dissimilis og Danielsen i stedet hadde ironisk dristighet nok til å bruke dette begrepet til å feire annerledesheten, mens foreldreforeningen insisterte på begreper som kan kobles mot diagnoser og avvik. Utfordringene, som i tilfellet med Dissimilis, ligger i hvordan omgivelsene fortolker de ord som blir brukt.

Behovet for nøytralitet i denne sammenheng, kan anerkjennes som et reelt ønske om å verne eller hindre grupper vi ofte kaller utsatte eller sårbare for ytterligere marginalisering (Solvang 2002: 160). Hvilke ord vi bruker både vil og kan utløse diskusjon. Innføring av ”nøytrale” begreper kan også tydelig spores i mye av den historien som preger mennesker med en utviklingshemming og deres omgivelser. Blir et slikt ønske om nøytralitet ytret, bør det kanskje også lyttes til. Allikevel er det noe med ”offensiv” begrepsbruk som har vist seg å føre til fornyede bilder, og åpenhet rundt egen situasjon. Ved å bryte ut av konvensjonell begrepsbruk har grupper tatt eierskap over gamle ukvemsord, og gjort de til sine. ”Homobevegelsen” er et slikt eksempel.

Christie (2005) sier det slik:

The HVPU is no longer in existence, specialized care was abolished. They are all going to be like us, and live as ordinary people. All this notwithstanding, the need for non-disparaging terms remains. Subsequently, nowadays people with good memories no longer say that he *is*, but that he *was* a client of the HVPU (Christie 2005).

Slik jeg leser Christie her, stiller han spørsmål ved hva som egentlig er forandret. Å slippe mennesker med en utviklingshemming "til" på dette feltet, som en gruppe som selv tar eierskap over begrepene, ville være et uhyre spennende tema for videre forskning. Spesielt ville dette være spennende i forhold til hvordan det da ville kunne bli, i forhold til de mentale bildene vi har. Hvilke sosial kapital (Minkler and Wallerstein 2005) ville omgivelsene tilskrevet mennesker med en utviklingshemming hvis de virkelig tok steget ut i feiringen av annerledeshet?

LITTERATUR

- Arnstein, R. Sherry. 1969. A ladder of citizen participation. *Journal of the American Planning Association* 35 (4):216-224.
- Askheim, Ole Petter. 2003. *Fra normalisering til empowerment: ideologier og praksis i arbeid med funksjonshemmede*. Oslo: Gyldendal akademisk.
- . 2007. Empowerment - ulike tilnærminger. In *Empowerment i teori og praksis*, edited by O. P. Askheim and B. Starrin. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag.
- Asting, Gunhild. 2007. It's hard to be a rock'n roller. Film, Oslo: CCV.
- Bauman, Zygmunt , and Tim May. 2004. *Å tenke sosiologisk*. Oslo: Abstrakt forlag AS.
- Berger, Peter L. 1991. *Invitasjon til sosiologi: et humanistisk perspektiv*. Oslo: Pax.
- Christie, Nils. 1989. *Bortenfor anstalt og ensomhet: om landsbyer for usedvanlige mennesker*. Oslo: Universitetsforlaget.
- . 2005. Deviance as strenght. *Scandinavian Journal of Public Health* 33 (66):7-11.
- Cornwall, Andrea. 2008. Unpacking "participation": models, meanings and practices. *Community Development Journal* 43 (3):269-283.
- Dalland, Olav. 2000. *Metode og oppgaveskriving for studenter*. 3 ed. Oslo: Gyldendal akademisk.
- Ellingsen, Karl Elling. 2007. Egne eller andres valg og verdier? Oslo: Universitetsforlaget.
- Fangen, Katrine. 2004. *Deltagende observasjon*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Folkestad, Helge. 2000. Getting the picture: Photo-assisted conversations as interviews *Scandinavian Journal of Disability Research* 2 (2):3-21.
- . 2004. Institusjonalisert hverdagsliv: en studie av samhandling mellom personale og beboere i bofellesskap for personer med utviklingshemning, Avhandling nr 1/2004, Avdeling for helse- og sosialfag, Høgskolen i Bergen, Bergen.
- Fossåskaret, Erik. 1997. Ustrukturerte intervju med få informanter gir i seg selv ikke noen kvalitativ undersøkelse. In *Metodisk feltarbeid*, edited by T. H. Aase. Oslo: Universitetsforlaget.
- Freire, Paulo. 1999. *De undertryktes pedagogikk*. Oslo: Ad notam Gyldendal.

- Frønes, Ivar, and Ragnhild Brusdal. 2000. *På sporet av den nye tid: kulturelle varsler for en nær fremtid*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Gjærum, Rikke Gürgens. 2008. Iscenesettelsen av "Den Andre": om usedvanlighet og betydningen av estetiske erfaringer. Oslo: Universitetsforlaget.
- Goffman, Erving. 1967. *Anstalt og menneske: den totale institution sosialt set*. København: Paludan.
- . 1992. *Vårt rollespill til daglig: en studie i hverdagslivets dramatik*. Oslo: Pax.
- . 2000. *Stigma. Om avvigerens sociale identitet*. Oslo: Pensumtjeneste
- Goksøyr, W. Marte. 2008. *Bare Marthe*. Faktor NRK 2007 [cited 13.12 2008]. Available from <http://www1.nrk.no/nett-tv/klipp/236388>.
- Goodley, Dan. 2001. "Learning Difficulties", the Social Model of Disability and Impairment : challenging Epistemologies. *Disability & Society* 16 (2):207-231.
- Grue, Lars. 2001. *Motstand og mestring: om funksjonshemning og livsvilkår*. Oslo: Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring.
- . 2006. Funksjonshemning, retorikk og forståelse. In *Dokumentasjonssenterets skriftserie* Oslo: Nasjonalt dokumentasjonssenter for personer med nedsatt funksjonsevne.
- Grönvik, Lars. 2008. *Definitions of Disability in Social Sciences. Methodological Perspectives*. Avhandling: Humanistisk-samhällsvetenskapliga vetenskapsområdet, Faculty of Social Sciences, Department of Sociology, Uppsala, Uppsala Universitetet 2007 [cited 13.12 2008]. Available from <http://publications.uu.se/abstract.xsql?dbid=7803>.
- Gustavsson, Anders. 1998. *Inifrån utanförskapet: om att vara annorlunda och delaktig*. Stockholm: Johansson & Skyttmo.
- Heggen, Kåre, Gunnar Jørgensen, and Gry Paulgaard. 2003. *De andre: ungdom, risikoser og marginalisering*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Hjelm, Ann-Cecilie. 2008. Musikk i sentrum: intervju med Merkesteinane. *SOR Rapport* 4 (4).
- Horn, Anders. 2009. *Glad-tv. Klassekampen* 2007 [cited 11.01 2009]. Available from <http://www.klassekampen.no/48056/article/item/null>.
- Hutchinson, Gunn Strand. 2002. *Samfunnsarbeid i sosialt arbeid*. 2 ed. Oslo Universitetsforlaget.
- Høgskolen i Bergen. 2008. *Studieplan for mastergradsstudium i samfunnsarbeid, Avdeling for helse og sosialfag*. Bergen: Høgskolen i Bergen.

- Ineland, Jens, and Lennart Sauer. 2007. Institutional Environments and Sub-Cultural Belonging: Theatre and Intellectual Disabilities. *Scandinavian Journal of Disability Research* 9 (1):46-57.
- Jakobsen, Torild. 2007. *Vi vil, vi vil, men får vi det til?: levekår, tjenestetilbud og rettsikkerhet for personer med utviklingshemning*. Oslo: Sosial- og helsedirektoratet.
- Johnsen, Bjørn-Erik. 2008. Utviklingshemming som sosial konstruksjon, Kathrines tilfelle. In *Utviklingshemming, autonomi og avhengighet*, edited by T. H. Bjørnrå, W. Guneriussen and V. Sommerbakk. Oslo: Universitetsforlaget.
- Jordan, Barbara, and Glenn Dunlap. 2001. Construction of Adulthood and Disability. *Mental Retardation* 39 (4):286-296.
- Kaasa, Asbjørn. 1989. *Samfunnsarbeid: om lokal oppgaveløsning*. Oslo: TANO.
- Kittelsaa, Anna. 2008. Et ganske normalt liv. Utviklingshemming, dagligliv og selvforståelse, Avhandling: Fakultetet for samfunnsvitenskap og teknologiledelse, NTNU, Trondheim.
- Kvale, Steinar. 1997. *Det kvalitative forskningsintervju*. Oslo: Ad notam Gyldendal.
- Ledwith, Margaret Consultant editor: Jo Campling. 2005. *Community development: a critical approach*. Bristol, UK: Policy Press.
- Lorentzen, Per. 2006. *Slik som man ser noen: faglighet og etikk i arbeid med utviklingshemmede*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Lupton, Deborah. 1999. *Risk*. London: Routledge.
- Mikkelsen, Trine, and Brit Hunstad. 2008. *"Schmack": et kulturprosjekt*. Stavern: Schmack.
- Minkler, Meredith, and Nina Wallerstein. 2005. Improving Health through Community Organization and Community Building. In *Community organizing and community building for health*, edited by M. Minkler. New Brunswick, N.J.: Rutgers University Press.
- Morlandstø, Lisbeth. 2006. Journalistikk som institusjonell praksis: utviklingshemming og psykisk helse i pressen, Avhandling: Institutt for informasjons- og medievitenskap, Universitetet i Bergen, Bergen.
- Mæland, Gunnar Jon. 2005. *Forebyggende helsearbeid i teori og praksis*. 2 ed. Oslo: Universitetsforlaget.
- Nordland, Eva. 1999. Paulo Freire - pedagogikk for medmenneskelighet og samfunnsendring. In *Freire, Paulo: De undertryktes pedagogikk*. Oslo: Ad notam Gyldendal.

- NSD, Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste. 2008. *Samtykke 2008* [cited 30.12.08 2008]. Available from http://www.nsd.uib.no/personvern/forsk_stud/samtykke.html.
- Olsen, Terje. 2003. *-Litt av en jobb!: en studie av tilrettelagt arbeid for personer med utviklingshemming*. Bodø: Nordlandsforskning.
- . 2006. *En helt vanlig jobb? En studie av utviklingshemmede i arbeidslivet*. Bodø: Nordlandsforskning.
- Repstad, Pål. 2007. *Mellom nærhet og distanse: kvalitative metoder i samfunnsfag*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Ringsby, Jansson Bibbi, and Sören Olsson. 2006. Outside the System: Life patterns of young adults with intellectual disabilities *Scandinavian Journal of Disability Research* 8 (1):22-37.
- Rydsaa, Ingeborg. 2003. "Spillet om virkeligheten": om forhandling og beskyttelse i en iscenesatt virkelighet, Hovedfagsoppgave for cand.polit-graden: Institutt for medievitenskap Universitetet i Bergen Bergen.
- Sandberg, Øyvind. 2007. *Kabal i hjerter*. Hjelmås: Øy-Film.
- Sandvin, Johans. 2009. *Hva er det da som skal til? Om bestrebelsene for å bedre livssituasjonen for personer med utviklingshemming. Publisert notat fra konferansen: Deltagelse og aktivt liv - idealer for fall? 2007* [cited 05.01 2009]. Available from <http://fylkesmannen.no/fagom.aspx?m=801&amid=1759557>.
- Saur, Ellen. 2008. *Kulturarena med mulighet for dialog?: Grotta - en fritidsklubb for mennesker med utviklingshemming*, Avhandling: Fakultet for samfunnsvitenskap og teknologiledelse, Pedagogisk institutt, Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet, Trondheim.
- Schatzman, Leonard, and Anselm Strauss. 1973. *Field research*. New Jersey: Prentice-hall.
- Skog, Ole-Jørgen. 2006. *Skam og skade: noen avvikssosiologiske temaer*. Oslo: Gyldendal akademisk.
- Solvang, Per. 2002. *Annerledes. Uten variasjon, ingen sivilisasjon*. Oslo: Aschehoug & Co.
- Sonnander, Karin. 1997. Biologiskt och socialt: exemplet psykisk utvecklingsstörning. In *Forskare om utvecklingsstörning. Perspektiv, kunskaper, utmaningar*, edited by K. Sonnander, M. Söder and K. Ericsson. Uppsala: Uppsala universitets förlag.
- Stadaas, Monica, and Christine Simonsen. 2008. *Gatemagasinet Megafon og samfunnsarbeid*, Mastergradsoppgave i Samfunnsarbeid: Avdeling for Helse og Sosialfag, Institutt for vernepleie og sosialt arbeid, Høgskolen i Bergen, Bergen.

- Starrin, Bengt. 2007. Empowerment som livsinnstilling - kan vi lære av Pippi Langstrømpe? In *Empowerment i teori og praksis*, edited by O. P. Askheim and B. Starrin. Oslo: Gyldendal Akademisk Forlag AS.
- Tengquist, Anna. 2007. Å begrense eller skape muligheter - om sentrale holdninger i empowermentarbeidet. In *Empowerment i teori og praksis*, edited by O. P. Askheim and B. Starrin. Oslo: Gyldendal Akademisk Forlag AS.
- Thisted, Maya. 2004. De anderledes egnede: Fra bruger - til deltagerperspektiv. Perspektiver fra en ny praksisform indenfor beskyttet beskæftigelse til udviklingshæmmede, Speciale innen Psykologi og Socialvidenskab, Roskilde Universitetscenter, Roskilde.
- Thorsen, Kirsten, and Ingjerd Olstad. 2005. *Livshistorier, livsløp og aldring: samtaler med mennesker med utviklingshemning*. Tønsberg: Forlag for Aldring og Helse.
- Tollefsen, Anita. 2004. Hvilke krav stiller praksisfeltet til vernepleierens etiske praksis? *SOR Rapport 4* (2004):13-27.
- Tolonen, Anette, Sören Børmark, and Sjöquist Birgitta Nätterlund. 2007. Upplevelse av vardagsliga aktiviteter. Personer med utveclingsstörning och deras anhöriga berättar. In *Scriptum rapportserie*. Örebro: Habiliteringens forskningscentrum.
- TV-Glad Danmark. 2009. *Hvem er vi?* 2008 [cited 01.01 2009]. Available from <http://www.tv-glad.dk/hvem/>.
- TV-Glad, Norge. 2008. *Forprosjektrapport 2007* [cited 20.12 2008]. Available from <http://www.regjeringen.no/nm/dep/aid/Pressesenter/Pressemeldingar/2007/101.html?id=479478>.
- TV Glad Norge. 2008. *En stemme i det norske samfunnet* u.å [cited 11.12 2008]. Available from <http://www.tvglad.no/>.
- Twelvetrees, Alan 2002. *Community work*. 3 ed. London: Palgrave.
- Tøssebro, Jan, and Hege Lundeby. 2002. *Statlig reform og kommunal hverdag: utviklingshemmetes levekår 10 år etter reformen*. Trondheim: NTNU, Institutt for sosialt arbeid og helsevitenskap.
- Wallack, Lawrence. 2005. Media Advocacy: A strategy for Empowering. In *Community Organizing and Community Building for Health*, edited by M. Minkler. New Jersey: Rutgers university press.
- You-Tube. 2009. *Søkeordet TV-Glad 2008* [cited 04.01 2009]. Available from http://www.youtube.com/results?search_query=TV-Glad&search_type=&aq=f.

VEDLEGG 1 Infoskriv

Informasjon til alle som jobber i TV-Glad

Mitt navn er Ann Cecilie Hjelm, og jeg er student ved profesjonshøgskolen i Bergen, Norge. Dette år skal jeg skrive mitt speciale, innenfor faget Samfunnsarbeid. Min oppgave vil handle om hvordan utviklingshemmede kan ha en stemme i samfunnet, og hvordan de kan komme til ordet.

Jeg ble derfor svært interessert i TV-Glad etter å ha lest om det i avisen. Jeg har snakket med noen av menneskene i det Norske TV-Glad, og der ble jeg tipset om å reise til Danmark for å gjøre min undersøkelse. Jeg vil gjerne lære mer om hvordan dansk TV-Glad fungerer og hva arbeidet handler om. Jeg håper jeg kan lære om dette ved å få være på besøk og snakke med dere som jobber der.

Min undersøkelse vil hete:

”Å komme til ordet, - et feltarbeid rundt TV-Glad i Norge og Danmark”

All informasjon som gis under mitt opphold i TV-Glad vil bli anonymisert. Det vil si at ingen vil kunne kjenne igjen hvem som har sagt hva. Noen samtaler kan bli tatt opp på bånd, hvis det er ok for den jeg snakker med. Disse bånd blir slettet når undersøkelsen er ferdig.

Det er helt frivillig å være med i undersøkelsen, og en kan når som helst trekke seg dersom man ønsker det. Det er ikke nødvendig å oppgi en grunn hvis man trekker seg. Alle bestemmer selv hva de vil svare på.

Min veileder ved Høgskolen i Bergen er Helge Folkestad. Se informasjon nedenfor.

Studiet avsluttes i desember 2008. Prosjektet er godkjent av personvernombundet for forskning. Etter samtale med deres direktør kommer jeg på besøk fra 24.juni 2008 og blir 1-2 uker på studieopphold.

Jeg ser frem til å lære mer om TV Glad!

Med beste hilsen:

Ann Cecilie Hjelm, Student ved Profesjonshøgskolen i Bergen

Kontaktinformasjon:

Ann Cecilie Hjelm

Torborg Nedreaasgate 16

5006 Bergen, Norge

ann-cecilie.hjelm@stud.hib.no

tlf: 0047-930 34158

Helge Folkestad, Dr.Polit

Profesjonshøgskolen i Bergen

Avdeling for helse og sosialfag

Haugeveien 28

5005 Bergen, Norge

hfo@hib.no

tlf: 0047-555 87852

VEDLEGG 2 Tiltrådning fra NSD

Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste AS
NORWEGIAN SOCIAL SCIENCE DATA SERVICES

Harald Hårfagres gate 29
N-5007 Bergen
Norway
Tel +47-55 58 21 17
Fax +47-55 58 96 50
nsd@nsd.uib.no
www.nsd.uib.no
Org nr 985 321 884

Vår dato: 13.05.2008

Vår ref. 18973 / 2 / PB

Deres dato:

Deres ref

TILRÅDING AV BEHANDLING AV PERSONOPPLYSNINGER

Vi viser til melding om behandling av personopplysninger, mottatt 06.04.2008. Meldingen gjelder prosjektet:

18973	<i>Å komme til ordet – et feltarbeid rundt TV Glad i Norge og Danmark</i>
Behandlingsansvarlig	<i>Høgskolen i Bergen, ved institusjonens øverste leder</i>
Daglig ansvarlig	<i>Helge Folkestad</i>
Student	<i>Ann Cecilie Hjelm</i>

Personvernombudet har vurdert prosjektet, og finner at behandlingen av personopplysninger vil være regulert av § 7-27 i personopplysningsforskriften. Personvernombudet tilrår at prosjektet gjennomføres.

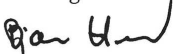
Personvernombudets tilråding forutsetter at prosjektet gjennomføres i tråd med opplysningene gitt i meldeskjemaet, korrespondanse med ombudet, eventuelle kommentarer samt personopplysningsloven/-helseregisterloven med forskrifter. Behandlingen av personopplysninger kan settes i gang.

Det gjøres oppmerksom på at det skal gis ny melding dersom behandlingen endres i forhold til de opplysninger som ligger til grunn for personvernombudets vurdering. Endringsmeldinger gis via et eget skjema, http://www.nsd.uib.no/personvern/forsk_stud/skjema.html. Det skal også gis melding etter tre år dersom prosjektet fortsatt pågår. Meldinger skal skje skriftlig til ombudet.

Personvernombudet har lagt ut opplysninger om prosjektet i en offentlig database, <http://www.nsd.uib.no/personvern/prosjektoversikt.jsp>.

Personvernombudet vil ved prosjektets avslutning, 31.12.2008, rette en henvendelse angående status for behandlingen av personopplysninger.

Vennlig hilsen

Bjørn Henrichsen

Pernilla Bollman

Kontaktperson: Pernilla Bollman tlf: 55 58 24 10
Vedlegg: Prosjektvurdering
Kopi: Ann Cecilie Hjelm, Torborg Nedreaasgate 16, 5006 BERGEN

Avdelingskontorer / District Offices

OSLO NSD Universitetet i Oslo, Postboks 1055 Blindern, 0316 Oslo Tel +47-22 85 52 11 nsd@uio.no
TRONDHEIM NSD Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet, 7491 Trondheim Tel +47-73 59 19 07 kyrre.svarva@svt.ntnu.no
TROMSØ NSD SVF, Universitetet i Tromsø, 9037 Tromsø Tel +47-77 64 43 36 nsdmaa@sv.uit.no

VEDLEGG 3 Intervjuguide

Husk til feltarbeidet:

”Feltsamtaler er ikke avtalte intervju, men ligner mer på dagligdags prat mellom folk”
(Wadel, 1991).

Huskeliste til avtalte intervjuer:

Innledning:

Takk for din deltagelse! Presentasjon av meg, hva jeg skriver om, hva det skal brukes til, det er opp til deg hvor mye du ønsker - eller om du ønsker å fortelle og svare på spørsmål, det er når som helst i orden å trekke seg, dette vil ikke ha konsekvenser. Det vil ikke gå an å kjenne igjen hvem som har sagt hva. Båndopptaker – så jeg kan få med meg alt som blir sagt. Er det i orden?

- Hvor lenge har du arbeidet her?
- Hvordan fikk du jobb her?
- Hva gjør du i TV Glad?
- Hva synes du om arbeidet her?
- Hvor arbeidet du før?
- Hva er det som er spesielt med TV Glad tror du?
- I Norge startes det kanskje opp en TV Glad kanal - hva synes du om det?
- Hva har TV Glad hatt å si i Danmark tror du?

- Hvem kan arbeide her?
- Hvem lager dere TV til?
- Hvem er med å bestemme her?

Avslutning

- Hva tror du TV Glad gjør om 5 år?
- ”Alt det løse”

VEDLEGG 4 Korrespondanse med TV-Glad

Fra e-post utveksling med kontakt i TV-Glad

24.04.08

Kære Ann-Cecilie

Du er meget velkommen! Kom med et bud på en dato. Vi glæder os til at møde dig.

Se i øvrigt:

Masterspeciale skrevet i 2004 af Maya Thisted fra Roskilde Universitetscenter. Et resumé af specialet ”De anderledes egnede – Fra bruger til deltagerperspektiv – perspektiver på en ny praksisform indenfor beskyttet beskæftigelse til udviklingshæmmede” kan hentes hos Nordic Network on Disability Researchs website www.nndr.dk/dk/conference2006.htm <<http://www.nndr.dk/dk/conference2006.htm>>

mange hilsner

10.06.08

Hej Ann-Cecilie

Det er fint hvis du bare dukker op på TV-Glads adresse den 24 juni kl. 9, hvor der vil være morgenmøde for alle. Her kan du også lige kort præsentere dit projekt. Måske kommer jeg først lidt senere på dagen, da jeg evt. skal til et møde, men så vil min partner tage godt imod dig.

Vi glæder os til at se dig.

Mange hilsner

